$3.50

ב"ה

לוח יומי
הלכה למעשה

עם פרטי ההלכות והמנהגים
לימי הפורים ה'תשפ"ב

משבת קודש, ט' אדר שני
עד יום ועש"ק, ט"ו אדר שני - שושן פורים גדול

יו"ל על ידי
בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

לזכות

הרה"ת ר' **מנחם מענדל**

וזוגתו מרת **מלכה** שיחיו

ובניהם

אברהם, ארי' זאב שיחיו

קאבאטשניק

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי מכל

יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות

הרה"ת ר' **יהודה ליב**

וזוגתו מרת **חנה** שיחיו (לרגל יום הולדתה)

ובניהם ובנותיהם

רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן

מאריאשא ומרים מושקא שיחיו

מרזוב

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

משרד הבד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחותו של המד"א וחבר הבד"צ הרב ברוין שליט"א

כאשר תעבירו את ימים המיוחדים האלו, בוודאי תהנו מתוכנו העשיר והנהדר של הלוח היומי, שמנחה אתכם בכל ההלכות הנצרכות - שלב אחרי שלב - לפי סדר היום.

נא הביעו את הוקרתכם למאות שעות העבודה שהושקעו שהשקיעו המפיקים, הכותבים, העורכים, מתרגמים, מעצבים והמפיצים, והרימו תרומה להשתתפות בהוצאות הרבות, באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

כמו כן ניתן ליצור קשר בטלפון: 347-465-7703

לוח יומי

עם פרטי ההלכות והמנהגים
לימי הפורים ה'תשפ"ב

משבת קודש, ט' אדר שני עד
יום ועש"ק, ט"ו אדר שני – שושן פורים גדול

כולל דיני שתוי ושיכור
ברכות הטוב והמטיב על היין
לוח דיני שכחה וטעות

וניתוסף בירור הלכה
בגדר ברכת הטוב והמטיב בשינוי יין,
והחילוק בין דעת אדה"ז בסדר ברכת
הנהנין ללוח ברכת הנהנין, והמסתעף מזה

מאת
המרא־דאתרא וחבר הבד"צ
הרב **יוסף ישעי' ברוין** שליט"א

לזכות

ר' **חיים דניא־ל** וזוגתו ומשפחתו שיחיו

פיקרסקי

לזכות

הרה"ח ר' **יונה מרדכי** וזוגתו **דבורה לאה**

בניהם ובנותיהם: **יהושע העשיל, מאטיל רחל**

אהרון אליעזר, שטערנא שרה ותמרה

שיחיו **איידעלקאפף**

להצלחה רבה ומופלגה

בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי

מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת **אברהם מיכאל** בן

ר' **יעקב שמעון הלוי** ע"ה

פלינט

לזכות

הרה"ת **שניאור זלמן**

וזוגתו מרת **שמחה רבקה** שיחיו

וילדיהם:

אסתר ברכה, איטא העניא,

אברהם משה, חי' בתי', חנה,

ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

להצלחה רבה ומופלגה

בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי מכל

יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות **לוי יצחק** בן **רייזל**

לרפואה שלימה

לזכות

הרה"ת **צבי מרדכי** וזוגתו **שלומית**

בניהם ובנותיהם:

הרה"ת ר' **יוסף יצחק** וזוגתו **מרים דבורה**

וילדיהם חיילי בצבאות ה' **חנה שפרינצא,**

פייגא איידל, ארי' לייב, מושקא ומנחם

מענדל

הרה"ת ר'**משה** וזוגתו **רבקה**

וילדיהם חיילי בצבאות ה' **בת־שבע**

ואוריאל

הרה"ת ר'**מנחם מענדל** וזוגתו **סאשקא**

הרה"ת ר' **ברוך שמואל** וזוגתו **חי' מושקא**

ובנם **אברהם יעקב** שיחיו **כנר וחנה**

שיחיו **גודמאן**

לזכות

ר' **יעקב יצחק דוב הלוי** וזוגתו **אסתר**

מלכה שיחיו **לאנג**

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי מכל

יוצאי חלציהם שיחיו

פתח דבר

על־פי בקשת רבים, מתפרסם בזה – מטעם הבד"צ – לוח הלכות ומנהגים לקראת ימי הפורים, במתכונת של לוח יומי, מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך ונו"כ. ספר המנהגים־חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. **ועוד ועוד**. עזר בעריכה הרה"ח הרב **מנחם מענדל** שי' **ראטנברג**.

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוט.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת אתרא דרב", הכוונה לאתר AskTheRav.com בפיקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' א'תתקעט יש לכתוב 1979), ואז בעזה"י תמצא את מבוקשך.

> בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאו"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"[1],

---

1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחה"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמשה"ק שם בדין תק"ש בכ"מ שי"ב בי"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתוי"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים נ, א) שדיני נגעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מהרש"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימות"מ, בתחה"מ, וכמובן מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9–108. ועוד. ולהעיר מאג"ק חי"ז ע' שנז. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם ב"ח יו"ד סוסי' קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קנג שגם בתקופה ראשונה דימות"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש חי"ד ע' 27 הע' 59. וי"ל). וראה זה פלא, בס' שערי ג"ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ויעביר רוה"ט ויהיו קצת

מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש[2], שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייגן מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**[3]]".

מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלוים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פי' בלקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בסה"ש תנש"א (שם. וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק"). וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחו"ק תשמ"ח).

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי בי' זה, ת"ח א"צ **כלל** ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פנ"ו בארוכה. וצע"ק שבכ"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **"גופי** התורה הנגלית" (וכמ"ש לפנ"ז בתניא שם, ש"יהי' גם **עיקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים". ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה והי' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סח, ד. חיים אדם לבוך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "ותלמודו בידו"), משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ט ופלפולא דאורייתא, לאפשא לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מד"ה הנה ישכיל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תש"נ ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), ששקו"ט בתושבע"פ יבטל לעת"ל. ובפשטות י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה ("במחשכים הושיבני") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. וע"ד הנת' בסה"ש שם ע' 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחיי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמשיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"א בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים [ערב רב] לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישראל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו'". ולכאו' לפי בי' זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"י אאמו"ר, ובתוספת נופך מאחמו"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתיחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (תהלים קיט, קסו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

3) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה־עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב"[4].

"דער אויבערשטער **בעט** זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך"[5].

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת־מה – ולא לחכות לרגע האחרון[6].

4) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"נ כרך ב ע' 485.

5) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

6) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

תוכן ומפתח

חודש אדר ..... **י**

ש"פ ויקרא, ט' אדר שני – שבת זכור ..... **י**

יום בוא כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לחצי כדור התחתון / פרשת זכור / הכנת קריאת מגילה בשבת / מנחה

מוצאי שבת קודש ..... **יג**

ויהי נועם ואתה קדוש / קידוש לבנה

מבצע פורים ..... **יג**

הכנות לפורים ..... **יד**

קניית מגילת אסתר/ טבילת כלי המשלוח מנות / הפרשת חלה / צרכי החג

ליל שני, אור לי"א אדר שני ..... **טז**

המפרש בים והיוצא בשיירא / נקבע לו ניתוח ל"ע בפורים / אין לקרוא שלא בזמנה במבצעים ובמושב זקנים

ליל רביעי, אור לי"ג אדר שני ..... **טז**

אכילה בליל התענית

יום רביעי, י"ג אדר שני – תענית אסתר ..... **טז**

טעמי התענית / זמני התענית / הנוסע ממקום למקום / החייבים בתענית / סדר תפילת שחרית / מחצית השקל / סדר תפילת מנחה / דברי כיבושין

ליל חמישי, אור לי"ד אדר שני – ליל פורים גדול ..... **כא**

איחולים / בגדי שבת / תחפושות / איסור מלאכה / אכילה וטעימה לפני קריאת המגילה / סדר תפילת ערבית / סעודת הלילה / סוף זמן קידוש לבנה

יום חמישי, י"ד אדר שני – פורים גדול ..... **כו**

זמני מצוות היום / אכילה ושתיה לפני קריאת המגילה ביום / סדר התפילה/ מלאכה בפורים

א. שמיעת קריאת המגילה ..... **כט**

זמני המצווה / חינוך קטנים/ בבית הכנסת ובמנין ברוב עם / ברכות / רדיו, רמקול ומכשירי שמיעה / הבעל קורא / נגיעה במגילה / דיבור בעת הקריאה / מגילה חסר תיבות / להשלים בקריאה ממגילה מודפסת

מנהגי הקריאה: ארבעת פסוקי גאולה / עשרת בני המן / הכאה בהמן / נענוע המגילה / ברכת הרב את רבינו / השואל מגילה מחבירו

ב. אמירת "ועל הניסים"..... לה

על הניסים בתפילה / לא לדלג / על הניסים בברכת המזון / מגדול או מגדיל בברכת המזון / אין לברך שהחיינו על עיצומו של יום

ג. מתנות לאביונים..... לו

החייבים / שיעור המתנה / גדר אביון ועני / אשה וילדים / כל הפושט יד / דמי פורים לעובדי עבודת הקודש / מעשר / להרבות במתנות לאביונים

ד. משלוח מנות..... מא

החייבים / גדר מנה / טעמי המצוה והנפק"מ / מנהגים שונים / אשה וילדים / ע"י שליח / מעשר / שיעור המנות / אבל (ל"ע) / מלוה ולוה וחשש רבית / עני

ה. אכילת סעודת פורים..... מד

אבל ר"ל / זמן הסעודה / בשר / קרעפכין, טעמה וברכתה / אזני המן וברכתם / שלשים יום קודם חג הפסח / אכילת מצה / "חייב איניש לבסומי" / נרדם באמצע הסעודה / הקיא סעודתו / התוועדויות / מגבית קופת רבינו / נמשכה סעודתו עד שחשיכה / מעריב / קריאת שמע של ערבית

יום ועש"ק פ' צו, ט"ו אד"ש – שושן פורים גדול..... נב

נזדמנה לו מגילה / חיוב שמחה / הכנות לשבת

דיני שתוי ושכור..... נה

תפילה/ קריאת שמע וברכותיה/ ברכת המזון ושאר ברכות/ להורות הלכה

הלכות הטוב והמטיב..... נז

בירור הלכה – בגדר ברכת הטוב והמטיב בשינוי יין..... ס

דין שותפות / החילוק בטעמי ההלכות בלוח ובסדר / גדר ברכת הטוב והמטיב / שותה יחידי / הטוב והמטיב כשאין השותף אצלו / שינוי יין או ריבוי יינות / יש להם מהיין הראשון

טבלא..... סו

קיצור דיני שכחה וטעות – בתענית אסתר, ימי הפורים ושושן פורים בתפילות, ברכת המזון וקריאת המגילה

משנכנס אדר מרבים בשמחה

אמרו חז"ל, ונפסק להלכה, "[כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך] משנכנס אדר מרבים בשמחה", ובחודש זה "בריא מזלי'". בשנת העיבור מרבים בשמחה בשני החדשים. שמחה זו היא לכל לראש ע"י הוספה בלימוד התורה ובקיום המצוות בהידור[7].

שבת קודש פרשת ויקרא, ט' אדר שני, שבת זכור

יום בוא כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לחצי כדור התחתון בשנת ה'ת"ש.

> בשיחת ט' אדר תש"נ[8]: ט' אדר הוא היום שבו הועבר המרכז של חסידות חב"ד מחצי כדור העליון לחצי כדור התחתון – בבוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לארצות הברית באופן של קביעות (כמדובר כמ"פ). ועיי"ש[9] השייכות להנזכר במגילת תענית והובא בשו"ע או"ח סתק"פ שגזרו בו תענית שנחלקו ב"ש וב"ה.

שבת[10] לפני פורים מוציאים שני ספרי תורה, הראשון לפרשת השבוע והשני לפרשת זכור (בסוף פרשת כי תצא) שהיא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל, בכדי לזכור את שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים. ותיקנו לקרותה בעשרה ומתוך ספר תורה בשבת שלפני פורים, כדי להקדים זכירת עמלק ("זכירה") למפלת המן ("עשייה").

אם השומע אינו מבין הקריאה לא יצא, ולפחות צריך שיבין הענין. על השומעים לכוון לצאת מצות זכירת עמלק. ועל הקורא לכוון להוציאם ידי חובתם. וא"צ לכוון לצאת בברכת התורה של העולה לתורה[11]. אפילו חיסר מלשמוע כמה תיבות כל ששמע עיקר הענין

---

7) וראה בשו"ת באתרא דרב סי' יט'רכה, בגדר מרבים בשמחה. ועיי"ש בנוגע לשמחה שע"י ריקודים.

8) סה"ש תש"נ ח"א ע' 326.

9) בהע' 16.

10) יש שכתבו להחמיר שלא לטעום קודם שמיעת פ' זכור. ולא נהגו להקפיד בזה. והרי מעיקר הדין אין איסור בטעימה רק באכילה, ולכמה דעות אכילת מזונות גם יותר מכביצה היא בגדר טעימה (אבל ראה להלן לענין אכילה קודם קריאת המגילה), וכש"כ בדרבנן, והרי הקריאה בשבת זו דוקא אינה מה"ת, ולהמג"א ודעמי' יכול לצאת ע"י קריאת ויבוא עמלק בפורים (וכבר הרגיש בזה בשו"ת לבו"מ מהדו"ת סצ"ט). וכמו שאין מקפידין בזה לפני קריה"ת בשאר שבתות השנה. וכבר העירו מכעי"ז בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סרפ"ז להתיר לאכול לפני מילת בנו, כיון שאינה מצוה עוברת, שגם אם ישכח יכול למול למחר (אלא שרבים חולקים עליו, וה"ר מבדיקת חמץ שאסור לאכול אף שיכול לבדוק למחר. ומ"מ נדו"ד עדיף שאינה חובת היום כלל מצ"ע, ותיקנוה בשבת זו רק משום דשכיחי רבים בביהכ"נ, כמ"ש במג"א רסי' תרפה. וראה שו"ת בצה"ח ח"ו סמ"ה). ועוד שבמתפלל במנין קבוע אין לחוש שמא ישכח, וכמו באכילה לפני ק"ש. וחזי לאצטרופי הסברא שלא נתחייב בפ' זכור לפני התפלה (ראה בעי"ז בכה"ח סתרצ"ב סקל"ה לענין קריאת המגילה ביום). ול"ש כאן מש"כ הרוקח ברכות שסנ"ג (ועוד) שחסידים הראשונים מתענים על כל מצוה החביבה – שבשבת אסור להתענות לשם תענית. וגם מקיימים המצוה בכל יום ע"י אמירת שש זכירות (ראה בארוכה סה"ש תשמ"ט ע' 341 הע' 2), ואינו כשאר מצוה הבאה מזמן לזמן. וגם י"ל דשאני מצות זכירת עמלק שאין מברכים עלי' שאין לברך על השחתה (כה"ח סתרפ"ה סקכ"ט).

11) והוא ככל שאר קריה"ת שא"צ הציבור לצאת בברכת העולה לתורה – ראה שו"ע או"ח סי' קמ ס"א (לדעה קמייתא) ובנו"כ שם. וכ"ה בתוס' סוכה (נב, א – ד"ה וכיון) שאין המברך מוציא הציבור בברכתו. והובא לדינא בשו"ע אדה"ז סי' קכד סי"א. ומה"ט נמי אינו יוצא מאה ברכות בשמיעת הברכות רק כשאין לו פירות ומכוון לכך להדיא. וכן מצינו בשו"ע סי' קלט ס"ו שאין לברך ברכה"ת

בלחש, ומבואר במג"א שם סק"י לפי שאין לאמרו כ"א בעשרה, ולא לפי שצריך הציבור לצאת בברכה. וראה בפמ"ג בא"א שם, שמש"כ הרמ"א "כדי שישמעו העם" – הוא טעם לכך שנתקנו בציבור. (ומש"כ מהר"י אבוהב בשם רבינו יונה, והובא בב"י שם, שאם בירך בלחש חוזר ומברך "כדי להוציא אותם שלא שמעו" – היינו רק לגבי ברכו, ראה באחרות חיים דיני שני וחמישי סט"ז בשם רי"ו. אבל מהר"י אבוהב העתיק "הברכות"). וראה גם שו"ת שאילת יעב"ץ סע"ה. וכ"ה בכ"מ.

אמנם, בשו"ת משאת בנימין סס"ב כתב בנוגע לברכת העולה כשאינו יכול לקרות "ואין כאן משום ברכה לבטלה כיון שמכניס עצמו למצות ומוציא אחרים יד"ח בברכה זו". אלא שבפשטות קאי על הש"צ, שמוציא הש"צ בברכה. אבל בשו"ת הצ"צ סל"ה סוסק"ה כתב ש"הציבור ששומעים קריאת הש"צ הו"ל כקוראים ומברכים בעצמם ע"י שמיעת הברכה מהעולה והקריאה מהש"צ". והנה, בצ"צ שם הוא בכדי ליישב איך העולה יכול לברך כשאינו קורא. אלא שבלא"ה ביאר שם שהעולה ששומע הקריאה מהש"צ הו"ל כקורא והש"צ ששומע הברכה מהעולה כמברך, וא"כ א"צ לחדש שהציבור יוצאים ע"י שמיעת הברכות. ואכן בקיצור שם השמיט ד"ז. ועוד שבהמשך הדברים שם סוסק"ו נראה שנוטה יותר לדעת הרא"ש שהעולה מברך על קריאת עצמו. ובסק"ז שם, שגם לדעת המ"ב הנ"ל – העולה מברך על שמיעת עצמו. אבל שוב כתב שם בדרך את"ל שהעולה "מוציא בברכה זו את כל הצבור השומעים שגם עליהם חל חיוב שמיעת הברכה והוא מוציא אותם יד"ח". ועצ"ע. וגם בכמה ראשונים מצינו שמוכח מדבריהם דס"ל שהעולה מוציא הציבור בברכתו (ראה מאירי מגילה כא, ב בשם י"מ. ראבי"ה סי' קנט. שם סי' תקנב. שו"ת ראב"ן סע"ג. ועוד. וראה שו"ת מהר"ם שיק או"ח סס"א. ציונים לתורה כלל ט. הר צבי או"ח סנ"ח. שם סע"ב. וראה בארוכה דבש מסלע שיף ע' ק ואילך). ועכ"ז, איך שלא יהי', לא עדיפי ברכה"ת דפ' זכור משאר קריה"ת שבכל השנה. ועוד, שגם אם נאמר שהציבור יוצאים בברכות העולה א"צ כוונה לכך (רק משום מאה ברכות), ויוצאים יד"ח ע"י גוף השמיעה לחוד, וכדמוכח גם מזה שקטן עולה למנין שבעה אף שאינו מוציא הרבים יד"ח (ראה גם בשו"ת הצ"צ שם בסוף התשובה), ועכצ"ל שמעיקרא כך תיקנו לצאת באופן כזה. ועוד דל"ש לומר שהוא כפשוטו שכאו"א מהציבור מחוייב בברכה, שהרי רק לעולה או לקורא תיקנו לברך, ואין מקום שכאו"א יברך, אלא שצורת חובת קריה"ת דהציבור היא ע"י ברכה, וחובת הציבור היא לשמוע הקריאה עם ברכותי', וכך יוצאים יד"ח קריאה ע"י גוף השמיעה (של הקריאה ושל הברכות), אבל א"צ כוונה לצאת גוף הברכה כאילו הוא עצמו מברך.

והנה בכ"מ הביאו ממש"כ בט"ז סתרפ"ה סק"ב "דבקטן שאינו יודע למי מברכין אין יוצאין ידי הברכה על ידו ואין יוצאין ידי קריאה בלא ברכה" (ובפמ"ג שם במ"ז נתקשה דברכות אינן מעכבות, עיי"ש). אבל, בפשטות לא מיירי רק מפ' זכור, וקאי גם בקריאת מפטיר דכל השנה. ועוד, שלדעת הב"ח שהביא שם שגם באינו יודע למי מברכין עולה, עכצ"ל שא"צ לצאת בהברכה. וגם לדעת מהרש"ל (הביאו הט"ז שם) שאין קטן עולה כלל לפ' זכור – היינו דס"ל שהעולה צ"ל בר חיובא, ולא מחמת הברכות. (וראה גם שו"ת גנת ורדים או"ח כלל א סל"ה). וגם בדברי הט"ז עצמו – הרי ממש"כ שם שביודע למי מברכים עולה, וכ"פ אדה"ז בשו"ע סרפ"ב סט"ז, מוכרח שאין חובת הברכה מה"ת, דאלת"ה לא אתי קטן שחייב רק מדרבנן ומפיק דאורייתא. (ודוחק גדול לומר דמיירי בהגיע לחינוך דוקא, וס"ל לסמוך דתרי דרבנן מוציא חד דרבנן (כבהדלקת נ"ח – ראה שו"ע או"ח סתרע"ה ס"ג), ולגבי הברכות שהן מדרבנן אפשר לקטן להוציא) ולפ"ז, ה"ז כשאר הברכות דקריה"ת בכל השנה. וצ"ל בכוונת הט"ז שבקטן כזה אין כאן גדר ברכה וה"ז קריאה ללא ברכה, ולא שצריך לצאת יד"ח הברכה. והנה, אף אי נימא כהדעות שכל עיקר חובת ברכה"ת בכלל הוא דרבנן, ורק ברכה"ת בציבור על קריה"ת היא דאורייתא (והארכנו במק"א) – הרי מה"ת כבר יצאו הציבור בברכה"ת של העולה הראשון. ואין סברא שקריאת פ' זכור מחייבת ברכה"ת מה"ת יותר משאר קריה"ת. (וראה גם פמ"ג שם).

אבל זאת מצינו שבאורחות חיים לעווינגער (לתל' החת"ס) או"ח סי' קמ ס"א הביא בשם רבו החת"ס שכאו"א צריך לכוון בברכת העולה בפ' זכור, ושאני משאר קריה"ת, ועיי"ש שהבין כן בד' הט"ז הנ"ל. ועיי"ש עוד נפק"מ לדינא בנשתתק הקורא בפ' זכור. והוא מחודש. ולא מצינו כן בשאר דוכתי. וסתימת כל הפוסקים ושתיקתם מוכיחה דלא שמיעא להו כלומר לא סבירא להו. ולפענ"ד אין להנהיג חדשות, ולא ראינו נוהגים כן. וראיתי למי שפי' דדמיא לקריאת מגילה לפי שחובה היא על כל יחיד שישמענה, וממילא חייב כאו"א בברכה כבמגילה. אבל אינו, שברכת המגילה היא ברכת המצות, אבל ברכה"ת היא רק לכבוד התורה, וא"צ שכל השומעים יצאו יד"ח בברכה. ואף אם נאמר שמצד שוכ"ע חייב בברכה"ת, הרי כבר בירך בבוקר כנ"ל, וברכה זו היא רק לכבוד התורה, ולכן אף שבזכור יש חובת שמיעה על כאו"א, אין על כאו"א חובת עלי' לתורה וממילא פטורים מברכה.

ויש מי שכתב לדייק מל' הלבוש או"ח סתרפ"ה ס"ו שכתב "כדי לשמוע פרשיות אלו בקהל עם ברכותיהם וקריאתן מתוך הס"ת". ואין בזה כדי דיוק, ועיקר כוונתו דלא סגי לקרוא לעצמו, וצריך לשמוע כפי שנקראת בציבור שאז קוראים בברכה, ולא שחייב מה"ת לשמוע הברכה.

יצא בדיעבד[12]. אין להקהל לומר מלה במלה עם הקורא אלא שומעים ושותקים[13].

לכמה פוסקים גם נשים[14] חייבות במצוה זו. באם קשה עלי' לילך לבית הכנסת, תקרא מתוך חומש.

מי שאינו יכול להגיע לבית־הכנסת, עליו לקרוא פרשת זכור מתוך חומש. לכמה פוסקים ניתן בדיעבד לצאת ידי חובה בקריאת־התורה (שלפני קריאת המגילה) ביום פורים[15].

נהוג שאפשר לחזור קריאת התורה אפילו עבור ששה שלא שמעו, כשיש עשרה משתתפים[16].

אומרים "אב הרחמים".

מותר לשנן קריאת המגילה בשבת להכין את הקריאה לפורים[17].

מנחה: קריאת התורה (פ' צו). אומרים "צדקתך".

הלכתא למשיחא: לרוב הפוסקים (וכ"ה **להלכה**) – מצות זכירת עמלק נוהגת מן התורה גם בזמן הזה כשאין אפשרות למחיית עמלק. אבל י"א שאינה נוהגת מדאורייתא רק בימות המשיח כשתהי' אפשרות לקיים מצות מחיית עמלק[18].

לגבי מצות זכירת עמלק בימות המשיח **לאחרי** שכבר נתקיימה מחיית עמלק – כתב המנחת חינוך[19]: "אפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהי' זכר להם, מ"מ הזכירה יהי' תמיד מ"ע, לזכור ולא לשכוח"[20].

ומש"כ בשע"א ש"א סכ"ח ובמשנ"ב סקל"ט סקי"ג שלא להעלות סומא וע"ה לפ' זכור אף שהש"צ קורא – אינו מחמת הברכות, אלא מצד שהעולה צ"ל ג"כ בר חיובא (כדעת מהרש"ל לגבי קטן, הובא בט"ז שם).

במעלת ברכת התורה דפרשת זכור – ראה שיחת ש"פ תצוה תשמ"ז (התוועדויות ע' 567 ואילך).

12) ישנם המדייקים להשתמש בספר תורה שנכתב בכתב אשכנזי ולשמוע את הקריאה מבעל קורא בהברה אשכנזית דוקא כדי לצאת יד"ח המצוה (וכן להיפך ספרדי – דוקא בכתב ווועליש והברה ספרדית), וכן לשמוע דוקא מס"ת שנכתב בו פצוע דכא עם אל"ף. אבל אין דברים אלו מעכבים כלל, וניתן לקיים את המצוה בכל אופן – ראה הנס' בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' א ובסי' ב.

13) ראה עד"ז בשו"ע סי' תרצ ס"ד ובנו"כ שם. וכשקורא לעצמו – אי"ז מתוך ספר. ועוד להעיר מהסברא שכשאומרים בלחש עם הקורא ה"ז בגדר יחיד ולא ציבור (ואכ"מ), ונמצא שחסר במצות קריאת הפרשה בעשרה. [ודלא כשו"ת מנח"א ח"ב ס"א סק"ו לחוש להדעה שאין יוצאים בשוכ"ע בק"ש, והה"נ בזה. והנה, אנן קיי"ל שאפשר לצאת בשוכ"ע בק"ש, כשט' שומעין מאחד המכוון להוציאם (ראה שו"ע אדה"ז סוסי' סא). ובכלל, אינו מוכרח לדמות מצות זכירת עמלק לק"ש, דכתיב בה ודברת בם, ומ"ש מצות זכירת עמלק מזכירת שבת שיוצא יד"ח קידוש בשוכ"ע. וגם לדבריו, הוא רק למי שאינו רגיל לומר שש זכירות בכל יום].

14) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' ג.

15) וראה שו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א סי' קא שנשים ודאי יוצאות יד"ח בקריאת ויבא עמלק (ממנ"פ, עיי"ש).

16) והארכנו מזה במק"א (ראה בהסכמה לס' בירורי מנהגים).

17) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' ה'תקצא.

18) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי ד', וש"נ ללקו"ש חכ"א (ע' 191 הערה 26).

19) מצוה תרג – הובא בלקו"ש חי"ד ע' 91 הערה 24.

20) ובלקו"ש שם: "וצ"ע שכותב זה בדרך אפשר והרי . . לכאורה ודאי הוא". ועד"ז נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ תצוה תש"מ. ש"פ צו תשד"מ. וראה באו"א במלאכת שלמה מגילה פ"ג מ"ד – הובא בלקו"ש חכ"א ע' 191 הערה 26. אבל עיי"ש בפנים השיחה.

ולהעיר מתיב"ע תצא כה, יט לגבי מל"ת ד"לא תשכח": "ואפילו ליומי מלכא משיחא לא תתנשי". אבל להעיר מרבינו בחיי תצא שם. וכ"מ בפי' הרמב"ן עה"ת שם.

מוצאי שבת קודש, אור ליו"ד אדר שני

מוצאי שבת קודש בשעה **6:40**.

אומרים ויהי נועם ואתה קדוש וכו'.

קידוש לבנה[21].

מבצע פורים

במכתב כללי מיום י"א אדר ה'תשל"ז[22]: "מבצע פורים, להשתדל שכל אחד ואחת יקיים כל מצוות ימי הפורים וענייניהם כהלכתם, השתדלות על ידי דבור – הדבור עמהם בדברים היוצאים מן הלב בכ"ז, וע"י מעשה – במקום ובענין שיש צורך: להמציא בעל קריאה (דהמגילה, וביום – גם דפ' ויבוא עמלק), מנות – מוכנות לקיום מצות משלוח מנות, מטבעות – לקיום מצות מתנות לאביונים. ומה טוב – לצרף גם קיצור הלכות פורים הצריכות, ועכ"פ – קיצור פרשת ימי הפורים האלה ותקפו של נס".

ובמכתב כללי מיום י"א אד"ש ה'תשמ"א[23]: "אין קאנקרעטע וועדטער: פארשטארקן און פארברייטערן די צוגרייטונגען צו פורים, אין אן אופן אז יעדער איד מנער ועד זקן טף ונשים, זאל מקיים זיין פורים אין דער פולסטער מאס, אריינציעהנדיג אין דעם אלעם – קיום מצוות פורים . . אויך קינדער, א סאך קינדער, אלע קינדער, אינגעלאך און מיידלאך. און זעלבסט פארשטענדליך, ערמעגליכן און פארזארגן יעדער אידן וואס געפינט זיך אין ספעציעלע

[ומש"כ בתיב"ע בשלח יז, טז לגבי מצות מחיית עמלק "מדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי" (ועד"ז במכילתא שם) – נתבאר בשיחת ליל שמח"ת תשמ"ו. וראה גם שיחת ש"פ תצוה תשמ"ז].

וילה"ע מחדא"ג מהרש"א (ברכות יג, רע"א) דבמקום דכתיב בי' זכר, גם לעתיד לא יבטל הזכר לגמרי.

21) ולהעיר, בנוגע ההמתנה למוצאי שבת, הנה ברמ"א או"ח סתכ"ו – והובא בשיחת ש"פ נח תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 68) – שאין להמתין למוצ"ש באם הוא אחר יו"ד לחודש. ולכאו' הכוונה, מילתא בטעמא, יו"ד למולד ולא לחודש. וכ"ה להדיא ביוסף אומץ יוזפא סתע"ב. ולהעיר שבמג"א שם ב' אופנים בדבר: שאין להמתין רק אם מוצ"ש אור לי"א (ואולי – רק כשהוא אור לי"ב, עיי"ש), או אפי' כשמוצ"ש אור ליו"ד. אבל למסקנא הכוונה דוקא באופן שמוצ"ש אור לי"א. וכן מוכח מל' הלבוש שם ס"ד. וכ"נ גם מד' הט"ז סק"ג. וכ"פ במשנ"ב שם סק"ו. אבל ראה חיי"א כלל קיח ס"ד. ובסה"ש שם בהע' 120 מ' קצת שמפרש שרק באופן שמוצ"ש אור לי"ב בחודש (כבקביעות שנה הנ"ל) אין להמתין (וכתחילת דברי המג"א). וצ"ע.

אולם, בסו"ד המג"א משמע, שבלא"ה לדידן לפס"ד הרמ"א (שם ס"ג, שכן נוהגין לכתחילה עכ"פ) אי"ז תלוי בימי החודש כלל, וצריך לחשב שבמוצ"ש ישארו עוד ה' לילות עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מהמולד. וכ"ה גם במשנ"ב שם. ואולי כיון שלדידן נוהגים להקל בדיעבד עכ"פ כדעת המחבר, א"צ להחמיר כולי האי בנוגע ההמתנה למוצ"ש.

ונראה, שבמקומות חמים ויבשים (ובפרט – בקיץ) לית לן בה (ראה לקט יושר ע' 69: בימי הקיץ לעולם גם בימי החורף בהיות השמים לטוהר (אף שבדברי רבו בשו"ת תרוה"ד סל"ה לא נזכר חילוק בדבר). וראה במקו"ח בקיצור הלכות סתכ"ו ס"ב. וא"ש מש"כ במנהגי מהרי"ל הל' ת"ב, והובא בשמו בד"מ סתכ"ו סק"ב, שקידש במוצ"ש נחמו אף שהוא מי"ב בחודש ואילך). וכ"ה להדיא בר"ד משיחה הנ"ל. (ושם, שזמן קידוש לבנה במוצ"ש הבא, אור לי"ב חשון). וראה שיחת ליל ז' חשון תשמ"ו בנוגע לקידוש לבנה במוצ"ש הבא, אור לי"ב חשון. והכי איכא למשמע משו"ת נוב"י או"ח סוסי' מא, עייש"ה. ובסה"ש הנ"ל, שבנוגע לפועל, "במקום שיש שאלה וספק יעשו כהוראת רב מורה־הוראה שעל אתר". וראה בארוכה בר"ד הנ"ל.

22) נדפס בלקו"ש חט"ז ע' 619.

23) לקו"ש חכ"א ע' 489 ואילך.

אומשטענדן (אין דער ארמיי, בתי זקנים, בתי יתומים, שפיטעלער, בתי האסורים) ער זאל קענען פראווען פורים ווי אויבן געשריבן".

ובכמה שיחות קודש[24] ע"ד ההדגשה מיוחדת בזה בשנת העיבור.

הכנות לפורים

בנוגע קניית מגילת אסתר – ראה בהערה[25].

אין לכתוב בתוך המגילה הברכות, או שם הבעלים, או חותמת שנבדקה, וכדומה, לפי שהוקשה לספר תורה. ואף על הקלף מבחוץ אין נכון לכתוב כן, לפי שאין להשתמש בקלף תשמיש הדיוט לכתיבת דברים אחרים מדברי חול שאין בו סרך מצוה[26].

אין להדפיס מגילות על קלף, ואם נדפסו יגנזו, כי הרואה אותם על קלף כתבניות מגילות הכתובות יסבור שכשרות הן ויקרא בהן ולא יצא ידי חובתו ובירך לבטלה. אבל להדפיס תמונתן בנייר מותר לפי שלא יטעו בהן, אלא אם כן הנייר הוא דמוי־קלף באופן שקשה להבחין ביניהם.

טבילת כלי המשלוח מנות

הנותנים משלוח מנות בתוך כלים החייבים בטבילה:

בדרך כלל, אין להטביל כלים שנקנים על מנת לתתם במתנה לאחר, לפני שהם עוברים לרשות המשתמש. לפיכך אין לסמוך על הטבילה הנעשית לפני נתינת המתנה. מי שרוצה בכל זאת להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכוון לזכות את הכלי – ע"י אחר – עבור המקבל, ורק אז יכול להטבילו.

---

24) ראה שיחות ליל אדר"ח אדר שני, וז' אד"ש, תשל"ו. פורים קטן תשמ"ו.

25) הבא לקנות מגילה נכון שיברר שנכתבה ע"י סופר מומחה וירא שמים המוחזק בכשרות. ונתפשטה התקנה שלא לקנות רק מסופר שיש בידו כתב קבלה (ראה ס' הזכרונות למהר"ש אבוהב זכרון ט פ"ג. שו"ת מהר"י אסאד יו"ד סרע"ג. שם סרח"צ. קובץ תשובות ח"ב ס"ה. שבה"ל ח"א ס"ז. ח"ז ס"ב סק"ו. ובכמה הנ"ל מפורש גם בנוגע למגילה). ולאידך, אם נמצא אצלו מגילה שאינו יודע מי כתבה מותר לקרות בה (ובמכ"ש מתפלין, שאם לקח ממי שאינו מומחה בודק בחסרות ויתרות. ואינו חושש לעיבוד שלא לשמה שהכל בקיאין בזה. וכ"ש במגילה שאין פסול מחמת חסרות ויתרות, וי"א שא"צ עיבוד לשמה. וגם בזמננו שרבו החששות והמכשולים, במגילה יש להקל יותר. ומדינא, בדיעבד כשאין לו מגילה אחרת רק על קלף שלא עובד לשמה יכול לקרוא בה, וטוב שלא יברך (פמ"ג סתרצ"א בא"א סק"ב). ויש לצרף גם שרוב סופרים כשרים. וראה שו"ת אז"נ ח"ה סמ"ד).

בנוגע כתיבת ומכירת מגילה שאינה מהודרת – ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' ו. ולענין קניית מגילה מכספי מעשר – ראה שם ח"ב סי' ז.

26) ע"פ מרדכי מגילה פ"ד סתתל"א בשם ראבי"ה סתקע"ד. והובא בב"י סתרצ"א ד"ה כתב הרשב"א. וכ"ה בלבוש סתרצ"א ס"ב ובמג"א שם סק"ט. ועוד. ובא"ר שם סק"ז שטוב לחוש לכתחילה. וראה שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' קמ להחמיר גם בחותמת ללא אותיות רק קוים בעלמא. ומש"כ בשו"ת אז"נ ח"ה סמ"ד להכשיר גם לכתחילה (ושם, שבדברי חול קיל טפי) – היינו לקרוא בה, אבל לא לכתוב לכתחילה, כמ"ש בא"ר שם לענין ציורים דבעינן כמו בס"ת.

אבל על הקלף מבחוץ – הסכימו כל הפוסקים שאי"ב איסור (ראה רוח חיים יו"ד סרפ"ח סק"ח. יפ"ל ח"ג שם סק"ב. שו"ת חסל"א מהדו"ת או"ח סוסי' ו. מהרש"ם ח"ו ס"ב. אג"מ יו"ד ח"ב סי' קמא). ומ"מ, אין לכתוב דברי חול בעלמא – ראה שו"ת פרי השדה ח"ג סי' קמא. אפרקסתא דעניא ח"ב או"ח סי' קח. אג"מ יו"ד ח"ב סוסי' קמ. ומד' פרי השדה שגם במשכן לא כתבו על הקרשים באיזה צד להניחו רק רושם בעלמא, משמע שגם כבנדו"ד שהוא לתועלת אין לכתוב. וכ"כ באג"מ שם שגם מבחוץ אין להוסיף דבר שלא הוזכר במנהגים.

אבל, באם שולח כלי מלא אוכל כמתנה, כדרך ששולחים במשלוח מנות, יש מקום לומר שהקונה צריך להטבילו לפני כן. אמנם, מכיון שהדבר בספק, לכן, בכדי לצאת מידי ספק, ראוי שנותן המתנה לא יניח את האוכל ישירות על הכלי, כי אם בתוך שקית נפרדת [נייר אפייה לא מהווה הפסק בין עוגה למגש], כך שהאוכל לא יגע בכלי. וכשתגיע המתנה לידי מקבל המתנה, יטביל המקבל את הכלי בברכה.

ומכל מקום, הרוצה להניח את האוכל ישירות על הכלי, יש לו על מה לסמוך, כיון שמעיקר הדין, נראה שפטור מטבילה, ובפרט בכלי זכוכית (שחיובם מדרבנן).

ואם רוצה בדוקא להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכול לזכות את הכלי עבור המקבל, כנ"ל.

המקבל כלי שהנותן טבלו בלי לזכות עבורו את הכלי (כנ"ל), יטביל המקבל את הכלי בלי ברכה.

המקבל כלי מלא אוכל ומסופק אם הנותן טבלו כבר, לכתחילה יש לברר אצל הנותן כדי שיוכל לברך. באם אי אפשר לברר, יטביל המקבל את הכלי בלי ברכה.

הפרשת חלה

האופה עיסה בשיעור חלה בכדי לחלק לכמה עיסות נפרדות עבור משלוח מנות לכמה אנשים (כל עיסה אפויה לאיש אחר), חייב להפריש חלה. ומהיות טוב נכון שיפריש חלה שלא בברכה. ועדיף שיעשו עיסה אחת כשיעור ולא יחלקוה, ולהפריש בברכה[27].

המקבלים עוגות וכיו"ב במשלוח מנות מאנשים רבים יזהרו בדין הפרשת חלה, שכן גם בעיסות שאין בהן כשיעור, אם הם ממין הראוי להצטרף, והם בכלי אחד, הסל מצרפן לחלה, אפילו אחר שנאפו. והמנהג להקל במונחים במקרר או במקפיא שאינו מצרפן לחלה[28].

צרכי החג

בספר השיחות תש"נ[29]: להשתדל בעוד מועד (ובפרט החל מר"ח אדר, שבועיים לפני פורים) בנתינת צרכי הפורים לכל אלה שזקוקים לכך (מתחיל מהנמצאים בסביבתו, וכן הנמצאים בריחוק מקום, ועד – בקצוי תבל), כדי שיוכלו לחוג ימי הפורים כדבעי, באופן של "אורה ושמחה וששון ויקר", כפשוטו, נוסף על דרשת חז"ל, ובאופן של "משתה ושמחה", עד לשמחה שלמעלה מהגבלה.

27) והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ח.
28) והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ט.
29) ח"א ע' 309.

ליל שני, אור לי"א אדר שני

המפרש בים והיוצא בשיירא, מחוייב ליקח עמו מגילה לקרוא בזמנה, ביום י"ד. באם אינו מוצא מגילה ליקח עמו, קוראה בי"ג אדר, או בי"ב, או בי"א בלא ברכה. אבל צריך שיהא בקיבוץ עשרה, דשלא בזמנה בעי עשרה[30]. (ואם אי אפשר לו להמתין עד ימים הללו, קורא אפילו מתחילת החודש). ונסתפקו הראשונים אם צריך לקרוא גם בלילה. ולמעשה, יש לקרוא גם בלילה.

אם נזדמן לו מגילה אחר כך חוזר וקורא אותה בברכותיה בזמנה, ביום י"ד, הואיל וקרא אותה שלא בזמנה.

סעודת פורים, וכן משלוח מנות ומתנות לאביונים, לא יקיים אלא בזמנה.

ולכן, במקום אונס כגון שנקבע לו ניתוח ל"ע בפורים יעשה כנ"ל. ומכל מקום, במבצעים ובמושב זקנים וכדומה, כשאינם רוצים מאיזה סיבה שתהי' לקרוא בזמנה, אין לעשות מעשה ולהקל לקרוא שלא בזמנה[31].

ליל רביעי, אור לי"ג אדר שני

כל תענית שאוכלים בו בלילה הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר[32]. והוא שלא ישן שינת קבע. אבל אם ישן שינת קבע אינו חוזר ואוכל ולא שותה, אלא אם כן התנה לאכול או לשתות. והרגיל לשתות בלילה אחר השינה מותר לשתות בלא תנאי. ומכל מקום, תוך חצי שעה[33] לעלות השחר אסור להתחיל לאכול סעודת קבע, אבל טעימה בעלמא (אכילת פירות וירקות ושתיית משקה שאינו משכר אפילו הרבה, ואכילת מזונות עד כביצה ועד בכלל ולא יותר) מותרת.

יום רביעי, י"ג אדר שני, תענית אסתר

נהגו כל ישראל להתענות בתענית אסתר[34]. מטעמי התענית: לזכר היום בו התענו היהודים כשנקהלו לעמוד על נפשם בי"ג באדר

30) ראה מג"א סתרפ"ח סקי"א. א"ר סקט"ז. משנ"ב סק"כ.
וי"א שכיון שקורא בלא ברכה יכול לקרותה בפחות מעשרה ג"כ. ולכתחילה יחזר אחרי עשרה – ראה פמ"ג שם בא"א סקי"א. הגהות יא"פ שם. ערוה"ש שם סי"ח.

31) ומפורש בבעה"מ ריש מגילה (ג, א ד"ה תניא): הא דאפשר לי' הא דלא אפשר לי'. והיינו שמעיקרא תיקנו רק בדלא אפשר. וכ"מ בסידור רע"ג שכ"שאינו יכול ואי אפשר לו (ש)משימין אותו כבני כרכים מק"ו". ועוד. וראה גם ביהגר"א סוסי' תרפח. וא"ש מה שצריך לקרוא עוה"פ בברכה בי"ד, לפי שכעת שאפשר לי' שוב חזר דינו שצריך לקרוא בי"ד. אבל כשאינו אנוס ליתא לתקנתא דבני הכפרים.
ובלא"ה, אינו נכון לתקן לעשות שלא כדין.

32) ראה לקמן בהערות ביום תענית אסתר.

33) להעיר שבשו"ת בצה"ח ח"ג סנ"ב סק"ו ר"ל בדא"פ בדעת אדה"ז בסידורו (סדר ספה"ע) שלילה שלפני התענית קיל טפי, ומותר לאכול עד עלוה"ש ממש, דל"ג שמא ימשך. אבל, נוסף לזה שכ' כן רק מסברא ואין לזה שום מקור, והו"ע הרגיש שהוא דוחק (אף שהביאו עוה"פ בסו"ד, במסקנת הדברים, ושוב בדא"פ) ומסתבר לומר דל"פ רבנו – יל"פ בפשי' דבסידור שם מיירי בטעימה בעלמא, ולא נחית לפרט, מדלא קאי בדיני ק"ש ותפלה. וז"פ.

34) להעיר משו"ע אדה"ז סרפ"ח ס"ד.

(בשנת ג'תו). וי"א לזכר שלושת הימים בחודש ניסן שבהם התענו אסתר והיהודים אשר בשושן[35].

זמן התענית: מעלות השחר[36] בשעה[37] **5:44** ועד צאת הכוכבים[38] בשעה **7:31**.

החייבים בתענית

מגיל בר־מצוה ובת־מצוה ואילך. תענית אסתר אינה חובה כ"כ כשאר צומות. ולכן יש להקל בו לעת הצורך. אבל בריאים לא יפרשו מן הצבור אפילו הולך בדרך וקשה עליו התענית (אם לא יזיק לו)[39]. והמסופק אם חייב להתענות יעשה שאלת חכם.

מעוברות ומניקות, יולדות כל שלשים יום, ואלו שאינם בקו־הבריאות, פטורים מלהתענות. והרבה פוסקים מקילים גם בחתן וכלה במשך שבעת ימי המשתה (ויש המקילים גם בבעלי ברית, היינו המוהל והסנדק ואבי הבן[40], והמנהג שמשלימים התענית). לפרטים נוספים יש לעשות שאלת רב. לא מצינו שהפטורים מלהתענות בתענית אסתר ימנעו מלאכול מעדנים ולהתענג בבשר ויין. ומכל מקום ימעטו קצת באכילה ושתיה כדי לכלול עצמם עם הציבור. וכן לא מצינו חומרא לבעלי נפש בשאר עינויים כבשאר תעניות ציבור[41].

הנוסע ממקום למקום צריך להמתין ולהתענות עד צאת הכוכבים במקום שנמצא באותו זמן[42].

אין לצחצח שיניים אף אם אינו בולע מים. אך יש להקל באם קשה עליו, ויזהר שבשעת שטיפת הפה יהיה ראשו בשיפוע למטה שלא יבלע מים בטעות[43].

שכח ואכל מחוייב להשלים התענית. ואינו צריך להתענות יום אחר, אם לא שכוונתו לשם כפרה. ויכול לומר עננו בנוסח: עננו ביום צום התענית הזה. ואם אכל פחות משיעור כותבת בכדי אכילת פרס או שתה פחות מרביעית לא נעקר התענית ממנו ויאמר עננו כרגיל.

---

35) וראה לקו"ש ח"ו ע' 2–371.

36) זמן התענית מעלות השחר – כ"ה בפוסקים.

אמנם, בר"ד משיחת ליל עשרה בטבת תשנ"ב נזכר בין הדברים שישנם כמה שעות עד להתחלת התענית בעלוה"ש, או אפילו הזהירות [להתחיל להתענות] עוד לפנ"ז. ואולי הכוונה להמבואר בכ"מ (אג"ק חי"ח ע' תקנז, נעתק גם בלקו"ש חט"ל ע' 225. ועד"ז – ובשינויים קלים – במ"מ והגהות לאגה"ת פ"ג) בכוונת אדה"ז באגה"ת פ"ג שיכול לאכול עד ג' שעות לפני נץ החמה. ולהעיר מהוספת המלקט בספר המנהגים ע' 45 בשוה"ג.

ועוי"ל בפשטות שהכוונה להישן שינת קבע ולא התנה. וכ"מ בשיחה הנ"ל, בסה"ש תשנ"ב ע' 231 הערה 45 בשוה"ג.

37) לחשבון 16.1 מעלות.

38) לחשבון כוכבים בינונים לאדה"ז.

39) ומה גם שיש לו סמך מן המקרא, וי"א שהוא מדברי קבלה ושחמור משאר צומות.

40) אבל לא בשאר קרואים.

41) ראה במ"מ וציונים להלכה יומית אות שמו.

42) באם מרגיש חולשה יתירה וקשה עליו התענית, יש מקום להקל לגמור את הצום לאחר שכבר לילה במקום שיצא משם.

43) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' ה.

הלכתא למשיחא: "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנאמר וכו'"[44].

בנוגע לתענית אסתר (שלא נזכר בפסוק, ואינו שייך לענין החורבן והגלות) - ראה הנסמן בהערה[45].

מנהג ישראל להרבות בצדקה ביום התענית. נוהגין לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב. אמרו רז"ל אגרא דתעניתא צדקתא.

שחרית

בשחרית רק הש"ץ אומר עננו[46], בחזרת הש"ץ, בין ברכת גאל ישראל לברכת רפאנו. [וכן אומרו במנחה, כדלקמן]. שכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אמירת הסליחות בתוך סדר התפילה.

סדר התפלה לשחרית: לאחרי חזרת הש"ץ, תחנון, נפילת אפים, סליחות (מתחילים מ"קוה קוינו" ומשמיטים הוידוי – "אשמנו"), אבינו מלכנו הארוך, ואנחנו לא נדע, חצי קדיש[47]. א"א א־ל ארך אפים (רק בימי שני וחמישי). מוציאים ס"ת וקורין ג' גברי בפרשת ויחל משה.

בנוגע לאמירת וידוי תחנון סליחות ואבינו מלכנו כשיש ברית וחתן וכדומה, המנהג בבית חיינו[48], שהקהל (משא"כ החתן ובעל ברית) אומרים סליחות אבל משמיטים וידוי, תחנון, ואבינו מלכנו[49].

קוראים בתורה בתפילת שחרית ומנחה ("ויחל משה"[50]), ומפטירים דרשו בתפילת מנחה כבכל תענית ציבור.

---

44) רמב"ם סוף הלכות תעניות – נתבאר בלקוטי שיחות חלק טו ע' 412.
ע"ד חיוב סעודה לעת"ל – ראה מג"א הל' ת"ב (סי' תקנ"ב סקי"א). שיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב. ולהעיר שבשו"ת בנין שלמה ח"א סנ"ו שבזמן בית שני לא הקריבו תודה ושאר קדשים הנאכלין בתענית אסתר. ושם, בטעם שאומרים מזמור לתודה.

45) ראה מכתב שבלקו"ש ח"ו ע' 371 ד"ה וזכרם. התוועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 696. אבל ראה ד"ה כי תשא תשמ"ז. התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 288. סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 292 (ב"כותרת"). ולהעיר מסה"ש תש"נ ח"א ע' 349 הערה 109. ואכ"מ.

46) באם אין עשרה מתענים – אומר הש"צ עננו בברכה בפני עצמה אם יש בבית הכנסת אף רק ג' מתענים. ועל כל פנים כשיש עוד שבעה שאכלו פחות משכיעור. וראה בארוכה בהערה להלן לענין קריאת התורה.

47) א"א א־ל ארך אפים (רק בימי שני וחמישי). וראה שו"ת באתרא דרב יז'תרפב.

48) היו בזה כו"כ הוראות במשך השנים. ואכ"מ. בפועל, המנהג כבפנים.

49) באופן כזה אין מדלגים כלל בסדר הסליחות. והיינו שמתחיל מסלח לנו, וגם אומר הוידוי ("אשמנו") כדרכו. [ודי בזה במה שמניחים מקצת – והיינו מה שמדלג בסדר התפלה על תחנון – מחמת החתן ומילה].

50) באם אין עשרה מתענים – אפשר לקרוא ויחל אם יש בביהכ"נ אף רק ג' מתענים. וכ"ה גם בתענית אסתר, ולא רק בד' צומות, וכמפורש בהגהות ללוח כולל חב"ד תשט"ז. אלא שי"א שכשאינן מתענין שלא מחמת חולי אין להקל, ועוד להעיר שבכ"מ כתבו רק כשיש עשרה מתענים בעיר, ונוגע לשלוחים הנמצאים בערים רחוקות. אלא, שבזמנינו כשאינם מתענים מחמת העדר הידיעה, כאנוסים דמי, וכתינוקות שנשבו. ולא שפורשים מדרכי צבור בשאט נפש. ומה גם בתענית אסתר שבקל התירו לבטל התענית – ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"א.

המבשלים היום לסעודת פורים: באם נצרך לטעום ממאכלי פורים לראות אם יש בו מלח ותבלין, יש לסמוך להתיר לטעום מעט ולפלוט.

מחצית השקל

לפני מנחה נוהגים לתת לצדקה (לעניים וכן לצרכי בית הכנסת) שלושה מטבעות (לזכר שלושת הפעמים בהם מופיעה המילה "תרומה" בפרשת שקלים) לזכר "מחצית השקל" שנתרמה מידי שנה, בחודש אדר, לבית־המקדש (כדי שבחודש ניסן יתחילו להקריב קרבנות ציבור מתרומה חדשה). ולא יתנו לשם כפרה אלא יתנו לשם נדבה וצדקה. משתמשים במטבעות של חצי דולר. יש המעדיפים להשתמש בדווקא במטבעות העשויים מכסף[51].

ניתן להחליף את המטבעות האישיות עם המטבעות מכסף שאצל הגבאים וכיו"ב[52].

יש שכתבו שאין לקרוא למטבעות בשם מחצית השקל כי אם זכר למחצית השקל וכיו"ב. ויש המפקפקים גם בזה. אבל אין המנהג כן[53].

החייבים במחצית השקל: מגיל עשרים ואילך. ולכמה דעות – מגיל

---

51) ולהעיר מעורוה"ש הל' שקלים ספ"ב ס"ב־ד וספ"ד ס"ב. וצ"ע שהרי היו שוקלין דרכונות (שקלים פ"ב מ"ג) שהם של זהב (ראה ירושלמי שקלים פ"ג ה"ג. פירש"י בכורות נא, א ד"ה מצרפין. פי' הרע"ב שם ועוד). אבל ראה רמב"ם שקלים פ"א ה"ו שהיו שוקלים בסלעים, ועיי"ש בראב"ד. וראה שקל הקודש שם ה"א ד"ה מחצית. וראה בפירש"י מגילה כט, ב, דמשמע קצת שאינו מועיל בפרוטות. אבל ראה חינוך מ' קה. (אלא שבחינוך שם נזכר גם שו"כ, אף דל"מ במצות מחה"ש. וראה מנ"ח ומנחת סולת שם. ועוד. וראה לקו"ש חט"ז ע' 384 הע' 35).

[ובדרך החידוד, ילה"ע ממטבע של אש ומשקלה מחה"ש וא"ל הקב"ה **זה** יתנו (משא"כ במנורה של אש, להדעות שהי' של אש, וי"א גם ארון ושולחן, נאמ וראה ועשה **בתבניתם**. וראה רבינו בחיי תרומה כה, מ. ומש"כ "וזה מעשה המנורה" – י"ל. וראה לקו"ש חל"ח ע' 35 בהערות). וראה תורת משה להחת"ס ריש פ' תשא. לקו"ש חט"ז ע' 387].

וראה יסוש"ה שער יב. מנהגי חת"ס. כה"ח סתרצ"ד סק"כ. שו"ת מנח"א ח"א ס"ל. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 236 הע' 58.

52) כיון שמהדרים שיהא מכסף, כבהערה הקודמת. וגם עדיף ליתן מטבע ששם מחצית עליו ולא ליתן דמיו (אף שמדינא ליכא קפידא בדבר, עכ"פ בדאא"פ – ראה מהרי"ל מנהגים אות ו. דע"ת סתרצ"ד סק"א. שו"ת מהרש"ם ח"ח סצ"ז. התעוררות תשובה ח"ג סתפ"ח. כה"ח ושו"ת מנח"א שבהע' הקודמת. דרכי חו"ש סתתמ"ג. שו"ת צי"א חי"ג סע"ב. מנח"י ח"ט סס"ט. ויען יוסף ח"ג סת"ז. תשוה"נ ח"א סי' ת. ח"ג סרכ"ה. אבל ראה וישאל שאול סי' קלח. ואיך שיהי', עדיף טפי שיהא שם מחצית עליו בדאפשר, ובפרט שמקום לומר דשאני זכר למחה"ש ממחה"ש, ולחומרא, שרק ע"י נתינת מטבע ששמו מחצית שייך זכר, שבל"ז ה"ז צדקה גרידתא. וכעי"ז כתב בוישאל שאול שם. ועוד. וק"ל. וגם במחה"ש גופא – מקום לומר עצ"ל דוקא מטבע של מחה"ש ולא שיעורו ומשקלו, ואפי' לא שקל שלם עבור שנים, אא"כ החליפו הגזבר במחה"ש – ראה לקו"ש חט"ז ע' 384 הע' 35. שם ע' 386 הע' 52. וראה קובץ הלכות פורים פ"ם ס"ב). ועוד להעיר, שכמ"פ נמצא אצל הנותן רק שטרות של נייר שי"א שאין גופן ממון – ראה גם הנסמן אצלנו בלוח לחנוכה (לענין דמי חנוכה בשטרות).

גוף המנהג – נז' במשנ"ב סתרצ"ד בבה"ל סד"ה ויש (ועיי"ש מה שהעיר). לוח א"י טוקצינסקי. ועוד.

53) וראה בשו"ת זכר שמחה סע"ו שלא על חנם לא הוזכר הדבר בפוסקים, ומנהגו של ישראל קדושים מיוסד ע"פ דין.

וראה שיחת ש"פ שקלים תשכ"ו בטעם שאין חשש בנתינת מחצית השקל משום נראה כמקריב קדשים בחוץ. ולהעיר מלקו"ש חכ"ו הנ"ל.

בר־מצוה. בשיחות קודש נזכר שמפורסם המנהג לתת גם עבור כל בני הבית (נשים וקטנים – ראה מנהגי האדמו"ר בספר המנהגים. ויש שנותנים גם עבור עוברים), והנוהגים כן חייבים להמשיך במנהג זה מידי שנה (עד שהבנים מגיעים לגיל בו חייבים בעצמם בנתינה), אלא אם התנו במפורש בפעם הראשונה שעושים כן בלי נדר. בשיחת כ"ד אד"ר תשנ"ב[54] נאמר: "מה טוב ומה נעים שיחנכו ג"כ קטנים לתת ג' מחצית השקל מכספם שלהם".

מי שלא נתן לפני מנחה יכול לתת אחריה, או בפורים ביום, לפני קריאת המגילה.

אין להשתמש בכספי מעשר ל"מחצית השקל".

מנחה

יש להקדים תפלת מנחה שיהא קודם בין השמשות (היינו, לסיימה קודם שקיעת החמה, בשעה **7:03**). והיינו, שנוסף לזה שראוי להקדים להתפלל לפני השקיעה גם בשאר ימים, הנה, ביום תענית בפרט נכון להקדים מחמת כמה טעמים וחששות. בדיעבד, אם נתאחר בתפלתו, אפשר לקרוא בתורה ולהפטיר ולהתפלל מנחה גם בין השמשות[55].

סדר התפלה למנחה: וידבר, אשרי, חצי קדיש, ויהי בנסוע, קריאת התורה, הפטורה וברכותי', יהללו, חצי קדיש, שמונה עשרה ("עננו"), חזרת הש"ץ, קדיש תתקבל, עלינו, קדיש יתום. (ואין אומרים תחנון ואבינו מלכנו).

בתפילת העמידה אומרים כולם "עננו" בברכת "שמע קולנו". שכח היחיד ולא אמר, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"ץ אומר הש"ץ "עננו" בין "גואל" (ברכת "גואל ישראל") ל"רופא" (ברכת "רפאנו"), וברכת כהנים ("אלקינו ואלקי אבותינו") לפני שים שלום.

דברי כבושין אחר מנחה[56].

צאת הצום[57] [וזמן תפילת ערבית] בשעה **7:31**. אבל אסור לאכול קודם קריאת המגילה, כדלהלן.

---

54) שיחות קודש תשנ"ב ח"ב ע' 788.

55) לענין אמירת הש"ץ או"א ברכנו אפשר לאומרה בין השמשות. (ראה שו"ע אדה"ז סתרכ"ג ס"ח, אפי' בנוגע לנ"כ, שצ"ל קודם צאה"כ. ומשמע שביה"ש מותר. וכש"כ בנוגע אמירת או"א וכו', עיי"ש). [וצע"ק בסיום הסעיף: מבעוד יום. גם יל"ע אם בסידורו (שחזר בו בכמה דברים בענין בין השמשות) ס"ל נמי הכי].

56) ראה לקו"ש ח"כ ע' 352 (וש"נ) ע"ד מנהג כמה קהילות בעבר לומר ביום התענית בזמן מנחה דברי כבושין לעורר לתשובה, ושכדאי לעורר ע"ד מנהג הנ"ל במקום האפשרי – שיאמרו אחר מנחה (לכה"פ כמה מלים) דברי כבושין או מזמור תהלים המתאים, ובמקום שאא"פ – שיחשבו עכ"פ דברי כבושין.

57) כוכבים בינונים לאדה"ז.

ליל חמישי, אור לי"ד אדר שני, ליל פורים גדול

בכמה שיחות קודש נזכר ע"ד המעלה המיוחדת של פורים בשנת העיבור, "שנה תמימה", שנקרא בשם "פורים גדול", שהשמחה בכפליים. והיינו שנעלה יותר באין ערוך (לא רק משאר ימות החול, אלא) גם לגבי "פורים קטן". וההוראה מזה בעבודה, שעניני הפורים בשנה זו צריכים להיות באופן דשלימות ותמימות, ובאופן נעלה יותר, ביתר שאת וביתר עוז, אפילו לגבי בחינת "עד דלא ידע" בימי הפורים דשנה שעברה (שנה פשוטה). ווגם הענין ד"מסמך גאולה לגאולה" (גאולת פורים לגאולת פסח) מודגש במיוחד בשנה זו, שמטעם זה קוראים המגילה באדר שני דוקא (אף שמצד "אין מעבירין על המצות" היה ראוי לקרותה באדר ראשון)[58].

השייכות דפורים לשנת השמיטה, שמטענות המן דדתיהם שונות – ששומרים שמיטה[59].

בשיחת כי תשא תנש"א[60], במעלת קביעות שנה זו, "שפורים חל ביום החמישי, "קמי שבתא", ושושן פורים חל ביום הששי, ערב שבת ממש, שממנו נכנסים תיכף ליום הש"ק זה [ג' ימים רצופים של שמחה: ימי הפורים (י"ד וט"ו אדר) שהם "ימי משתה ושמחה", ויום השכת (ט"ז אדר), "וביום שמחתכם אלו השבתות". ובהערה שם: להעיר מהקס"ד "ואימא שיתסר" (ריש מגילה)[61].

אסור לעשות מלאכה, וכן לישון (ואפילו דעתו רק לישון קימעא), מחצי שעה קודם צאת הכוכבים עד לאחרי קריאת המגילה. כן אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפילו התענית קשה עליו[62]. ולענין טעימה (היינו כביצה המוציא או מזונות (ולא יותר)[63], ופירות וירקות [וכן שאר מאכלים] אפילו הרבה, ושתיית משקה שאינו משכר) – יש להקל במקום צורך גדול, כשהתענית קשה עליו, כדי

---

58) וראה, לדוגמא, שיחת ש"פ צו תשמ"ו.

ובלקו"ש חכ"ו ע' 437 (ועד"ז בב"מ): להעיר מירושלמי (שם [מגילה פ"א] ה"ה) אותה השנה (שנעשה בה הנס) היתה מעוברת. אלא שדעת הבבלי לא משמע כן – מדלא הביאו הסוגיא זו (מגילה ו, ב) להכריע הדין. ולהעיר משער הפסוקים להאריז"ל ר"פ ואתחנן. לקו"א להה"מ (הוצאת קה"ת) סי' קה. וראה לקוטי לוי יצחק למגילת אסתר ס"ע צו. שם ע' צט.

וראה גם סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 276. שם ע' 278. סה"ש תשנ"ב ע' 439.

59) ראה לקו"ש חי"א ע' 341. ובארוכה – שיחת פורים תשכ"ו. ושם גם בהנוגע להמשקה שיהי' "לאכלה ולא להפסד".

60) סה"ש תנש"א ח"א ע' 374.

61) ועיי"ש בהע' 115 שמתאים גם להקביעות דהתחלת השנה, יעו"ש. וראה ג"כ שיחת ש"פ אדר בעת היחידות. כ"ו אדר לידידי מחנה ישראל. וראה ג"כ סה"ש תנש"א ע' 436 הע' 6.

62) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ד.

63) בנוגע לפת הבאה בכיסנין – כ"כ להדיא בפמ"ג או"ח סתל"א בא"א סק"ד. ובעורוה"ש שם סכ"ו החמיר טובא עיי"ש (וסותר קצת למש"כ הו"ע בסרל"ב סי"ח לענין מנחה).

ועפ"ז, צ"ל דמש"כ בדה"ח סמ"ד סק"ד לענין מנחה שרק בקובע סעודתו (וכ"מ בפמ"ג סרל"ב בא"א סקי"ב, והב"ד בישועות חכמה על קש"ע סס"ט ס"ג. וכ"פ במשנ"ב סרל"ב סקל"ד) – שאני התם דמיירי בתבשיל מה' מיני דגן. וראה בקש"ע שם ובמסגה"ש שם קי"ב. וראה משנ"ב סרפ"ו בשעה"צ סק"ז. וראה לענין סוכה, בשע"ת סתרל"ט סק"ה ובמשנ"ב שם סקט"ז ובבה"ל שם. ולאדה"ז אפי' בתבשיל אסור חוץ לסוכה ביותר מכביצה. ולכאו' טעימה לפני מנחה וכדומה חמירא מסוכה – ראה מג"א סוסי' רלב לענין שתי'. אבל לאידך, סברא שבסוכה מחמירין טפי – ראה ישועות חכמה שם. וראה שו"ת מהר"י אסאד ח"ב חו"מ (בחלק ההשמטות) סרנ"ג. לבו"מ מהדו"ת או"ח סי' קי. זכרון יהודה או"ח סי' קה. קב חיים ס"ו. קובץ תשובות ח"ג ספ"ט.

להתחזק מעט מחולשת התענית. ובאדם חלוש, שהשהי' מזיק לו, וטעימה אינה מספיקה לו, מותר לו לאכול, אך יבקש מאחר שיזכיר לו לקרוא את המגילה. אשה השרוי' בתענית, ומחכה לשמוע קריאת המגילה מבעלה לכשיחזור מבית הכנסת, יכולה להקל בטעימה, כנ"ל. ונכון גם שלא ללמוד קודם קריאת המגילה[64].

בד"כ נהוג לאחל בפורים: "א פריליכען פורים", או "א גוטען פורים". ובכ"מ: "גוט יום טוב"[65].

בנוגע ללבישת בגדי שבת, שבכ"מ שנכון ללבוש מבערב[66], הנה ב"רשימת מנהגי פורים שיש בהם חידוש[67]" בתחילת "מנהגי האדמו"ר" – ובהערה שם – "מובן שאין זה הוראה לרבים[68]": "לבוש משי כמו בשבת ויום טוב[69]".

---

64) במג"א סתרצ"ב סק"ז הב"ד הרא"ם בחידושים על הסמ"ג שלא אסרו ללמוד דאיידי דחביבא לי' לא אתי למיפשע. וכ"כ בערוה"ש שם ס"ח. אבל בשו"ת חות יאיר סי"א דעתו נוטה שלכתחילה לא יתחיל בלימוד (כשגר בכפר. וראה בגדי שש שתל"א סק"ב שבמגילה שהיא בציבור לא חיישינן דלמא משתלי) קודם מקרא מגילה משום זריזין מקדימין. ובסידור בית עובד דין קריאת מגילה בלילה ס"ג כתב יתירה מזו שאם התחיל פוסק. ולהעיר שבהל' חנוכה סתרצ"ב סק"ה נקט המג"א לדינא שאין ללמוד כשהגיע זמן ההדלקה. ואולי שאני מגילה שזמנה כל הלילה, משא"כ בחנוכה שעיקר המצוה בתחילת הלילה, ועדמש"כ אדה"ז לענין בדיקת חמץ בקו"א לסתל"א סק"א. אלא שלדינא גם בחנוכה קייל"ן שאפשר להדליק כל הלילה. ואולי סו"ס ימנע מלקיים בעיקר זמנה. ושו"ר שכ"כ ליישב בערך השולחן. וראה גם חות יאיר שם. ועצ"ע, שהעיקר חסר מהספר בד' המג"א שכתב (רק) הטעם איידי דחביבא לי'. ובאמת בד' הרא"ם גופא נראה דס"ל להקל גם בחנוכה (ראה גם בערך השולחן שם). ובס' מועדי ה' על הסמ"ג (צט, ג ד"ה שכשר) כתב בדעת הרש"ל והב"ח שהזכירו איסור לימוד לגבי חנוכה ולא במגילה, לפי שעיקר קריאת המגילה ביום (כמ"ש במג"א למיסבר סברא לענין טעימה), ול"ג בלילה. אבל יותר נראה שלמסקנא שכתב המג"א להחמיר גם בטעימה, הה"נ בלימוד. (ואף שיש לחלק בין טעימה ללימוד, ע"ש סברת הלח"מ ק"ש פ"ב ה"ו (והב"ד אדה"ז בקו"א שם), שבאכילה חששו שיבוא לידי פשיעה, אבל בלימוד שהחשש שישכח לא חששו במגילה דחביבא – הרי לדינא לא שבירא לן הכי, עיי"ש. ועוד, דאדרבה כיון שהוא רק פ"א בשנה חיישינן לשכחה. וראה שם גם לגבי לולב). וכ"מ במשנ"ב שם סקט"ו שכתב לעיין במשנ"ב סרל"ה "כמה פרטים לענין ק"ש וה"ה כאן". ושם סקי"ז שאין ללמוד משהגיע זמן ק"ש. (אמנם, לגבי נ"ח החמיר במשנ"ב סתרצ"ב בשעה"צ סקי"ד שלא ללמוד גם ח"ש קודם זמן הדלקה. וראה אצלנו בלוח לחנוכה). ועכ"פ, ודאי נכון שלא לאחר מטעם אחר – משום זריזין, וגם לפי שיש להקדים מגילה לכל שאר המצוות (וראה גם ביהגר"א סוסי' תרצג – לענין מילה. משנ"ב שם סקי"ב).

65) כ"ה האיחול בהתחלת השיחה שבסה"ש תש"א ע' 66. וכן שמעתי מעד־שמיעה, בר סמכא דמהימן עלי כבי תרי, ע"ד מעשה רב בזה, אף שכמדומה קרוב לודאי שבד"כ לא הי' בנוסח זה. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ב.

66) כ"ה בכ"מ כבפנים. ויש שכתבו קודם תפלת מנחה (סידור יעב"ץ דיני קריאת המגילה פ"ז ס"א. וביסוה"ה שי"ב פ"ג שכך הובא בספרים). ולהעיר שבס' המנהגים (שבהערה הבאה) הובא ד"ז לפני שנזכר המנהג בנוגע לנתינת מחה"ש. וי"ע, אם תלוי בזמן תפלת המנחה, והיינו אם מתפלל בזמן מנחה גדולה או סמוך לערב.

67) ספר המנהגים ע' 74.

68) ולהעיר משיחת ש"פ תצוה תשמ"ה ע"ד מנהגים שנהגו בהם רק רבותינו נשיאינו שמיד עם פרסומם נעשו שייכים לכאו"א, ובשיחת ש"פ דברים תשמ"ז על אלו שהתפרסמו עם הדגשה שאינם הוראה לרבים [כמו בהערה הנ"ל] שעכ"פ יש בזה לימוד והוראה [וע"ד המבואר בשיחות כ' אב תשי"ד וש"פ קרח תשח"י על הנלמד מהמנהג להתענות ביום חופת בנותיו]. ובשיחת י"ט אלול תשמ"ח – לענין משי.

69) ועוד שם אודות "סויבלענע היטל" בסעודת פורים. ועד"ז במנהגי פורים (בפאריז) צ"ח: "לבוש משי. [ורק] לשלחן [לבוש] בשטריימיל".

ולהעיר מד"מ ורמ"א או"ח סתרצ"ה (ס"ב – ממהרי"ל, ויעו"ש במהרי"ל). ובנימוקי או"ח על אתר (ומציין לספרו אות חיים ושלום (ע' רב), עיי"ש) שבק"ק קראקא, באתרא דהדמ"א, לא נהגו כמותו. ובמנהגים דק"ק וורמיישא (לר"י שמש) ע' רסא שרק הנשים נהגו בבגדי יו"ט. [ועד"ז –

תחפושות

נהגו ללבוש פרצופים (=מסיכות) לפורים. וראה שיחת תענית אסתר תשמ"ט שנעשה בעיקר ע"י קטנים[70]. ויזהר שלא יהא בהם חשש שעטנז דאורייתא. בנוגע ללבישת בגדים שיש בהם כלאים דרבנן[71] ובגדי אשה לאיש – יש שהתירו לשמחת פורים והרבה פוסקים שללו בתוקף. ואכ"מ[72].

לענין חיוב ציצית בתחפושות, לדוגמא במעיל שבתחפושת של כהן גדול[73], מכיון שהדבר בספק, כדאי לעגל[74]. ולאידך, אינו מברך על טלית גדול שלובש לתחפושת.

ראוי שלא להתפלל כשלבוש בתחפושת באופן שאינו ראוי לעמוד כך בפני המלך.

צבע שצובעים לכבוד פורים על הידיים, אם אין בו ממשות רק מראה, אינו חוצץ לנטילת ידים[75].

ע"ד הסוד – בס' עטרת תפארת להבא"ח (כתר מלכות אות רו)). ובס' עבודת ישראל לפורים ש"בפורים אין מן הצורך ללבוש בגדי יו"ט כי האור הזה שזורח למטה אינו כ"כ גדול", עיי"ש (ע"ד בגדי שבת. ועד"ז בשיעור המפקד מנהגי ירושלים ע' קנג – בנהר פקוד אות ד).

ולהעיר מפי' אבן יחיא למגילת אסתר ט, יט: "שמחה ומשתה ויום טוב – לאוסרו במלאכה שלא יראה בה עושה סימן ברכה לעולם ולכבדו בכסות נקי". (ואולי כוונתו רק "מעיקרא", אבל "לבסוף (שם ט, כב) כתיב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה' ואילו 'יו"ט' לא כתיב", לפי ש"מלאכה לא קבילו עלייהו" (מגילה ה, ב), וא"כ הה"נ שלא קיבלו לכבדו בכסות נקי'. או יאמר, שמצד המנהג ש"נהגו בהן איסור" במלאכה (מגילה שם), ועד שנפסקה ההלכה (שו"ע סתרצ"ו ס"א) שאינו רואה סימן ברכה לעולם, הה"נ בכסות נקי'. וראה עד"ז לעיל לענין קביעת שם יו"ט). וראה גם בצוואת יש נוחלין (בפרק אזהרת שבת ויו"ט) החילוק בין בגדי שבת, יו"ט ופורים. וראה בהמובא בממועד לכל חי (להגר"ח פאלאגי – סל"א אות חי). ובמנהגי הרש"ש סל"ח: בגדי שבת או בגדים חמודים. ועד"ז בבא"ח תצוה סכ"ב: בגדי שבת או בגדים אחרים שהם חשובים ולא ילבשו בגדי חול.

70) וראה שיחת ש"פ ויקרא תשמ"ח ע"ד לבישת עטרה.

71) להעיר מחוות יאיר חדש באור עולם סק"י.

72) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' כ.

73) במעיל כה"ג עצמו, שקו"ט בזה. וראה הנסמן בשערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (שי"ל לאחרונה) – לרב אחאי גאון אחי וראש הרמ"ש שליט"א – פח, ב.

74) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' יט.

75) אבל אם יש בו ממש, יש לדון אם יש להתיר מחמת שהוא לנוי, דשאני גדר נוי שהוא כגופו ובטל, ועדיף משאר אינו מקפיד (כ"מ בל' תוה"ב הקצר ב"ז ש"ז. ובפרט מהדוגמא מפרוכת שהצבע והפרוכת כחד ממש חשיבי. וכ"מ ברא"ש הל' מקואות סכ"ז. וכ"ה בכ"מ. וראה שו"ת פני ארי' ס"ו. ועוד. ומוכח גם ממש"כ הרשב"א שם, שאינו חוצץ גם אם פשט ברובו, משא"כ באינו מקפיד שחוצץ ברובו. ולפ"ז באינו מקפיד אינו בגדר ביטול אלא שהוא כמאן דליתא או דין מיוחד בדיני חציצה. וראה צפע"נ כלאים פ"י ה"ז (טו, א). שערי טהר וולק ח"ד סכ"ח סק"ז (ע' קלט). אבל בכ"מ שגם באינו מקפיד הוא מדין ביטול שהוא כגופו – ראה רש"י שבת נז, א ד"ה הא נמי. שם סוכה ו, ב ד"ה אין מקפיד. ועוד. וחקרוה שרים בכ"מ. וראה דברי יחזקאל ברשטיין מהדו"ח ס"ע תעח. שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סצ"ז ענף א), משא"כ כשאינו לנוי רק לשחוק, צ"ע אם אפ"ל שבטל לגופו. ואף שחפץ בכך, ועדיף ממי שמלאכתו בכך שאינו מקפיד [ול"ד לכחול לרפואה שחוצץ (ש"ך סי' קצח סקי"ד. ועוד) דהתם מקפיד אלא שאינו יכול להסירו (ראה בינ"א שער הנשים סקכ"א. שו"ת הצ"צ יו"ד סי' קנח סק"ד וסק"ז)], אבל כאן לא רק שאינו מקפיד אלא אף רוצה בכך, וכיון שכך ה"ז כגוף הדבר (ראה פני ארי' שם. חדרי דעה יו"ד סי' קצח סי"ז. ובכ"מ) – מ"מ אין הנידונים דומים, שבנוי הרי הצבע מייפה גוף הדבר ונחשב כטפל ובטל אליו, משא"כ כשצובע ידו מטעם אחר, אף שרוצה בכך, אבל אי"ז לתועלת גוף הדבר ואינו בטל אליו. ובמכ"ש ממש"כ בפתח הבית יו"ד סי' קצח סכ"ג לחלק בין טבעת לצבע שצובעות הנשים, שהצבע הוא לנוי, אבל טבעת אינה לנוי רק לתכשיט, וזה לא מיקרי נוי לפי שאינו מייפה את האצבע, עיי"ש. ולא שנא מדם שעל רגלי הכהנים, שאף ששבח הוא לכהנים שיהלכו עד ארכובותיהן בדם הו"ל

חציצה, לולא הטעם שהוא לח (זבחים לה, א. אבל בשו"ת הלק"ט ח"א ס"כ פי' הטעם לפי שחביב. ועיי"ש לגבי מוהל שידיו צבועות בדם מילה. וכבר הקשה עליו בשו"ת שבו"י ח"א סס"ט שמפורש בגמ' שוק מצד שהוא לח אינו חוצץ. אבל ראה מש"כ ליישב בשו"ת בית שלמה או"ח סי' קו. ועד"ז הוא בפקודת אלעזר או"ח רסי' קסא. וכ"כ בהגהות מהר"ם חגיז (לבנו של בעל הלק"ט), נד' מכת"י בקובץ מקבציאל חו' כו. וראה ברכ"י סי' קסא סק"ב. ועיי"ש בשבו"י משה"ק דמ"ש כהנים מטבח שאומנתו בכך). ועד"ז כתב בדגו"מ לט"ז סתקפ"ד סק"ב לגבי תק"ש בפה המלוכלך מדם מילה שחוצץ, אף שחביב עליו והוא להידור מצוה. (והעיר משו"ת התעב"ץ ח"ג סנ"ח סקי"ב שדחה הוכחת הרשב"א שאין צבע לנוי חוצץ מפרוכת, דשאני פרוכת שמצותן בכך. אבל היינו רק כשמחוייב בכך. וגם המקילים שם – היינו מחמת שהוא לח. אבל ראה מש"כ בשו"ת בית שלמה שם. וראה שו"ת ר' עזריאל ח"א או"ח סצ"ב. וראה הנסמן בשערים מצוינים בהלכה לאאמו"ר עמ"ס זבחים שם ד"ה הא קא חייק. ואכ"מ. ונראה עוד, שגם למ"ד שכשחביב עליו אינו חוצץ (כדעת ההלק"ט ודעמי') – היינו רק מדין אינו מקפיד ואי"ז בגדר לנאותו. וראה גם בתורת חיים סופר סי' קסא סוסק"ז. ושו"מ בשו"ת גבעת פנחס לבעל ההפלאה סנ"ו שכל לנאותו ל"ש בדם, שכל לנאותו הוא מדין ביטול שמבטלו עולמית, אבל בדבר שדרך לפושטו וללובשו ל"ש ד"ז, וה"נ בדם שבעזרה של"ש לומר שבטל לכל כהן וכהן במקום שהולך בעזרה, עיי"ש. ודין אינו מקפיד לחוד לא סגי בנדו"ד, כדלקמן. אבל ראה מנחת יהודה שפרייער זבחים שם. ולהעיר מחי' חת"ס סוכה לו, א ד"ה ניקב).

ועוד, שדעת אדה"ז בסי' קסא ס"ה משמע להדיא שברוב היד חוצץ אם יש בו ממש אפי' כשהוא לנוי. וכ"ה להדיא בחמו"ד סי' קצח סי"ז. וראה תורת חיים שם. ואין להקשות, דמ"ש מפרוכת שמצינו בה טבילה שכולה צבועה ואינו חוצץ (שכן ברשב"א שם ה"ר לעיקר הענין מפרוכת. ויתירה מזו, שמפורש כתב הרשב"א "אע"פ שפושט צבע זה בכל השער ורובו") – דהתם מיירי בצבע שאי"ב ממשות רק חזותא בעלמא. ואף אי נימא דבחדא מינייהו סגי (לנוי או חזותא) – אכתי י"ל שכשהוא לנוי ויש בו ממשות לא מהני כשהוא ברובו. ובדוחק גדול י"ל בד' אדה"ז, דקאי אשלפני פניו באינו מקפיד ולא כשהוא לנוי. והכי דייק לישני' "אפי' לאותם שאין דרכם להקפיד", דקאי אבני אומניות שאין דרכם להקפיד, משא"כ כשהוא לנוי דעדיף מינייהו שמקפידות בדוקא שיהיו ידיהן צבועות. (וכ"כ במשנ"ב שם בבה"ל לס"ב ד"ה והיו, בנוגע ל' השו"ע "וכן הנשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי", של" "וכן" אינו מדוקדק, שבצובעת לנוי אפי' בכל היד אינו חוצץ). ונחתינן לשקו"ט באם נדו"ד דמיא לנוי.

ועוד יל"ע באם שייך בכאן מי שאומנותו בכך, ואם אפ"ל שבפורים כך הדרך, אף שרוב האנשים אינם עושים כן. ולכאו' דומה לאנשי הוצל שבטלה דעתם אצל כל אדם, שאינו דומה למנהג אנשי ערביא שמקיימים קוצים לגמליהם, לפי שהוא מנהג חשוב שגם כל העולם אם הי' להם רוב גמלים הוו מקיימי. ושל בית מנשיא דחד גברא בטלה דעתו אע"ג דלכל העולם אם הי' להם רמונים היו סוחטים (תוד"ה ואת"ל – שבת צב, ב). והה"נ כאן שאי"ז דרך כל העולם בפורים. (ולהעיר מברכ"י סי' קסא סק"א שבאם רובא דעלמא מקפידין ובמקום א' אין מקפידין בטל ברובא דעלמא. ולהעיר גם ממש"כ בשו"ת קרן לדוד סמ"ה שבצביעת צפרניים לנוי באנשים חוצץ שבטלה דעתן. ויש לחלק). ושו"מ בשו"ת זכר מרדכי סכ"ז דשאני בכהנים שדם חוצץ מטבח שאומנתו בכך, שאי"ז אומנות הכהנים לפי שהמשמרות מתחלפים, ואחר שחלפה משמרתם או אחר הרגל מקפידים בכך. וראה גם בני ציון ליכטמאן סי' קסא סק"ב. ומדאתינן להכי, צ"ע אם אפשר להתיר בנדו"ד מטעם אחר, שהרי מקפידים עליו להסירו אח"כ ואינו בגדר "אינו מקפיד". ודמיא למקפיד להסירו בע"ש (ראה מאירי נדה סו, ב. וראה שו"ת קול גדול סנ"א. ועוד. ול' הרשב"א בתוה"ב הקצר ב"ז ש"ז: לפי שאינן מקפידות בהן לעולם. ואף את"ל שבעשוי לנוי א"צ שיהא בדעתו לעולם (אבל ראה גבעת פנחס שם. וכן מוכח מדין טבעת שמסירה בעת לישה, וראה גם פני ארי' שם, אף שי"ל דשאני טבעת שאינה בטילה לגוף לפי שהיא דבר חשוב בפ"ע. וכ"ה כבר בהל' נדה לר"א מטול, נדפס בשו"ת בעלי התוס' סי' קכ סק"ט, בקובץ ראשונים להל' נדה ומקואות. ובדוחק יש להעמיס כן גם בד' הראב"ד בבעהנ"פ שער הטבילה ס"ב, שבטבעת חוצץ לפי שמסירה הטבעת בעת הלישה – שהוא רק סימן ולא סיבה, שלפי שמסירה הטבעת סימן שאינו בטל), אבל הכא אתינן עלה מדין אינו מקפיד. וראה מה שחילק בחדרי דעה שם, והעמיס כן בד' הרשב"א, שלנוי עדיף משאר אינו מקפיד לפי שרוצה בכך, ומשו"ה אפי' יצטרך להסיר הצבע כל שעכשיו רוצה בכך אינו חוצץ. ולסברתו הה"נ בנדו"ז שרוצה בכך. אבל ברשב"א מפורש גם בעשוי לנוי, דמיירי שאינן מקפידות לעולם, כנ"ל. ואולי י"ל איפכא שבנוי שהוא מדין ביטול, ומשו"ה מהני גם ברובו, וגם בחד גברא, לפי שהוא כגופו צ"ל ביטול עולמית, אבל בדין בני אומניות שהוא לפי שאינו מקפיד, ומשו"ה צ"ל כך אצל כל בעלי האומנות, וכן לא מהני בשהוא ברובו, סגי אם אינו מקפיד עתה להסירו בכלל, אף שיזדמן אפשרות להסירו, וכדמוכח מזה שבני אומניות מסירים הצבע לפעמים).

וגם לדעת שו"ת זכרון יוסף ס"י שבאינו מקפיד עתה אינו חוצץ (והוכיח מבני אומניות שבודאי

מעריב

יש להזדרז בתפילת ערבית ובקריאת המגילה.

בתפילת העמידה אומרים "ועל הנסים". דיני' מפורטים לקמן בדיני מצוות היום. דין השוכח וכו', מפורטים בטבלא שבסוף הלוח. [אין להפסיק בין ברכת 'השכיבנו' ל'שמונה עשרה' להכריז 'ועל הנסים'.] אח"כ קדיש "תתקבל" וקריאת המגילה. דיני ומנהגי הקריאה, מפורטים לקמן בדיני מצוות היום.

אחרי קריאת המגילה וברכה שלאחריה אומרים "שושנת יעקב", "ואתה קדוש", קדיש שלם (בלא "תתקבל"), עלינו.

ניתן לקרוא את המגילה כל הלילה[76], עד עלות

מסירים הצבע בע"ש. ואכן במאירי שהחמיר, ה"ט דאיהו ס"ל בטעם שצבע אינו חוצץ מחמת שהוא חזותא לחוד, וחולק על משמעות הרשב"א להתיר במי שמלאכתה בכך גם בממשות) – היינו בדבר שמקפיד רק לזמן מרובה, משא"כ במקפיד לעתים קרובות כטבעת בעת לישה. (וראה שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סצ"ז בכוונתו שלישה יכול להזדמן תדיר. ואכן כ"מ בדבריו). אמנם, בשו"ת צ"צ שם סק"ו כתב בדעת אדה"ז בשו"ע סי' קסא ס"ו וס"ז, דכל שאינו מקפיד אא"כ ישתנה לגמרי מהמהות שהוא כעת נק' אינו מקפיד, משא"כ בטבעת שמקפדת גם בענין שהוא כעת (ויש שפי' כך גם בכוונת הזכרון יוסף). ולפ"ז מקום בדוחק לומר שגם כאן אין ההקפדה מחמת שינוי המצב, אלא מחמת שעברו ימי הפורים. ושוב כתב הצ"צ שהוא דוחק. ושם סק"ז כתב דתליא באשלי רברבי בפלוגתת ראשונים אי ביטלו לזמן סגי, ולפ"ז במיעוט גופו שהוא רק מדרבנן יש להקל. והה"נ שיש להקל לגבי נט"י שעיקר מד"ס. ומ"מ אכתי לא נהירא להקל בדבר שנמצא רק לשעה קלה, ומיד כשעברו ימי הפורים מקפיד להסירו, שעד כאן לא שמענו אלא בדבר שנמצא זמן מרובה, אלא שבבוא הזמן יצטרך להסירו מאיזה טעם (אבל בשו"ת זכרון יוסף שם ה"ר שגם אם מקפיד להסירו אח"כ אינו חוצץ מבצק שבסדקי עריבה, והרי התם גם סמוך לביעור בע"פ אינו חוצץ. וראה גם בחדרי דעה שם. ולדבריו תלוי כנ"ל אם רוצה בקיומו או שרק אינו מקפיד. ולפ"ז סרה הוכחת הזכרון יוסף, דהתם עדיף שרוצה בקיומו ולא רק אינו מקפיד. אמנם, בכ"מ ה"ר מבצק לאידך גיסא שצ"ל שם לעולם – ראה גם שו"ת הצ"צ שם סק"ד. וצ"ל שמה שמבערו בפסח שאני שהוא רק משום איסורא דפסח ולא מצד הכלי (וכעי"ז בשו"ת מנח"ש תנינא סע"ו). ועוי"ל, דשאני התם שהוא כאילו מגוף הכלי (ראה עד"ז שו"ת אבנ"ז יו"ד סרנ"ג סק"ז), ודמיא לשובר הכלי. ואכתי י"ל שבאמת אינו חיבור אא"כ הוא לעולם. ובחדרי דעה שם הוכיח מד' הרשב"א דמדמה לה לפרוכת שגם באדם דומה לכלי שא"צ להיות מקפיד לעולם. אמנם, התם בפרוכת שאני שהוא רק חזותא דלית בי' ממשא. אמנם, הדוגמא מפרוכת הביא הרשב"א בטעם הראשון מחמת שהוא לנוי. וכבר הקשו בהוכחת הרשב"א מפרוכת, דשאני פרוכת דלית בי' ממשא. ואכ"מ).

76) י"א להחמיר שלא להתחיל קריאת המגילה לפני צאת ג' כוכבים קטנים לפי שהוא מד"ק. וי"א שבכל דרבנן החמירו בקטנים, ורק בתעניות הקלו. אבל סוגיין דעלמא שקריאת הלילה היא מדרבנן (שו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ט בין הדברים) ושבכל דרבנן אפשר להקל. [ושקו"ט בפ"ע במה שנהגו להתפלל ערבית במוצאי תעניות בזמן יציאת ג"כ בינונים, אף שלענין ק"ש שהוא מה"ת צ"ל קטנים דוקא כמפורש בסדר הכנסת שבת].

לענין קריאת המגילה בין השמשות – נחלקו הפוסקים, ובשעת הדחק גדול כגון לחולה או זקן, אפשר להקל. ובמקום אונס, בדלית ברירה ממש, אפשר לסמוך על המקילים לקרוא אפילו מפלג המנחה באם לא יתאפשר לקרוא אח"כ. אנוס ששמע קריאת המגילה מפלג המנחה (קודם בין השמשות), ושוב נתאפשר לו לקרוא אח"כ בזמנה, חוזר וקורא ללא ברכה. וראה עוד בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ה.

ולהעיר שבביהגר"א סתרצ"ב סק"ט כתב שהוא דוקא למי שנוהג תמיד כר"י ואינו מתפלל מנחה אחר פלה"מ, והב"ד בשתיקה במשנ"ב סוסי' תרצב בבה"ל ד"ה מפלג. ולפענ"ד סתימת כל הפוסקים אינה כן. וכנראה שרק בתפלה שייך תרתי דסתרי, או בעשאו כבר לילה, משא"כ בשאר מצות ובב' עניינים בפ"ע ל"ח לתרתי דסתרי. (וכן בע"ש חנוכה, הרי רק להידור בעלמא "אם אפשר" (פמ"ג סתרע"א בא"א סק"י) מתפללים מנחה קודם נ"ח ש"נראה קצת כתרתי דסתרי" (משנ"ב סתרע"ט בשעה"צ סק"ז ע"פ פמ"ג שם. וכצ"ל בכוונת הפמ"ג שכתב "הוה כתרתי דסתרי" בכ"ף הדמיון), ובזה גופא – לא מצינו להזהיר להתפלל אז מנחה קודם פלה"מ. ולהעיר מדוגמתו מנחה קודם הדלקת נרות שבת – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' ב'קנד

השחר[77]. ופשוט, שמ"מ מדין זריזין מקדימין למצות יש להקדים ככל האפשרי.

גם בלילה, נוהגים בשמחת פורים ומרבים קצת בסעודה.

נכון שימצא בביתו נרות דולקים[78] ושלחן ערוך. יש שאינם אוכלים בשר בליל פורים, כדי להדגיש שאין יוצאים אז חובת סעודת פורים[79].

סוף זמן קידוש לבנה (לכתחילה) כל הלילה.

יום חמישי, י"ד אדר שני, פורים גדול

מצוות פורים ניתן לקיימן מנץ החמה (לערך בשעה **7:05** בבוקר) ועד השקיעה (לערך **7:04** בערב).

סוף זמן קריאת שמע 10:02.

משכימין בבית הכנסת. גם ביום אין לאכול קודם קריאת המגילה. ואדרבה, קריאת היום חמורה יותר. אבל, יש מקום להקל בשתי'. ובמקום הצורך – גם בטעימה (אכילת פירות וירקות ושתיית משקה שאינו משכר אפילו הרבה, ואכילת מזונות עד כביצה)[80].

יש שכתבו שלא לאכול סעודה קבועה (או אפילו לטעום) גם לפני קיום שאר מצוות היום (נוסף למקרא מגילה) – מתנות לאביונים ומשלוח מנות. והמנהג להקל[81].

שהוא רק "מנהג נכון" להתפלל מנחה קודם הדלקת נרות שבת). ועוד שבאנוס קיימינן השתא, ובשעהד"ח אין לו לחוש משום תרתי דסתרי. ואף גם זאת, שנראה שבמצוות דרבנן מעיקרא הקלו לקיימן מפלה"מ. וכש"כ למש"כ בראשונים הטעם שגם בי"ג זמנו. [ואכן בב"י רסי' תרפז הביא ד"ז מהאר"ח בשם הראב"ד, ובראב"ד (בהשגות על בעה"מ מגילה ג, א, וכן בתמים דעים סרמ"ג) הוא מדין מפרש ויוצא לדרך. וכ"ה בכלבו הל' מגילה בשם הראב"ד. ובמאירי מגילה ב, ב: "שרשאין למהר קריאתן מבעו"י אע"פ שהוא עדיין בתחום י"ג". וכן בס' האשכול (מהדורת אוירבאך ולא באשכול מהדורת אלבק) הל' חנוכה ופורים. וראה גם שו"ת שמים ראש סרל"ט. (אבל בשו"ת תרוה"ד סי' קט קאתי עלה מטעם אחר, שמפלה"מ הוא לילה לענין ק"ש (ע"פ דעת ר"ת שהובא בתוס' ורא"ש ריש ברכות). וד' תרוה"ד הובאו בב"י סוסי' תרצב, והביאם גם בד"מ סתרפ"ז סק"א. וכבר העיר בהחילוק שבין הטעמים במור וקציעה סתרפ"ז. וראה גם פמ"ג שם בא"א סק"א)]. ובמק"א – בלוח לפורים שחל בע"ש – הארכנו בדין קידוש וכו' מפלה"מ, אם הוא רק כר"י, או גם לרבנן. ואכ"מ. ועוד זאת, שגם להסברא שההיתה הוא מחמת שיטת ר"י שמפלה"מ הוא לילה, ה"ז ע"פ דעת ר"ת לענין ק"ש, והרי איהו לא ס"ל לחוש משום תרתי דסתרי כשאינו באותו יום (ואכן בתרוה"ד הדגיש "אחר שיתפלל ערבית". וצ"ע אם לדיוקא נחית. ובשו"ע סוסי' תרצב השמיט ד"ז אבל במג"א שם סק"ז הביא ד"ז, ומוכח דס"ל שהוא בדוקא), ולאנוס הקלו כר"ת. וכש"כ לפמש"כ בהעמק שאלה פ' ויקהל שאילתא סז סקי"ג, דאתיא גם אליבא דשאר הפוסקים החולקים על ר"ת לענין ק"ש, דשאני ק"ש דתליא בזמן שכיבה, ומצות מגילה שאני משאר מצות שמצותן בלילה, ותלוי' בדין "ערב" ולא בגדר "לילה".

77) ובא"ר סתרפ"ח סקי"ט שלכתחילה צ"ל לפני חצות הלילה. אבל אין כן דעת רוב הפוסקים – ראה מג"א סתרפ"ז סק"א. ועוד. ומפורש בבה"ג הל' מגילה, הביאו בהגהות עובר אורח (מכת"י) סתרפ"ז סק"א.

78) יש שנהגו להדליק בסעודת פורים עבור מרדכי ואסתר – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'שנד.

79) ויש נוהגים לאכול חלב – רוח חיים סתרצ"ה ס"א.

80) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ד. וכן מסר הריל"ג ע"ה ע"ד הנהגת כ"ק אד"ש (אף שבד"כ אכל לפני התפילה).

81) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סט"ז. ובהמובא שם מלקט יושר בשם רבו בעל תורה"ד, שטוב לשלוח קודם אכילה, ומוכח שאינו מדינא – יש להוסיף, שגם בזה גופא, מקום לפרש שכוונתו רק לפני סעודת פורים (ולא לפני אכילה בכלל), והרי נהגו בסעודת פורים סמוך

סדר התפילה

אין אומרים תחנון.

הלכתא למשיחא: גם לעתיד לבוא לא יאמרו הלל בפורים. אבל ראה בהערה[82].

אחרי תפילת העמידה (וחצי קדיש שלאחריה) קוראים בתורה (פרשת ויבא עמלק. מי שלא שמע פרשת זכור מכוון לצאת ידי חובתו בשמיעת קריאה זו).

אחרי קריאת התורה – קריאת המגילה. אין לחלוץ התפילין דרש"י עד אחר קריאת המגילה[83].

מי שעדיין לא נתן "מחצית השקל" עושה זאת לפני המגילה.

באמירת "שהחיינו" מכוונים (מלבד על קריאת המגילה, גם) לצאת ידי חובת כל מצוות החג: משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים[84].

אחרי קריאת המגילה וברכה שלאחריה אומרים "שושנת יעקב", "אשרי" "ובא לציון" וקדיש שלם – **ואחר כך** מחזירין הספר תורה להיכל[85].

לערב בכדי שיהא "פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג" (שו"ת תרוה"ד סי' קי. ושם, שאכל גם סעודה אחרת לפנ"ז בשחרית. וכ"ה בלקט יושר ע' 158). ועוד, שהכוונה לפני סעודת המקבל, שהרי משלו"מ הוא בכדי שיהא לכאו"א די סיפוקו לקיים הסעודה (תרוה"ד שם. ובכ"מ).

82) פשוט, שהטעם דאכתי עבדי אחשורוש אנן קאי אזמן התקנה ולא אזמן דידן (אף שכ"מ קצת בשיחת ש"פ צו תש"ל, ונעתק בלקוטי ביאורים קארף לתניא אגה"ת פי"א, ח"ב ע' רכח. וצע"ק בהל' בלקו"ש חל"ו ריש ע' 179). וכדמוכח בל' הגמ' מגילה יד, א בהמשך "עבדי דאחשורוש הוו". וכן מוכח בפירש"י שם ד"ה אכתי (וגם בד"ה אמר רבא). ובכ"מ גרסי גם בתחילה "הוו" ולא "אנן". וכן מפורש בירושלמי פסחים פ"י ה"ו: משונאיהם נגאלו לא נגאלו מן המלכות. וכ"כ לפרש בפסקי הרי"ד מגילה שם. אר"ח הל' מגילה סכ"ח. כלבו הל' פורים סמ"ה. ועוד. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 319. ועוד, שכל שלא תיקנו בשעתו אין לנו אלא מה שתיקנו הם. (וע"ד אמירת הלל למי שאין לו מגילה למ"ד קרייתה זו הלילא – ראה העמק שאלה דלקמן. הנסמן בלקו"ש חל"ו ע' 169 הע' 20). ופשוט שגם בזמן ב"ש לא אמרו הלל בפורים מה"ט (כ"כ בהעמק שאלה שאילתות סכ"ו סק"א). ושו"מ שכ"כ בלחמי תודה מגילה יד, א שגם לעת"ל לא יאמרו הלל. וצע"ק ברשימות חו' קנג: ואא"פ עדיין לומר הלל. אבל בפשטות קאי בכללות הענין דזה"ג ולא לגבי הלל בפורים. אבל ראה עין הבדולח מגילה י, ב. ילקוט אברהם ליפשיץ בויוסף אברהם סכ"ח (קנ, א). שו"ת עטרת משה למברגר או"ח ח"ב סרע"א. וראיתי למי שכתב לפרש כן בפיוט אלקיכם ישלח למוסף שבת חנוכה "ועל הנסים הלל לגמור צעיר מהעביד". וגם בזה נראה דקאי על גוף הגאולה דלעתיד ולא אימי פורים (ובפרט דקאי בחנוכה התם).

83) מג"א סתרצ"ג סק"ב בשם מט"מ. והטעם משום דדרשינן ויקר אלו תפילין (כ"כ במט"מ סתתר"כ). ובפמ"ג בא"א שם דקאי אפילו במי שהתפלל כבר ועתה שומע מגילה. ובספר המנהגים חב"ד: ביום גם שמיעת וקריאת המגילה בתפלין דרש"י. ועיי"ש בהערה.

ולהעיר מהמנהג (מועד לכל חי סל"א סקפ"ח. כה"ח סתרי"צ סק"צ. ועוד. וכן ראינו מעשה רב) למשמש בתפלין של ראש בעת קריאת מלת "ויקר".

ובכלל, למנהגנו אין לחלוץ התפילין לפני אמירת תהלים שלאחרי התפלה, ראה שו"ת באתרא דרב ה'רעז.

84) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ח.

85) כ"ה בסידורי תהלת השם בהערה בשווה"ג (ותוקן ע"פ הוראה – ראה התקשרות גל' תלה), ע"פ תוס' ד"ה פסק מגילה ד, ב. וכמה דעות בזה – ראה בכ"ז שעה"כ פי"א סכ"ב (ושם, מפי השמועה אצל הצ"צ). משנ"ב סתרצ"ג בבה"ל ד"ה מוציאין. אורח נאמן רסי' צו. ילקוט הגרשוני סתרצ"ג סק"ה. כה"ח שם סקכ"ה. מרגניתא דר"מ (שפירא) מהדו"ח הגהות לשו"ע סתרצ"ג ס"ד (ע' רמה). שו"ת איתן ארי' סצ"ט. הנסמן בחקרי מנהגים ח"ג סי' קג. אבל בשנת תנש"א הורה

תזכורת: מרוב הטרדות במצוות היום, להיזהר שלא לשכוח מלהתפלל מנחה. (דיני שתוי ושכור בעת התפלה, נתפרטו להלן).

תזכורת: לא לשכוח להשלים שיעורים היומיים, ובפרט – השיעורים השוים לכל נפש, שיעורי חומש[86], תהלים, ותניא, ושיעור רמב"ם.

בדרך כלל, מתפללים תפילת מנחה (עם "ועל הנסים") קודם סעודת פורים.

גם מי שאין לו פנאי מחמת הטירדות – ובפרט במבצע פורים – לאכול "סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו" ואוכל רק סעודה קטנה בבוקר קיים מצות "משתה ושמחה", כפשוט[87].

מלאכה בפורים

אין לעשות מלאכה בפורים[88] (והעושה בו מלאכה אינו רואה מאותה מלאכה סימן ברכה לעולם). וע"י גוי מותר[89]. מלאכות קלות שאין בהן שיהוי מותר. אבל יזהר שלא יתבטל משמחת היום. לצורך פורים מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות. וכן כל מלאכה של שמחה או כל מלאכת מצוה. פרקמטיא מותר כיון ששמחה היא לו, ויזהר שלא ימשוך בה ויתבטל משמחת פורים. ויש שנהגו להחמיר אא"כ הוא להרויח לצורך סעודת פורים. [בנוגע לכיבוס במכונת כביסה, שאין בו שיהוי, מקום להקל[90]. בנוגע לתספורת – כיון שהוא לצורך פורים ושמחה היא לו, יש להקל[91]].

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יהא פורים אסור בעשיית מלאכה מן הדין, וכדין יום טוב[92].

הלכתא למשיחא: אמרו חז"ל שכל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם. ונתבאר בכ"מ. וגם בכ"מ בדא"ח.

כ"ק אד"ש להחזיר הס"ת לפני קריאת המגילה.

86) בשנה זו: פ' צו חמישי עם פירש"י. השייכות לפורים – ראה שיחת פורים תשכ"ח. תשל"ח. תענית אסתר מוקדם תשד"מ. [וראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 226 הערה 57*, ע"ד השייכות דפורים [בשנים מעוברות] לפ' צו].

87) ולהעיר גם מדברי הט"ז סתרצ"ג סק"ב: סעודה הראשונה שאוכל בו ביום קיים סעודת פורים בזה ואין לנו לתלות הדין במה שאנו קוראין לסעודה שאחר מנחה סעודת פורים שהוא לתוספת שמחה.

88) ובליל פורים, כתבו רוב הפוסקים להתיר. והמיקל לא הפסיד הברכה. והמחמיר תבא עליו ברכה (נוספת).

89) ובמלאכה בפרהסיא כגון בנין בית ע"י גוי – נחלקו הפוסקים. ובמקום צורך גדול, הפסד מרובה או לצורך מצוה יש להקל. ובקבלנות, ודאי יש להקל.

90) אבל להעיר מס' אורחות יושר לר"י מולכו פי"ט שראיתי להרבה נשים שעומדות על הכביסה ביום שושן פורים [שנהגו במקומו מספק ב' ימים] ומה הניי' להן שאין עושין מלאכה ועושין מלאכות יותר כבדות. ועכ"ז, במכונת כביסה שבימינו שאני, וכמובן, באופן שלא יתבטל עי"ז משמחת פורים.

91) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ג.

92) מחשבות חרוץ אות כ (פיעטרקוב תער"ב – פח, רע"ג). וכבר קדמו עד"ז ביערות דבש ח"ב (דרשות בק"ק אה"ו דרשה א' (בדפוס ווארשא – קכ, ב)). [ולהעיר מדרשות חת"ס ח"א לפורים תקס"ד (קצז, ג). ושם – לז' אד"ש תקפ"ו (קנג, ד)].

כל הגברים והנשים, כולל קטנים שהגיעו לחינוך, מחוייבים ב:

א. שמיעת קריאת המגילה

חייבים[93] לשמוע את המגילה פעמיים: פעם בלילה ופעם נוספת ביום. [ב"מבצעים" כשאי אפשר לקרוא מגילה פעמיים – אין לדחות קריאת הלילה ח"ו מפני מצוה העתידה לבוא, ומחויב לשמוע קריאת הלילה אף שעי"ז מטיל בספק האפשרות לשמוע ביום[94]].

ניתן לקרוא המגילה ביום עד שקיעת החמה (**7:04**). אם יודע שתימשך הקריאה בין השמשות, קורא בלא ברכה[95].

מחנכים את הקטנים למצוות שמיעת המגילה. מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה. ונהוג להביא לבית־הכנסת גם את הקטנים ביותר (באם אינם מפריעים)[96]. הורים ישגיחו על ילדיהם שיקשיבו לקריאה ולא יפריעו.

צריך לעשות השתדלות מירבית לשמוע את המגילה בבית־הכנסת, ברוב עם (ולפחות בעשרה, אף שמותר לקרוא גם בפחות בעשרה). המתפלל בקביעות בבית הכנסת במנין המיוחד לו, אינו צריך ללכת לבית הכנסת גדול יותר.

הקורא את המגילה (ולמנהגנו – גם השומעים מתוך מגילה כשרה) פושט אותה מכריכתה כאיגרת, וכופלה יריעה על יריעה. ולמנהגנו – הכפילה היא לשלושה חלקים.

לפני הקריאה מברכים שלוש ברכות: "על מקרא מגילה", "שעשה נסים" ו"שהחיינו" (גם ביום).

נכון שהקהל יעמוד בשעת שמיעת הברכות. בעת קריאת המגילה אין השומעים צריכים לעמוד[97].

---

93) נחלקו הפוסקים בגדר קריאת המגילה ביום (וי"א גם בלילה) אם הוא מד"ק או לא. וראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ט בין הדברים.

94) ראה מה שהארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ט, ושו"ר אריכות מזה בקובץ האוצר חו' לח (שי"ל בשנת תש"פ) וש"נ גם לכמה אחרוני זמננו. ובכמה פרטים נמצאו דברינו מכוונים.

95) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סט"ו.

96) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"ח. וראה שיחת מוצאי ש"פ ויקהל תשל"ח.

97) אם כי הרבה נוהגים סלסול בעצמם לעמוד להידור – ראה מנהגים וורמיישא סרי"ח, שהרבנים היו עומדים ושאר הציבור יושבים. ובס' מנהג טוב סי"ג שמנהג טוב לשמוע בעמידה משום פרסו"נ. וראה טור ברקת סתר"צ סק"א. וכן מעשה רב במנהג כ"ק אד"ש. וראה גם המסופר ברשימות דברים חיטריק ח"א ע' קפז ע"ד פורים תרפ"א. ולכאורה מקום לומר שכ"ה גם ע"פ שיטת הטור רסי' תרצ ודעמי' (ראה אוצה"ג מגילה סצ"א־צב. שבה"ל סי' קצח. תניא רבתי ס"מ. וראה עט"ז סתר"צ ס"א. ראשון לציון מגילה כא, א בדעת הרמב"ם. שו"ת חקל יצחק או"ח ס"ג) שחובת העמידה בקריאת המגילה היינו משום גוף הקריאה ולא רק משום כבוד הצבור, דגמרינן לה מקריה"ת (אמנם, לדידן חובת העמידה בקריה"ת משום כבוד התורה ול"ש במגילה). ועפ"ז מקום לומר, דהה"נ שעל השומעים לעמוד משום שוב"ע (להעיר מכעי"ז שו"ע אדה"ז סע"ה ס"י ובקו"א שם. הל' שחיטה ס"א סקנ"ב). ואף שבקריה"ת לא נהגו להחמיר, מקום לומר דשאני קריה"ת שהיא חובת ציבור, אבל במגילה שהיא חובת יחיד ושוב"ע מקום שגם השומעים יעמדו. ועכ"פ בקריאת היום שי"א שדינה כהלל שצ"ל בעמידה (ראה שו"ת חת"ס או"ח סנ"א.

הקורא מכוון להוציא את השומעים.

כתב אדה"ז בשולחן ערוך: כשכולם מקיימים מצוה ביחד כגון שמיעת מגילה מצוה שאחד מברך לכולם בין הקורא בין אחד מן השומעים. אבל אם רצו לקיים כל אחד המצוה בפני עצמו ולברך לעצמן הרשות בידם כגון שיקרא כל אחד המגילה לעצמו אם אין שם עשרה. ומכל מקום טוב שיקרא אחד לכולם לקיים ברב עם הדרת מלך אע"פ שאין חיוב בדבר שאין לחייב אדם שיקיים המצוה המוטלת עליו ע"י שליח כשיכול לקיימה בעצמו.

למעשה, בקריאת המגילה בצבור, מי שאינו רוצה לצאת בברכת הש"צ ורוצה לברך לעצמו בלחש רשאי, אם יש לו מגילה כשרה שקורא בה לעצמו מלה במלה בעת שהש"ץ קורא[98].

יש להקשיב לברכות ולא לענות "ברוך הוא וברוך שמו", אלא רק "אמן", ומכוונים לצאת ידי חובה.

מי שהגיע באיחור יאמר את הברכות לבד, באופן שיסיימן לפני תחילת הקריאה. וכשלא הספיק לברך קודם, יש לו לברך בלחש בין הפרקים (כגון[99] כשהציבור אומרים פסוק "איש יהודי" בקול)[100].

מי שכבר יצא ידי חובה וכעת קורא להוציא אחרים, יברכו רק השומעים ובעמידה. וטוב שיברך אחד מהם בקול ("על מקרא מגילה", "שעשה נסים", "שהחיינו") ויכוון להוציא את שאר השומעים (שצריכים לעמוד אף הם). כשקורא להוציא **נשים**, אומרות הנשים בברכה ראשונה: "לשמוע מגילה" (וי"א "על מקרא מגילה"). [כשקורא לאחרים, והוא יצא כבר, וחושש שלא ישמעו כל הקריאה, לא יברך להם, וכן לא יאמר להם לברך].

הקורא להוציא אחרים שכבר יצא ידי חובתו מותר לו להפסיק באמצע במקום צורך גדול.

כשקורא ביחיד או לנשים מותר לו לישב בשעת הקריאה.

למרות שנשים חייבות בשמיעת המגילה, אין לה לקרוא לעצמה, וכל שכן ש**אסור** לה לקרוא להוציא אחרות[101], ועליה לשמוע מאיש הקורא (זולת בשעת הדחק, כשאי אפשר כלל, כיון שאין לה מי שיקרא לפניה, שאז קוראת **לעצמה** במגילה כשירה (ומברכת כנ"ל)). ואם קראה בעצמה, תחזור ותשמע מאיש הקורא.

אין יוצאים ידי חובה בשמיעת המגילה ע"י רמקול, טלפון, רדיו

גליוני הש"ס מגילה כא, א. ועוד). ויל"ד, שבמ"ת שמעו כל ישראל מדין שוכ"ע (ראה גם תוד"ה כדאשכחן ברכות כ, ב), ועכ"ז חובת עמידה נאמרה רק לגבי משה. ובגוף הענין, הרבה יש להאריך ולהשוות הנידונים – עמידה בשמיעת חזרת הש"ץ, בקדיש, בברכת תק"ש ובתק"ש, בברכת ספה"ע. ואכ"מ. ולמעשה, אין המנהג כן.

98) יסוש"ה שי"ב ספ"ד. שו"ת זבחי צדק ח"ג סי' קנח. רב פעלים ח"ד או"ח סל"ג. בא"ח תצוה סי"א. וכן מעשה רב.

99) ראה משנ"ב סתרצ"ב בשעה"צ סקי"א. כה"ח סקכ"ג. ואכ"מ.

100) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"ט.

101) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ב.

וכיו"ב. [בנוגע למכשירי שמיעה[102], באם רק מחזקים את הקול באופן מכני, ולא ע"י זרם אלקטרי, יוצא בזה ידי חובת קריאת המגילה. אבל במכשירי שמיעה עם בטרייה יש להורידם לפני קריאת המגילה. פתרונות אפשריים: לעמוד קרוב לבעל־קורא או לשמוע את הקריאה ביחידות ממי שקורא בקול. ואם אינו יכול לשמוע כלל ללא המכשיר, יקרא לעצמו כשהמכשיר מותקן על אזנו. ובדיעבד יצא גם אם קרא ללא מכשיר. יש שדנו להקל אם שומע קול דברים (ולא הברות בעלמא) גם ללא המכשיר שמיעה, והמכשיר רק מגביר את הקול].

בקריאת המגילה ביום, נכון להחמיר שלא יקרא בחור בר מצוה להוציא אחרים אם לא נתמלא זקנו. אבל בקריאת הלילה אין חשש. גם בקריאת היום, אם קורא להוציא נשים, יש להקל. ובשעת הדחק, כגון ב"מבצעים" שאין אחר שיקרא להם, אפשר להקל אף בקורא לגברים.

לכתחילה צריך לחזור אחרי בעל־קורא הבקי לקרוא בנקודות וטעמים כהלכתה. כשאין מי שיודע לקרוא בטעמים בעל פה, ואין ביכולת הקורא לעיין בחומש לפני כל פסוק ולקרוא אח"כ מתוך המגילה, וגם אין מי שיודע להקרות לבעל־קורא (לעמוד לידו עם חומש מודפס ולסייע לו בלחש. ועדיף שיסייע ע"י סימנים באצבעותיו), מותר לכתוב הטעמים במגילה ולברך עליה (אף שלכתחילה אין לכתוב נקודות וטעמים במגילה), אבל עדיף לקרוא בלא טעמים[103]. [המסייע לבעל־קורא בלחש יקרא אחר כך מתוך מגילה כשירה לעצמו, כי מן הסתם אינו יכול לכוון דעתו לשמוע היטב מחמת טרדתו להשמיע לאזני הקורא].

כשאין הקורא יודע הנקודות (או קרי וכתיב וכו'), ואין אחר שיכול לקרוא או להקרותו, אין לו לברך על קריאת המגילה. ונכון שיכתוב הנקודות במגילה, או יניח פלסטיק שקוף על המגילה ויסמן הנקודות וטעמים עליו[104]. כמו כן, יכול הקורא להקשיב לקלטת עם נוסח הקריאה באוזניות, וינמיך קול האוזניות (כיון שעליו להשמיע קריאתו לאזניו), ויזהר שלא יקרא שלא מתוך הכתב.

אין לחלק קריאת המגילה לכמה אנשים, שכל אחד יקרא חלק מהקריאה, אלא אם כן בעת הצורך[105].

---

102) ראה אג"ק (נדפס בהשמטות ודילוגים ושינויים בלקו"ש חכ"א ע' 496. ובשלימות) – בהיכל מנחם ע' נב. וע"פ הנת' שם מובן שאין מקום כלל לחלק בין שופר למגילה כמו שעלה ע"ד כמה. ומה שנז' שם מכשירי שמיעה רק בנוגע לשופר, פשוט כיון שביו"ט ל"ש טלפון ורדיו. וחקרו מאחרוני זמננו בנוגע לשתל קוכליארי, אם דינו כמכשירי שמיעה. ובפשטות, וע"פ הנת' שם, ה"ה והוא הטעם.

103) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"י.

104) וצ"ע מה עדיף, שיש שדנו בפלסטיק משום חציצה. אבל יותר נראה שאי"ב חשש, ועדיף מניקוד בתוך המגילה שפסולה לכמה דעות, אף שלהלכה כשרה בדיעבד.

105) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"א. ובשולי הדברים, אגב, אעירה שבכמה אחרונים שנז' אצלנו שם מפורש להדיא שגם שכשלא שמע השני מתחילתה וקרא חצי' אמרינן שומע כעונה ויוצאים השומעים אף שאין אצל הקורא מעשה המצוה בשלימות ולכאו' ל"ש ערבות, ודלא ככמה אחרוני זמננו שנסתפקו בזה.

אין להפסיק באמצע הקריאה רק כדי נשימה, ואפילו בין פסוק לפסוק, לפי שצריך לקרותה כאגרת.

סתם ידים עסקניות הן ולכן יש להחמיר ליטול ידיו לפני שנוגע במגילה.

הנוגע באמצע סעודה במגילת אסתר (או בתפילין וספר תורה) אינו צריך ליטול ידיו לסעודה עוד פעם.

לא יניח המגילה על ברכיו ושני אצילי ידיו עליה[106].

אסור לדבר בשעת קריאת המגילה, החל מהברכה הראשונה שלפניה ועד לברכה שאחריה. בדיעבד, אם הקורא דיבר אין השיחה הפסק ואינו צריך לחזור. אבל השומע שדיבר, כיון שבעודו מדבר לא ישמע מה שהקורא קורא, ואם כן לא שמעה כולה, לא יצא ידי חובתו.

אם שמע כבר קריאת המגילה, מותר לו לצאת באמצע הקריאה אם נשארו עשרה אנשים[107].

מי שיש לו מגילה כשרה והוא בקי לקרוא כדבעי, יכול לקרוא מתוכה, ביחד עם הקורא, וצריך שישמיע לאזניו, אבל בשקט, באופן שלא יפריע לאחרים.

מגילת אסתר כשרה בדיעבד גם אם חסרות בה תיבות או פסוקים, ובלבד שהחסרון[108] הוא עד חציה[109]. אם חסרה המגילה בתחילתה, בסופה או ענין שלם אפילו באמצעה – פסולה, אפילו החסרון הוא במיעוטה. [אלא שאין לקורא לקרוא בעל־פה כשמוציא אחרים, ויקרא מתוך חומש. מותר לקרוא בעל־פה רק תיבה אחת שאין לה משמעות כלל אלא אם נצרף אותה לתיבה אחרת]. צריך לוודא שקורא מתוך הכתב[110]. בדיעבד, אם קרא מיעוטה בעל־פה יצא.

באם עוקב אחר הקריאה ממגילה מודפסת (בחומש וכיו"ב) אין לו לקרוא ביחד עם הקורא, אלא אם החסיר כמה מילים[111], שיכול להשלימם בקריאה מהנדפס – בלחש אבל באופן שישמיע לאזניו (ולא רק בחיתוך שפתיים. וכשאינו מסוגל לשמוע מחמת הרעש

106) אבל בהנחה על ברכיו גרידא לית לן בה. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב יח'תתכא. וש"נ.

107) ראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'תשה. ושם, שיש מקום להחמיר גם כשנשארו עשרה אנשים, אף שמותר מן הדין.

108) וכן באותיות ותיבות מטושטשות שאין רישומן ניכר. אבל אותיות ותיבות שנמחקו קצת, אם רישומן ניכר כל כך שתינוק שאינו לא חכם ולא טפש יכול לקרותן, וקצת צבע הדיו קיים, אינן בגדר חסרון, שהכתב עדיין כשר (אע"פ שצבע הדיו נראה עכשיו כמראה אדום או חום מחמת שנתיישן – ע"פ מג"א סל"ב סקל"ח וסקל"ט ואדה"ז שם ס"מ. וראה פמ"ג שם בא"א סקל"ט. שו"ת חת"ס יו"ד סרנ"ו. בני יונה סרע"א ס"ו. קסה"ס ס"ט ס"ט. מלאכת שמים כלל ד בבינה סק"ג. משנ"ב סל"ס סקכ"ח. ובפרט במגילה (ראה שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סרנ"ח להקל לענין קריה"ת. וכ"כ בשו"ת שבה"ל ח"ט סרט"ז. מנחת שלמה תנינא ספ"ג. קובץ תשובות ח"א סי' קי), בשגם שגם בדיו אדום מתחילתו יש כמה צדדי קולא (ראה שו"ת הצ"צ או"ח סט"ו)).

אבל אם קפץ כל הדיו מהקלף ולא נשאר אלא אדמומית מהחלודה של הדיו, דינו כחסר.

109) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ז.

110) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ג.

111) פחות מחצי המגילה, כנ"ל.

וראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ג.

דינו כלא השמיע לאזניו) – וימשיך לקרוא עד שישיג את הקורא, ואז ימשיך לשמוע. (אבל אין להשלים מה שהחסיר תוך כדי שמיעת המשך הקריאה מהקורא, שה"ז כקורא למפרע, ואם קרא למפרע רק תיבה אחת לא יצא[112]. ואם ירצה בדוקא, יכול גם לקרוא כל המגילה מלה במלה עם הקורא מתוך החומש ולהתנות שבאם אינו שומע מלה מסויימת מהקורא יוצא ידי חובתו במלה הנ"ל בקריאה שלו). ועדיף שישלים את שהחסיר בשמיעתו בקריאה מתוך מגילה כשרה, ועל כן ראוי ונכון שתהא לפני כל א' מגילה כשרה.

חייבים לשמוע כל מילה מקריאת המגילה, מתחילתה ועד סופה, לפי הסדר. מי שלא שמע אפילו מילה אחת – לא יצא. אבל אם שמע ולא כיון בכל מילה יצא, ואם היה לבו פונה ומחשב דברים אחרים לא יצא. ולכן נכון לעקוב אחרי הקורא מתוך מגילה כשרה, או לפחות עם מגילה מודפסת.

אם החסיר אות מחמת הרעש או שהקורא הבליעה בקריאתו, אם יש לזה משמעות אחרת, כגון שהחסיר מ"ם של תיבת לאביונים (שמשמעו: "לאביון שלי") לא יצא. אבל כל שאינה משנה המשמעות, שהענין מובן מתוכנו, כמו נו"ן של תיבת המן, יצא בדיעבד[113]. ויש מחמירים גם בזה.

ארבעת הפסוקים של גאולה שאף השומעים אומרים אותם בקול (לפני שיקראם בעל הקריאה) הן: "איש יהודי וגו'". "ומרדכי יצא וגו'". "ליהודים היתה וגו'". "כי מרדכי היהודי וגו'", ומזדרזים לסיימם טרם שיקראם בעל הקריאה.

עשרת בני המן נקראים אף הם בקול ע"י הציבור ובנשימה אחת, החל מהמלים "חמש מאות איש" ועד "עשרת".

במנהגי חב"ד לפורים כתוב שמכים "המן" איזה פעמים במשך הקריאה (במקום שנזכר באיזה תואר: "האגגי", "הרע" וכיו"ב). וימתין הקורא מלקרוא עד שיגמרו הקהל להרעיש[114].

---

112) ושקו"ט באחרונים בקורא לעצמו ושומע בבת אחת המשך הקריאה, ואפי' אות אחת, אם בבת אחת הוא בגדר קריאה למפרע. ואכ"מ.

113) ראה תוד"ה רגלא ע"ז כב, ב. נו"כ הטושו"ע או"ח רסי' קמב (בקורא לאהרן הרן). שו"ת מהרי"ט אה"ע סט"ז. וראה עדוה"ש או"ח סס"ס ס"א וס"ב. דברי מלכיאל ח"ה סוסי' כ. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' קכח סמ"ח במוסגר שאם רוב בני העיר קוראים כך ה"ז בכלל משמעות הענין). משנ"ב סתר"צ בבה"ל ס"י ד"ה אין מדקדקין. בנתיבות ההלכה פורים ע' רלז. ועוד.

114) וראה שיחת מוצאי ש"פ ויקהל תשל"ח.

אם הקורא אינו מפסיק בשעה שמכים המן, יקראו השומעים תיבה זו – ובאופן שישמיעו לאזניהם – ממגילה כשרה שלפניהם או לפחות מהחומש.

[ובפמ"ג סתר"צ בא"א סקכ"א העיר בנוגע למנהג להכות המן, שאם הש"צ שותק הרי מפסיק יותר מכדי נשימה. וכ"ה ברוח חיים שם סק"ו. ובחזו"ע פורים ע' עט, דאין מדמין היכא דאא"פ מהיכא דאפשר. וי"ל שהוא מענין הקריאה ואינו הפסק, וגם באגרת נהוג כך. ובפרט למנהגנו שמכים רק פעמים אחדות, ותו לא, ולא בכל פעם שנזכר המן. ודמיא לקריאת ד' פסוקי גאולה בקול, שגם בזה מפסיק הקורא (אף שיש לחלק קצת). ועכצ"ל שהוא מענין הקריאה ולהעיר, שבשבה"ל הל' פורים סי' קצח בהנהגת רבינו יהודה בן רבינו יצחק, משמע שבאמצע פסוק ש"ד להפסיק ("לא הי' מסיים בסיום הפסוק אלא מתחיל [פסוק] אחר ו[אח"כ] ממתין"). וכ"ה ברמב"ן מגילה יט, א. ריטב"א שם. **ועוד**. וכן מוכרח להדעות שאינו מפסיק אפי' לנשום בין פסוק לפסוק (וכ"ה בהגמ"יי מגילה פ"ב סק"א. רוקח סוסי' רלו. ועוד), שהרי בהכרח לנשום

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: משחקים מסוכנים כמו פיקות ונפצים עלולים לגרום לנזקים חמורים. אין לשמור פיקות וקפצונים בכיס מחשש להתפוצצות, ואין "לירות" אותם בקירבת האוזניים והעיניים.

מנענעים את המגילה באמירת "האגרת הזאת", "אגרת הפורים הזאת השנית".

ברכת "הרב את ריבנו" (שאחר קריאת המגילה) נאמרת רק כשהקריאה הייתה בציבור, אבל לא ביחיד[115].

מברך ואח"כ כורך[116] את המגילה[117].

גברים המסופקים[118] אם חיסרו מלשמוע מלה בקריאת המגילה

באמצע הקריאה, וכמ"פ. ולפ"ז א"ש. ולהעיר, שכנראה בזמנם ההפסק מחמת הכאת המן הי' גם בסוף הפסוק, ראה במג"א סקי"ט שהיחיד יקרא פסוק או שנים.

אבל באו"ח מגילה סי"ח ובמחז"ו סרמ"ז ובטור סתר"צ, ועוד, מפורש שגם באמצע פסוק לא יפסיק. ולשיטתייהו אזלי, דלדידהו אפשר להפסיק כדי נשימה. ולשיטתם, החידוש להיפך, דקמ"ל שאפי' בין פסוק לפסוק לא יפסיק יותר מכדי נשימה. וכ"ה במג"א סקי"ז. ועוד. ונראה שז"כ הב"י בד"ה לר"נ, עייש"ה. וראה אהלים למהרי"ל דיסקין למג"א שם. ולמעשה, אין המנהג כלל להקפיד שלא להפסיק בסוף פסוק לנשום].

115) כך פסק אדה"ז בסידורו.

וב"מנהגי האדמו"ר" – "מובן שאין זה הוראה לרבים" – שמברך גם ביחיד. וראה לקו"ש חל"א ע' 279. ולהעיר משיחת ש"פ תולדות תשמ"ח ע"ד מנהגים שנתגלו רק ליחידי סגולה, להיותם עניינים השייכים להם.

ונחלקו אחרונים, בקרא ביחיד וכינס עשרה עבור הברכה. אבל מכמה ראשונים נראה שניתן לברך.

והמיקל לצרף נשים (וקטנים) – יש לו על מי לסמוך. ונת' אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ד. וכש"כ בקרא בפני עשרה נשים לחוד ללא אנשים. וחזי לאצטרופי להמבואר שם, שגם בדעת המחמירים שאין לברך ביחיד – מצינו דלאו מילתא דפסיקתא היא, ראה בבירור הלכה סתרצ"ב (ח"ג ע' ת) שהביא שבאר"ח וכלבו גופא כתבו שמברך לאחרי' ביחיד. ולהעיר שבכמה פוסקים כתבו להדיא לברך לאחרי' בקורא ליולדת. [וראה הנסמן בקובץ יתד המאיר אדר תשע"ח, והיא לו נדפסה בתורת הקדמונים סי' קטז].

ויש להוסיף, שגם לענין צירוף עשרה לקריאתה, ל' בעה"ט (הל' מגילה – קי, א) הוא: אין מצטרפות לכתחילה. והו"ד בכמה ראשונים. ומשמע דבדיעבד ש"ד. ובאר"ח (הל' מגילה ס"ב) ש"אין ראוי להשלים בהן עשרה". וכ"ה בס' המאורות מגילה ה, א. וגם בדעת המאירי (מגילה ה, א) נראה שהוא משום פריצות. (ואף, שיש שרצו להפריד בין הדבקים, שדין עשרה בברכה שלאחרי' חמירא טפי – לא הביאו ראי' לסברתם. ונראה פשוט שהטעם משום פרסו"נ. וכ"כ בעורוה"ש סתרצ"ב ס"ה. ודלא כמי שחידש שהוא מדין ברכה אחרונה על קריה"ת, שאין לזה יסוד ומקור. ושאני ברכת הגומל שצ"ל בעשרה אנשים דוקא – דילפינן מקרא דכתיב בה "וירוממוהו בקהל עם", ונשים לא איקרי קהל). ועוד, שי"א שרק למ"ד שאין מוציאות אנשים אין מצטרפות. (אבל במאירי ואו"ח מוכח שאינו).

ויש להוסיף סברת הרדב"ז בשו"ת ח"ב סתרס"ה לברך שלא בעשרה, לדעת האומרים שהנשים יכולות לברך על מעשהזמ"ג, "מכ"ש הכא שיכול לברך שהרי בר חיוב הוא אם היו שם עשרה". וילה"ע מדעת רי"ו תולדות אדם וחוה נכ"ב ח"ב שהפטור מסוכה מברך עלי'. והיינו לא רק נשים וכו' כ"א גם מצטער וחתן. ובאו"ר סתרנ"ט סקכ"ו הב"ד גם לענין ישיבה בעת הגשמים. וגם בלבוש כתב רק שלמותר הוא לברך, "וטוב שלא לעשות כן" משום ברכה שא"צ, "ואפשר לחוש לה לברכה לבטלה". וראה זה פלא, בחוג הארץ למהר"י אלגאזי, בנוגע לפורים המשולש – אחרי שהביא סברת הרדב"ז – לענין נשים בפרט, שמברכות שלא בעשרה מדין מעשהזמ"ג.

יצאו מקצתם לפני הברכה – לכאו' יש להחמיר שלא לברך, ראה שם אצלנו.

116) אין קפידא בגלילת המגילה כשהיא תלוי' באויר (משא"כ בעת הקריאה) – ראה מזה בשו"ת באתרא דרב סי' יג'שעו.

117) וראה שיחת פורים תשט"ז. וכמ"פ ראינו מעשה רב להתחיל בכריכת המגילה קודם הברכה ולסיים אח"כ.

118) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"י.

ובפרטיות: בספק שאינו שקול, י"ל שחזקתו ששמע.

בספק אם טעה הקורא (בטעות שמשנה המשמעות), יש מקום להקל. ובקריאת היום, נכון

ביום, חייבים לחזור ולשמוע משם ואילך (ללא ברכה), ואם היא מלה שאינה מפסידה הקריאה, כלומר שאינה משנה משמעות הענין, יש מקום להקל. ובקריאת הלילה, בכל אופן יש להקל. בנשים, יש מקום להקל אפילו בקריאת היום.

השואל מגילה מחבירו רשאי להניח לאחר לקרוא בו ברשותו[119], ואין לחוש כלל שמא המשאיל אינו רוצה להשאיל ולעשות חסד אלא לזה ולא לזה[120], ובלבד שיקרא יחידי ולא עם אחר, אפילו עם השואל, כי לא השאיל אלא לאחד ולא לשנים, ואין לנו לעשות חסד בממונו שלא מדעתו, אפילו כל שהוא, יותר ממה שראינו בעינינו שכבר עשה מדעתו[121].

נפלה המגילה על הארץ אין צריך להתענות.

אין מזרקין כתבי הקדש מפני שהוא גנאי ונראה כקלות ראש. ולכן כשמוסר מגילה לאחר ימסרנה בדרך כבוד ולא בזריקה[122].

הלכתא למשיחא: "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה, שאינן בטלין לעולם[123]".

ב. אמירת "ועל הנסים"

אומרים "ועל הנסים" בתפילת העמידה ובברכת־המזון, הן בליל פורים והן ביום, כדי להודות לה' על הנסים.

בתפילת העמידה אומרים זאת בברכת "מודים". דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין לדלג לכתחילה ועל הנסים כדי שיוכל לענות קדושה ומודים.

אומרים בברכת המזון, בברכת הארץ ("נודה לך") ועל הנסים. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

י"א שצריך לומר "מגדול" בסיום ברכת המזון בחנוכה ובפורים,

להחמיר, ומי שברור אצלו שהקורא לא טעה, אף שאחרים מכחישים אותו, ודאי פטור מלשמוע עוד הפעם.

ובנשים, י"א שגם ביום קריאתן רק מדרבנן ולא מדברי קבלה. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"י. ויש להוסיף, שכ"כ בטל תורה מגילה כ, א, באשה המסופקת אם קראה המגילה בכלל. וכש"כ בענייננו שמסופקת אם חיסרה מלה, שי"א שאינו מעכב. ובהמובא שם אצלנו לצרף בתור סניף מש"כ בלקט יושר ע' 156 שא"צ לשמוע חיתוך האותיות, שמצותן רק בשמיעה, והערנו שבלקט יושר גופי' כתב כן (לעיל ע' 155 – בסימני הדרשה) רק בדא"פ – יש להעיר שבדפו"ר הוא בשינוי, בנוגע לשומע מנמנם.

119) ואינו חושש שמא אין רצונם של הבעלים שיהיה פקדונם ביד אחר, כיון שעדיין הוא בביתו וברשותו.

120) שכיון שאנו רואים שעשה חסד בממונו והשאיל לזה, מן הסתם אינו מקפיד בחסד זה שעשה גם על אחר.

121) ע"פ שו"ע אדה"ז שאלה ושכירות ס"ד. אבל מסתבר שאם השואל אוחז בעצמו במגילה, והשני רק מסתכל בה, אין חשש.

122) וכשהמגילה בתוך ארגז – ראה שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קעא סק"ב. בצה"ח ח"ד סי' קמב סק"ט. ועוד.

123) רמב"ם סוף הלכות מגילה. ומקורו – ראה בלקו"ש חכ"ו ע' 222. ונת' שם ע' 226 ואילך.

אך "מעשה רב"[124] לומר "מגדיל" בחנוכה, ולכאורה כן הוא גם בפורים.

הסכמת הפוסקים שמי שאין לו מגילה לא יברך ברכת שעשה ניסים ושהחיינו על עיצומו של יום. ומכל מקום, טוב שיוציא אדם את עצמו מידי ספק וילבש בגד חדש או יאכל פרי חדש במשך היום ויברך שהחיינו, ויהא דעתו גם על המלבוש או על הפרי[125].

ג. מתנות לאביונים[126]

כל אחד ואחת, כולל קטנים מגיל חינוך (ואפילו ספק אם הגיעו לחינוך), וגם מי שהוא עני בעצמו, חייב לתת[127] ביום

124) בהתוועדות קודש זאת חנוכה ה'תשל"ח.

125) בירור הלכה בענין זה – י"ל בפ"ע בעז"ה בקובץ פלפולים מטעם ישיבת תו"ת המרכזית (770), לקראת י"א ניסן הבעל"ט.

126) סידרנו כאן מתל"א לפני משלו"מ ע"פ הסדר בטושו"ע, אף שבפסוק משלו"מ קודם.

ובנוגע סדר עשייתן – ראה בהערה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ז. ושם, שמסתבר שיש להקדים מתל"א לפי שענניים מצויים בביהכ"נ, והמצוה מזומנת לפניו, ואין להעביר על המצוה. גם בד"כ יש משום אל ישוב דך נכלם. וכ"מ ממה שאמרו שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. אמנם, במקום שמאיזה סיבה שתהי' לא שייכי טעמים הנזכרים – יכול להקדים משלו"מ, ואפי' סעודת פורים, ראה שם סט"ז.

127) ויש נוהגים גם בזה ע"י שליח (ראה להלן לענין משלו"מ. וש"נ) – ראה מקו"ח סוסי' תרצד (שמצוה בשלוחו יותר מבו). שו"ת זכרון יהודה (גרינוואלד) ח"ב סי' רל. א"א מבוטשאטש סתרצ"ה ס"ג. הגהות עובר אורח סתרצ"ד ס"א. שם סתרצ"ה ס"ד. שו"ת שואל ונשאל ח"א סכ"ד. וכ"מ ביסוש"ה שי"ב פ"ו שנהגו ע"י שליח. וראה שו"ת מהר"י אסאד סר"ז דל"א מצוה בו יותר מבשלוחו. ואם נפרש שמגבת פורים היינו מתל"א (ראה בארוכה להלן בהע' לענין כל הפושט יד) נמצא שנהגו ע"י גבאי צדקה. ובפירש"י מגילה ד, ב ד"ה גובין משמע גם בנוגע למתל"א שנגבו ע"י הגבאים. אבל ראה שם בהע' להלן בכוונת רש"י שם.

ובכ"מ מצינו שהכינו קערות מיוחדות לאביונים – ראה ביוסף אומץ (מנהגי פפד"מ) סתתרפ"ז. נהג כצאן יוסף (לנכדו) מנהגי תענית אסתר ס"ג. מנהגים דק"ק וורמיישא סרי"ז. ועוד. וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ס"ע 335 ע"ד תכלית הזהירות בכבודם של עניים (בנוגע לנתינה "ברוב עם"). ע"י הנתינה לגבאי צדקה או לקופת צדקה. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1286. (וראה גם שואל ונשאל שם). ובשעה"כ דרושי פורים (וכ"ה בפע"ח שער הפורים פ"ו. משנת חסידים מס' אדר פ"ח מ"א), שגבאי צדקה דפורים הוא בחי' יסוד אבא (אבל בכל השנה בחי' יסוד ז"א). וראה גם שיחת ש"פ זכור תשד"מ.

[ומה שאין חוששים לברר אם עשה השליח שליחותו – ראה להלן בדיני משלו"מ (ובהערה שם נסמן לשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כ). ובמתל"א עדיף טפי מכמה טעמים, ומהם: שכבר בא לידי גבאי צדקה שהוא כיד עניים. ועוד, שבד"כ הגבאים מבקשים מעצמם, וכשהשליח פתח מעצמו עדיף, כמשנ"ת שם. ובפרט כשהבטיח השליח וסומך המשלח עליו – עיי"ש אצלנו. ועוד, שועד הצדקה כבי"ד שחזקה שעושים שליחותם, והה"נ בשלוחי בי"ד – ראה תומים סי"א סק"ט. אבל ראה שו"ת אפיקי ים ח"ב ס"ז בהגה].

אבל לאידך, ראה בשלחן גבוה סתרצ"ד סק"ג שהמנהג ליתן לעניים מיד ליד בלי גבאי באמצע. וכ"ה בטור ברקת סתרצ"ד סק"ג ע"ד הסוד. וכ"כ בשו"ת דבר אליהו סס"ט בדא"פ שהמצוה שתהא דרך חיבה ורעות ובאופן של מתנה, ועדיף בעצמו או ע"י שליח שכמותו, ולא ע"י גבאי בתורת צדקה. (ולהעיר מגליוני הש"ס שבת י, ב, שר"ל שכיון שהוא בגדר מתנה צ"ל בידיעת המקבל, שהנותן מתנה צריך להודיעו. וכבר כתבו להקשות עליו. ואיהו נמי כתב שהוא מחודש). וראה גם שו"ת בית ישראל הורוויץ ספ"ט, דלגבי מתל"א משלוח לאו דוקא, שלפעמים מתבייש העני יותר ע"י שליח. וראה שו"ת לב אברהם סס"ה.

ובנתינה לקופות צדקה – א"צ ליתן לב' קופות, והעיקר שיגיע לב' עניים, וכדמוכח גם ממג"א סתרצ"ב סק"ג. וכן מוכח ממה שהביאו בספרי מנהגים הנ"ל. ואפי' אם לא יגיע מכספו שיעור פרוטה לב' עניים (לפי שהגיע הכל לעני א', או שכל עני קיבל מכספו פחות משיעור לפי שנתחלק לריבוי עניים), וגם בנתן רק מטבע אחת, כיון שהתנה שיהא לב' עניים, ואף בלא התנה כאילו התנה דמי, שדעתו לקיים המצוה באופן המועיל, וכדקייל"ן הכי בכמה דוכתי. ועוד שכל הנותנים שותפים בכל המעות (ראה רמ"א חו"מ סרצ"ב ס"י. שו"ת רעק"א סכ"ג).

איברא, שראינו למי שעלה ונסתפק, במזכה לגבאי צדקה והגבאי לא החליט עדיין למי יחלק,

הפורים[128] (ולא בליל פורים או במוצאו) לפחות לשני עניים כסף או שווה כסף, לכל אחד לכל הפחות בשווי פרוטה, לערך 5 סנט לכל עני[129]. כמובן שזהו השיעור המינימלי, אך נכון וראוי להרבות במתנות לאביונים. וראוי ליתן למה שיותר עניים[130].

מי שאינו מוצא עני יכול לתת לגבאי צדקה על מנת לתתו אחר כך לעניים (ויד גבאי כיד עניים), או אפילו ליתן לאחר שיזכה בו עבור עני מסויים[131]. ונכון להודיע לעני שהמעות נמצאים עבורו. וכשגם

או כמה יחלק, אם יש לדון מדין ברירה, את"ל דמתל"א הן מד"ק, וכדאורייתא דמיא ואין ברירה מדאורייתא. וגם מה שהם שותפים לא מהני, שאין ברירה בשותפין. ונלפענ"ד שהיא חומרא רחוקה מן הדעת, ולית מאן דחש לה, ומעולם לא ראינו מי שמפקפק בדבר. ופשט המנהג מאז ומקדם בקהילות ישראל לחלק לגבאי צדקה ולקערות צדקה שתח"י הגבאים – ראה בכל הנסמן לעיל. ונוסף לכל הסברות שהארכנו בהם בשו"ת באתרא דרב פורים שם (לענין דין חזקה שע"ש אם יש להחמיר במשלו"מ ומתל"א כשל תורה. וראה לענין יש ברירה בעין אליהו מגילה ז,א. וראה עורה שחר (לאנדא) מערכת צ' ערך צדקה), ונוסף גם הוא מה שכתבנו לעיל דהכא שאני שהתנה, ותנאי מהני גם בדאורייתא (ראה עירובין לז, א. שו"ת תשב"ץ ח"א סי' קלח. ובכס"מ פסוהמ"ק פ"ח ה"ח שגם בלא התנה כהתנה. וכ"ה במאירי עירובין שם) – עוד איכא בגווה, שלאבאי בתולה בדעת אחרים אמרינן יש ברירה, והכא תולה בדעת הגבאי. ועוד ועיקר, ראה בנתה"מ חו"מ סש"א סק"ח (לענין צדקה) שכיון שביד הגבאי לחלק כפי רצונו אמרינן ברירה שלהם נתרצה תיכף, דבממון אמרינן ברירה. ופשוט שאין טעם וסברא לחלק בין צדקה למתל"א בד"ז.

והנה, לכמה דעות, בנותן לאפוטרופוס לחלק כרצונו לא זכו עניים שאין ברירה בדאורייתא, ואף משבאו ליד גבאי יכול לשנות (ראה שו"ת מהרי"ט ח"א סכ"ב. ועוד). אבל, נוסף לזה שהרבה חולקים, עוד זאת, דמתל"א עדיף מצדקה דעלמא (נוסף לזה שהוא מדרבנן), שהרי רצונו לקיים המצוה באופן המועיל. ועוד ועיקר, דשאני התם שהעניים אינם מבוררים עדיין, והפריש מעות לצדקה ליתומות אשר יראו בעיני פלוני ופלוני, אבל כאן שמות העניים מבוררים כבר אצל הגבאי. וראה גם שו"ת אחיעזר ח"ג סל"ד שכתב לחלק שבנותן לצדקה סתם עדיף, שבכל גווני ה"ז צדקה, ורק שאופן החלוקה תלוי באפוטרופוס, עיי"ש. ועוד שגם לדידהו בנותן לגבאי עדיף, שהגבאי אדם מבורר, וידו כיד עניים (ראה מחנ"א צדקה ס"ב). ובשו"ת חת"ס ח"ו סכ"ז כתב לצדד, שלעניני עירו הרגילים אלו לעניי א"י ה"ז כעניים מבוררים. וגם בל"ז, באומר תנו מנה לעניים חייב ליתן לעניי אותה העיר, וממילא שייך לכל עניי העיר כבר. וכ"כ בשערי תורה לעוו כלל טז פרט ז (ועיי"ש מש"כ לחלק באופן שלא יגיע לכ"א מהעניים פרוטה).

128) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' חי בנוגע נתינה לפני פורים לחלק בפורים. ושו"מ בדע"ת רסי' תרצד שהעיר ג"כ מד' הרמב"ם בפיה"מ. אבל משם מוכח גם שכשאינו יום הכניסה לאו ש"ד. וי"ל כן גם בד' בעה"מ שכתב שהטעם דילמא אכלי להו דקאי רק ביום הכניסה. וכ"כ בשו"ת דבר אליהו סס"ט. א"א מבוטשאטש שתרצ"ג. ועוד. ועוד זאת, שבשאר הראשונים שלא פי' כד' בעה"מ, עכצ"ל דס"ל דלא מהני לפני פורים. וגם בד' בעה"מ שיש לחוש דילמא אכלי להו, היינו בטעם התקנה מעיקרא ליתן דוקא בפורים, וממילא גם כשל"ש הטעם אין ליתן לפנ"ז. וכ"כ בשו"ת בית שערים שהובא אצלנו שם.

129) ריטב"א מגילה ז, א. משנ"ב סתרצ"ד סק"ב. וראה שיחת ז' אד"ש תשל"ו. שיחת פורים תשכ"א. שיחות ש"פ משפטים ופורים תשכ"ג. לקו"ש ח"ב ע' 537. ח"ד ע' 1285. וראה אג"ק חכ"ב ע' תכג. ועייכ אג"ק ח"כ ע' קעז. וכן נז' בשיחת פורים תשמ"ט אחרי מנחה (בסדרט הקלטה ואינו בנדפס). ובהמשך הדברים, שבכמות הנתינה אין חידוש לגבי מצות צדקה בכלל.

130) ב"ח סתרצ"ה.

131) אמנם, בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סת"צ דל"מ לזכות לעני ע"י אחר, וצריך ליתן לעניים בעצמם, או שיגיע להם ביומו. וכ"כ בשו"ת פני מבין סרל"ד. וכן הוכיח בס' תקון משה (פאלאק) ח"ב הל' פורים (צג, ב), והביאו בהגהות עקבי סופר שם, ממה שבשו"ע סתרצ"ד ס"ד ל"כ לעשות כן במקום שאין עניים. וכ"כ השואל בשו"ת שיח יצחק סשע"ט בשם הגאון מפאקש. אבל בשו"ת מהר"י אסאד סר"ז נקט לדבר הפשוט שאפשר לזכות לעני. וכ"כ להלכה בשו"ת שיח יצחק שם. וכ"כ שם בשם הירעיות שלמה. וכ"ה בחמדת ארי' ספ"ח, והביאו בשיח יצחק שם. ובאופן המבואר בפנים, י"ל דמהני גם להחולקים.

וצ"ל שבשו"ע מירי באופן שלא מצא מי שיזכה עבור העני. ועו"ל, דמיירי שאינו מכיר בעני מסויים לזכות עבורו, דלכאו' לא מהני לזכות עבור עניים דכולי עלמא. או", דאה"נ שצריך לזכות ע"י אחר, וקושטא קאמר שיעכב בינתיים המעות אצלו עד שימצא עני. וראה בשו"ת דברי פנחס (צימעטבוים) סל"ח שיישב ע"פ מש"כ לחדש שבפורים א"צ זיכוי ע"י אחר, ויכול לזכות

זה לא שייך, יתננו לקופת צדקה שבביתו. ויכול לייחל בפורים את הכסף על מנת לתת לעניים אחר כך. אבל לכמה דעות לא יצא בזה ידי חובת מתנות לאביונים[132]. ומכיון שכן, עדיף ליתן בנוסף לזה

ע"י עצמו. והוא מחודש. ומחוורתא, דקמ"ל שאצ"ל דוקא לענייי אותה העיר, שכיון שאין עניים בעירו, יתנם לענייי עיר אחרת (וראה גם עורוה"ש שתרצ"ה ס"ז). וכנראה כן הבין גם השואל שם. וגם במשנ"ב סתרצ"ד סקי"ג מוכח שהבין שאין הכוונה כפשוטה שיכול לעכב המעות אצלו, שא"כ לא יצא יד"ח מתל"א, עיי"ש.

ובאמת, ממקומו מוכרע, ובהקדם, שבכמה ראשונים (מרדכי מגילה סתשע"ז, שממנו הביא ד"ז בב"י. וכן בתשב"ץ קטן סי' קעב. כלבו סמ"ה. מהרי"ל מנהגים הל' פורים ס"ג וס"ו. מנהגים להר"א קלויזנר מנהגי פורים ספ"ב ס"י) נמצא כזה: "במקום שאין מניין", ונתקשו בזה טובא (ראה א"ר סתרצ"ד סק"ה שבודאי אי"ז טה"ד. ברכ"י שם בשיו"ב סק"א. ועוד), מאי שיאטי' דמנין הכא. ובשו"ת דברי פנחס שם פי' לנכון (ועיי"ש שקלסי' הגאון מהרש"ם, ונמצא הוא בשו"ת מהרש"ם ח"ד סוסי' קכט, ושם שכ"ה גם להגי' "עניים"), עפמש"כ בכלבו סי' קטז, שחרם הקדמונים שבמקום שיש מנין קבוע בעיר חייב לפרוע מעות פורים לחלק לבני העיר. וכ"כ מדעתו המהדיר למנהגי מהרא"ק שם ע"פ שו"ת מהר"ם ב"ב דפוס פראג סי' קנג. ומינה, שעיקר הענין שאינו חייב ליתן לענייי עירו דוקא.

ויתירה מזו, שבראשונים הנ"ל (ובכ"מ) מוכח שהדין שיכול לעכב המעות אצלו וליתנם אח"כ מיירי רק במעות פורים ולא במתל"א (ראה להלן מש"כ בהע' לענין כל הפושט יד נותנין לו), והביאו ד"ז ביחד עם מחה"ש (ושאר מגבויי שנהגו בה). ומדוייק גם שיטוי הל' בשו"ע "מעות פורים". וכ"ה גם לפי' בתרא שבמשבו"ב שם דמיירי במה שרגיל ליתן כל שנה (והייינו מעט מעט שחייב כבר לענייים, ראה גם שד"ח מערכת פורים סק"ו). ועפ"ז מובן גם מה שא"צ לזכות ע"י אחר. וא"ש גם מה שבהשקפה ראשונה צ"ב, שלכאו' ליכא בזה שום קיום מצות מתל"א, ומה תועלת יש בעיכוב המעות לעצמו – שבאמת לא איירו כלל מדיני מתל"א. וגם לפי' קמא (שגבו הגבאים ואין מוצאים עניים לחלק), מוכח שבמתל"א דעלמא לא מהני לעכב לעצמו. [והנה, ד"ז א"צ לפנים, שהכוונה שמעכב המעות אצלו, ויתנם לעניים שבעיר אחרת, או ישלחם לשם (וכ"כ בסידור יעב"ץ. חיי"א כלל קנה סכ"ח. קיצור שו"ע סי' קמב ס"ג. עדוה"ש שם), ולא שלוקחם לעצמו. ולחנם נתקשה בזה בשולחן גבוה סוסי' תרצד. ובכ"מ הגי' "לעכב מעות פורים לעצמן" (ולא "לעצמו"), וא"ש טפי].

אבל בביהגר"א לשו"ע שם, ובפי' דמשק אליעזר וברכת אליהו לשם, מוכח שפי' שהכוונה לומד שבעיכוב ממון אצלו יצא כבר יד"ח מתל"א. ובבהכ"י שם שצ"ל הפרשה עכ"פ (אף של' השו"ע "לעכב לעצמו" מורה שגם אינו מפריש), ומשמע מדבריו, שבהפרשה בעלמא כבר יצא. וכ"כ בדעתו, וגם למעשה, בשו"ת חלקת השדה ס"ד ואילך. וכ"ה גם בזכל"א או"ח אות פ. וכ"כ בפשיטות בשו"ת ויען יצחק (אשכנזי) סכ"א (נדפס בשם "קצת מכתבי מוהר"ר דוד אברהם חי", אנקוא תרצ"ב) שיצא בזה יד"ח. וכן הבין בשו"ת הרד"ד או"ח ח"א סמ"ה ד"ה עוד אפ"ל (ושם שאמירתו לצדקה כמסירה לעניים). וביפ"ל סתרצ"ד סק"ב כתב שההפרשה גופה חשיבא מצוה. ולא נתברר אם ר"ל שיצא בזה. ומשמעות דבריו, שלפחות יפריש ויקיים מצות הפרשה. וראה אהלים למהרי"ל דיסקין סתרצ"ד ס"ד מה שנסתפק בכוונת השו"ע.

[ולהעיר שכ"ה בכל נודד לצדקה שבאין עניים מצויים חייב להפריש עכ"פ (ומב"ם מתנ"ע פ"ח ה"א. שו"ע יו"ד סרנ"ז ס"ג. וראה יפ"ל שם שהסמיך לד"ז. ואף שבראשון לציון לשו"ע שם ובמנ"ח מ' תקעה ר"ל שהוא רק לעצה טובה, בר"ן ר"ה ד, א מוכח שעובר בבל תאחר. וכ"ה בב"י שם. וכ"כ כמה אחרונים בדעת הרמב"ם), שעי"ז נכנס לרשות צדקה, או דחל עלה שם צדקה (ראה שו"ת דברי יחזקאל סי"ג. חי' ר"ח הלוי מכירה פכ"ב הי"ז. ועוד). ובכ"מ, שגם הפרשת צדקה מצוה היא (ראה ט"ז יו"ד שם סק"ג. שו"ת אבנ"ז או"ח שסמ"ג סק"ג ואילך. שבה"ל ח"ב סי' קכו. רבבות אפרים ח"ב או"ח סי' קעז. וש"נ. וראה גם סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 475). ובפרט למ"ד שגם בצדקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וי"א שכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא גם בצדקה (ראה שו"ת תרועת מלך סוסי' ו). ומצאתי בחי' חת"ס (חי' סוגיות "סלע זו לצדקה") שבמעות פורים למ"ד שאסור לשנות, בי גזא דרחמנא היא מעת ההפרשה].

132) ראה בארוכה בהערה הקודמת. ולכאורה קופת צדקה עדיף מהפרשה גרידא, שי"א שדינם ככלאי של קונה, וכאילו הגיעו ליד גבאי, וזכו בהם עניים. ואכ"מ. ובפרט את"ל (כסברת שו"ת דברי פנחס שבהע' הקודמת) שא"צ זיכוי ע"י אחר במתל"א, ויכול לזכות להם בעצמו, או לסברת האחרונים (שבהע' הקודמת) דחל עלה שם צדקה (אף שמקום לחלק בד"ז בין מתל"א לצדקה. ואכ"מ). ומ"מ, גם לדידהו עדיף ליתן בתוך קופה לקיים ההפרשה בשלימות – ראה עד"ז בא"ח ש"א ויגש סי"ג. ולהעיר גם מסה"ש תשמ"ט ח"א ע' 336 – לענין מתל"א. וראה גם שיחת ש"פ ויקהל תשל"ו (בנוגע להנמצאים בית האסורים). ובשיחת ליל אדר"ח אד"ש תשל"ו (ע"פ סרט

לפני פורים באופן שיגיע לעניים בפורים.

יש שכתב לדקדק לשלוח לעניים מרודים ומופלגים הנקראים אביונים[133]. ולמעשה, כתבו הפוסקים שכל מי שהוא בגדר "עני" בכלל. והיינו, מי שאין לו כדי פרנסתו ופרנסת בני ביתו.

יש להחמיר ששאה נשואה וכן ילדים הסמוכים על שולחן אביהם לא יסתפקו בכך שהבעל והאב נתן "מתנות לאביונים" אלא יתנו משלהם[134].

אין מדקדקין במעות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו[135].

הקלטה. ובשיחות קודש נדפס בשינויים) נז' להדיא שבנתינה לקופת צדקה ה"ז עכ"פ באופן המבואר באחרונים שבמקום שאין עניים נותן לתוך קופת צדקה. וראה גם ליקוט מענות תשל"ד ע' 49.

133) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' טז.

134) וראה מג"א סתרצ"ה סקי"ד. א"ר סקי"ג. אג"ק ח"כ שם. לקו"ש ח"ב ע' 537. ח"ד ע' 1285. ויש להקנות להם הכסף תחילה – ראה שבות יצחק פורים ס"ח סק"א. וראה כה"ח סתרצ"ה סקנ"ו. וכ"ה בשיחת ש"פ ויקהל וליל אדר"ח אד"ש תשל"ו בנוגע להנמצאים בבית האסורים. ובלקו"ש ח"ב שם שלא לסמוך על הדעות שבאופנים מסויימים יכול האב ליתן עבורם. (וילה"ע מזה שמצינו דל"מ דין עבד כנעני בצדקה, שצ"ל נתינה שלו דוקא (אף אם אין צ"ל כסף שלו), כמ"ש הנתיבות בתשובתו שבשו"ת חמדת שלמה סל"ב, והובא בפת"ש יו"ד סש"ה סקט"ז). ובקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות אא"פ להקנות לו, אבל מרגילו במצוה. [ויש שכתבו להקל באשתו ליתן עבורה, וכמו שמביא עבורה קרבן עשיר לפי שאשתו כגופו, או שהוא מתנאי כתובה ונחשב כאילו הביאה בעצמה. ונדחקו לפרש במג"א דלעיל שהכוונה להודיע לה שנותן עבורה].

135) והיינו נוסף לחובת מתל"א, ויתירה מזו, אפי' לגוים במקום שנהגו בכך (אף שאין יוצאים בזה יד"ח מתל"א, שהרי לא נתן לאביונים, וגם לא לישראל). וכ"מ בל' המחבר בשו"ע שהעתיק ד"ז בפ"ע (בסתרצ"ד בס"ג. וחובת מתל"א שם בס"א). וכן מוכח בלבוש סתרצ"ד ס"ג שחילקם לב' דינים. (ופשוט שמש"כ בסו"ד שם, אינו סותר להנ"ל. וכ"ה בכ"מ בראשונים נגד הנתינה לעבדים ולשפחות שמדמה כאילו קיים מתל"א, שהוא בישראל דוקא. וו"ל, שעיקר המצוה לישראל היא. ומ"מ, אכתי י"ל שדין כל הפושט ה"ז חובה נוספת על עיקר המצוה).

וראה גם ברכ"י סתרצ"ד סק"ג (שמשום כל הפושט מצוה לתת יותר מב' מתנות). וכ"ה שם סתרצ"ה סק"ט. ואולי איכא לדיוקא הכי מל' הירושלמי (מגילה פ"א ה"ד)"אין מדקדקין במצות פורים". אבל כל הראשונים העתיקו הגי' "במעות פורים".

אלא שבכ"מ משמע שבדין מתל"א גופא נתחדש שיוצאים יד"ח בנתינה לכל הפושט יד (והיינו שהוא לקולא, ולא לחומרא להוסיף על מתל"א) – ראה בריטב"א ב"מ עח, ב שנגעו בה מדין שמחה ולא משום צדקה. וריטב"א מגילה ז, ב. וכ"ה בכ"מ בראשונים. (והאריכו בזה בכ"מ. וראה גם שיחת פורים תשל"א. לקו"ש חט"ז ע' 365 ואילך. ח"מ ע' 185 ואילך). וכ"מ קצת בפי' ר"א כהן צדק מגילה ט, כב וברוקח ובפי' הר"ש אוזידא, שנרמז בתיבת "לאבינים" שבמגילה שחסרה וי"ו.

ואכתי איכא לפרושי בריטב"א ודעמי', דלא קאי התם כלל אמצות מתל"א, ומגבת פורים לפורים (וכן מעות פורים) הו"ע בפ"ע שנהגו בה (ודלא כמיוחסים לריטב"א ב"מ שם. וכן הבין בשו"ת חקרי לב יו"ד קה. ברכ"י שם בשיו"ב סק"א. וכ"מ בשו"ת מהר"ש הלוי או"ח סי"ח. ועוד), שגבו מעות והגבאים קנו מזה עגלים לעניים (ובמגן גבורים ב"מ שם שניתן גם למי שיש לו מה להתפרנס אבל אין לו במה לשמוח בבשר ויין).

וכ"מ גם מל' הגמ' "דלמא התם נמי דאדעתא דפורים הוא דיהיב לי'", דעדיפא הול"ל שניתן לקיים מצותן וקפדי בהכי (וכמ"ש בחקרי לב שם, ועד"ז משמע בשו"ת מהר"ש הלוי. וראה בפמ"ג סתרצ"ד במ"ז סק"א. שו"ת מהרא"י מזינקוויץ ב"מ שם. וכ"כ מד"ע בשו"ת דברי יציב או"ח סרח"צ). וכ"ה בשטמ"ק בשם הראב"ד ש"לא נתנו אלא לשמחת פורים לקיים מהם שמחה ומשתה ויו"ט". וכ"כ כעי' בתורת חיים ב"מ שם. וכן גם בשו"ת חות יאיר סרל"ז, שרוצה שהעני יקיים מצות סעודת פורים וליתעביד מצוה בממוני'. וכ"ה לכל הפי' והטעמים שכתבו האחרונים לחלק בין מגבת פורים להשוכר חמור להוליכה בהר, דל"א התם דרק אדעתא דהכי יהיב לה. וגם בל' הריטב"א שם "כיון דמצות היום היא קפידא רבה איכא לנותנים", איכא לפרושי שכוונתו כנ"ל שניתן בכדי שהמקבל יוכל לקיים מצות היום, תדע שלא הזכיר כלל ע"ד חובת מתל"א. וכן גם בצפע"נ ערכין פ"ו הכ"ז שמחוייב ליתן – היינו מצד מגבת פורים ולא חובת מתל"א. (ואף

דאיכא לדחויי ולמימר דהני רבנן סברי שאין מצות מתל"א תלוי' בהספקת סעודת פורים, ומצד מתל"א כשלעצמה אין קפידא אם יוציא העני המעות לד"א, ולהכי לא נז' כן בטעמא דמילתא שהוא משום קפידא דמצוה – אכתי איכא לאוכוחי, דמגבת פורים אינה מכלל מצות מתל"א, שהרי במגבת פורים הרי איכא קפידא שתהא לסעודת פורים). וכן מוכח גם מזה שהמותר יפול לכיס של צדקה או לפורים בשנה הבאה, אף שא"כ יתכן שלא יצאו יד"ח מתל"א. (ואינו דומה למקום שאין עניים שמעכב לעצמו. וגם בזה נת' לעיל (בהע' בבירור דין זכיית מעות מתל"א ע"י אחר) שאין הכוונה למתל"א).

ואכן בכ"מ שנז' "מעות פורים" או "מגבת פורים" טרח רש"י להדגיש בפירושו, שהכוונה לחלק לעניים לסעודת פורים, ולא הזכיר כלל ע"ד מתל"א – ראה פירש"י ב"מ שם ד"ה מגבת. ע"ז יז, ב ד"ה מעות וד"ה נתחלפו (אבל ראה תוס' שם). וכ"ה בכ"מ בראשונים. לאידך, בכ"מ שנז' מתל"א לא הזכיר רש"י כלל עד"ז. (ולהעיר שגם במגילה ד, ב ד"ה גובין שינה רש"י בלשונו וכתב "מתנות האביונים", ובשפ"ח וזכרון סופרים שם פי' שאין הכוונה למתל"א). וכן מוכח בשו"ת תרוה"ד סי' קיא שדייק מל' הרמב"ם דשאני משלו"מ ממתל"א, שצ"ל מאכל ומשתה לפי שהוא בשביל סעודת פורים. (אמנם מצינו שכמה אחרונים נקטו שגם מתל"א בכלל הן לצורך סעודת פורים, וכ"מ קצת בכמה ראשונים – ראה בנמוק"י, ר"ן ורבינו יהונתן מגילה ז, א. וכ"ה להדיא בנמוק"י מגילה ב, א ד"ה הואיל. אבל יל"ד). וכן נראה להוכיח ממש"כ בחי' הר"ן ובנמוק"י ב"מ שם, דמסתמא כל הנותן ע"ד סעודת פורים הוא נותן. ומשמע שבמגבת פורים (עכ"פ) אינו מוכרח שתהא לסעודת פורים. ויל"ד.

ועיקר הענין מוכח גם מזה שמגבת פורים ומעות פורים הובא בכ"מ בראשונים כענין בפ"ע (ולפעמים ביחד עם מחה"ש וכדומה). וכן מוכח גם מזה שיש שנהגו ליתן מעות פורים לחזן (ראה שו"ת משאת בנימין סנ"ד. מג"א סתרצ"ד סק"ב). וראה בכל הנ"ל שו"ת דבר אליהו סס"ט ד"ה וכן. צפע"נ מגילה פ"ב הי"ד והט"ז. בית זבול ח"ג סוסי' יח. עורה"ש שתרצ"ד ס"ה (אבל ראה שם ס"א וס"ז). לב אברהם ח"א סס"ה. ובארוכה – בס' דבש מסלע (שיף) סכ"א. (וראה גם לעיל שסבתע' בבירור דין זכיית מעות מתל"א ע"י אחר. וראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סכ"ב בסופו).

ומודגש בל' הכלבו סמ"ה שמעיקרא כתב: ואחר צאתם מבית הכנסת שחרית מחלקין מעות פורים ונותנין לכל מי שירצה לקבל ואין מדקדקין בדבר והכל להרבות השמחה. ואח"כ כתב כענין בפ"ע ע"ד חובת משלו"מ ומתל"א. עי"ש. ועוד, שבריטב"א גופא בב"מ ובמגילה שם משמע דתרוייהו איתנהו בה, ובלשונו בב"מ שם: "שאין יום זה מדין צדקה **בלבד**" ועד"ז במגילה שם: "שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא". ובסגנון אחר, שעכ"פ הוא כעין משלו"מ להרבות שמחה ורעות – ראה ל' הריטב"א שם. ולהעיר מל' הכלבו שם דכייל למשלו"מ ומתל"א כחדא (אלא שכנ"ל דין כל הפושט נז' שם לפנ"ז בפ"ע), ובלשונו: "משלחין מנות איש לרעהו ואל העשיר שולח שני מנות ואל העני מנה אחת". ועד"ז הוא בר"ן מגילה ג, ב (בדפי הרי"ף). ולכאו' י"ל, שהריטב"א לשיטתו אזיל, שבריטב"א מגילה ז, א גרס "קיימת בנו רבינו ומתל"א" (ודלא כגי' רש"י ועוד), אף דמיירי בעשיר. אבל אינו, שעיקר כוונתו שדומה עליו כאילו נתן לאביון (וכל' פיר"ח שם: נתינת אביונים נתת לי), ולא שבאמת קיים המצוה בנתינתו לעשיר.

כן להעיר שבל' הרמב"ן ב"מ שם משמע קצת, שכוונתו שבדין כל הפושט נתחדש ששולח גם לעניים שאינם ראויים, והיינו בנ"א שאינם מהוגנים, ולא ששולח גם לאלו שאינם עניים. וכ"כ הב"ח שתרצ"ד בדעת רש"י. והכי נמי איכא לפרושי בשאר דוכתי שכתבו כעי"ז.

ולאידך, בכ"מ שצ"ל דוקא לאביונים ולא עניים, וכ"ה בכמה שיחות קודש – ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' טז. ועכ"פ, ודאי שצ"ל לעניים ולא לעשירים. אבל להעיר מנמוק"י ב"ק ספ"ק, שבאינו יודע בו שאינו הגון יש לו שכר. אבל ראה יד רמ"ה ב"ב ט, ב – סי' קיט. ועוד.

ובאחרונים (הנ"ל, וחלקם נסמנו גם לקמן) מצינו הוכחות לכאן ולכאן. ומקום אתנו לומר, שגם במקומות שכתבו (או שכ"ה משמעות הל') שעי"ז מקיימים מצות קיום מתל"א, היינו שגם אחרי שקיים עיקר המצוה ליתן לאביונים דוקא, י"ב ג"כ קיום מצוה להרבות ליתן. או"י, בסגנון אחר קצת, שיל"פ ששניהם אמת, הן לקולא שיצא בזה יד"ח, והן לחומרא שימשיך ויתן לכל הפושט גם אחרי הנתינה לשני אביונים. ועוד להעיר, שפשטות הל' "**כל** הפושט" מוכיח שלרבויי נמי קאתי, ליתן לכל הפושט, שאם רק להקל הוא, הול"ל "אין מדקדקין בדבר והפושט יד נותנין לו" וכדומה. ואף שאין למדין הלכה מאגדה, בדרך רמז ילה"ע, שבספרי דרוש מצינו בפי' הדברים, שאין הגבלה בדבר, וכאו"א יכול לבקש בפורים מהקב"ה, ונותנים לו מלמעלה, והיינו, דלטפויי קאתי שמלמעלה נותנים לכולם, "יתן יחזור ויתן".

וראה דרשות חת"ס ז' אדר תקצ"ד ד"ה בירושלמי. שו"ת חתן סופר סע"ב. בית שערים סש"פ. אבן ישראל על משנ"ב סתרצ"ד. שבות יצחק פורים פ"ח. להורות נתן ח"ג סל"ז סק"ה. ועוד. וראה שיחת פורים תשל"א. פורים תשל"ב.

ולמעשה, לכו"ע מתל"א צ"ל דוקא באביונים מישראל, אף שבדין "כל הפושט" גם גוים בכלל.

נהגו ליתן דמי פורים לכל עובדי עבודת הקדש הרבנים והחזנים והשמשים והמלמדים, וכן למוסדות התורה וכו', שעיניהם של אלו נשואות לדמי פורים, אבל אין יוצאים בזה יד"ח מתנות לאביונים.

"מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים[136] מלהרבות בסעודתו ובשילוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה".

את השיעור המינימילי של מתנות לאביונים אין ליתן מכספי מעשר.

נזכר אחרי השקיעה **(7:04)** שלא נתן עדיין מתנות לאביונים, או משלוח מנות, יזדרז ליתן מיד לפני צאת הכוכבים.

הלכתא למשיחא: בספר השיחות תש"נ[137]: "ויש לעיין כיצד יהי' קיום המצוה ד"מתנות לאביונים" כשיקויים היעוד "אפס כי לא יהי' בך אביון[138]"[139].

ד. משלוח מנות

כל אחד ואחת, כולל קטנים מגיל חינוך (ואפילו ספק אם הגיעו לחינוך) חייב לשלוח ביום הפורים (ולא בליל פורים או במוצאו) לפחות לאחד מרעיו, איש לאיש[140] ואשה לאשה (ולא להיפך[141]), לכל הפחות שתי מנות (שני סוגי מאכל שונים[142], מוכנים לאכילה מיידית.

(וכבר הקשו להפי' שזהו לקולא, את"ל שבאמת אינו עני איך יוצא יד"ח. אבל בפשטות כל הפושט קאי אגבאי צדקה, והנותן עשה כדביעי. וכ"ה בצפע"נ שם. וראה מחשבות חרוץ ס"ו – באו"א).

ונפק"מ גם בקביעות שפורים חל בע"ש, אם מוקפים מקיימים דין כל הפושט בי"ד (מדין מתל"א) או בט"ז (מדין שמחה).

136) במקור הענין וגדרו – ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סט"ו. וראה בריטב"א מגילה שבהע' הקודמת: שאין נותנים להם צורך סעודת פורים בדקדוק וצמצום אלא בהעדפה. ושם, שזהו ג"כ בכלל "אין מדקדקין בדבר" (וכפירש"י ב"מ עח, ב).

וראוי להעתיק מש"כ בס' אורחות יושר לר"י מולכו פי"ט: ומדאגה אני מדבר שראיתי בכמה בעלי בתים שמרבים בהוצאה במשלוח מנות איש לרעהו במיני מתיקה רוקח מרקחת מעשה רוקח ומרבין ליתן שכר לשליח המביא אותם, וכן מתקנים מאכלים הרבה מצמצמים ממינים שונים כסעודת שלמה המלך בשעתו, ובמתנות לאביונים שהיא מצוה רבה מצמצמים את עצמם אף על פי שהוא דבר מועט [ומעתיק ל' הרמב"ם כבפנים, ומסיים:] על כן הירא את דבר ה' יפריש מממונו לצדקה המובחר ממה שהפריש להוצאת פורים.

137) ח"א ע' 310 הערה 114.

138) פ' ראה טו, ד.

139) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כב.

140) לגדול דוקא ולא לקטן (ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' יג).

141) כ"ה ברמ"א סי' תרצ"ה ס"ד להלכה, ואף שנתקשו בזה בכ"מ מכמה טעמים (ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' יב), מ"מ, אין לזוז מד' הרמ"א, ובנ"י יוצאים ביד רמ"א.

ואיש לאשתו – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'תרלח.

142) בכ"מ הובא כן מערוה"ש סתרצ"ה סי"ד. ושם ר"ל ולפרש כן בפי' מש"כ הרמב"ם (מגילה פ"ב הט"ו) שתי מנות של בשר. והאריכו בזה בכ"מ. ובאמת, בראש יוסף מגילה ז, א נסתפק בזה. ונראה מדבריו שנוטה לומר שא"צ ב' סוגים. וראה א"א מבוטשאטש סתרצ"ה ד"ה צריך. אבל כ"ה להדיא ברלב"ג אסתר ט, כב. וכ"ה באג"ק ח"כ שם. חכ"ב ע' תכג. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1288. וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א.

ולדוגמא: תפוח וסוכריה. חתיכת עוגה וסודה[143] או מיץ[144]. אפשר גם מאכלים כאלו שברכתם שווה. סלט אע"פ שיש בה כמה ירקות שונות נחשב למאכל אחד[145]) כדי להרבות ריעות. וכל המרבה לשלוח מנות לריעים משובח, ובפרט לאומללים[146]. (במנהגי האדמו"ר בספר המנהגים: משלוח מנות לשלשה אנשים מאכל ומשקה[147]).

לטעמי המצוה (והנפק"מ בהלכה) וכן מנהגים שונים – ראה בהערה[148].

אף שהמרבה לשלוח מנות לרעיו משובח, אין הכוונה שתהא בצורה מוגזמת. וכבר נזכר לעיל שמוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשילוח מנות לרעיו. ועיקר המטרה במשלוח מנות הוא לקיים המצוה, בכדי להרבות רעות או לעזור לאומללים, ולא מחמת שמוכרח בדבר מצד מנהגי ונימוסי המקום או להראות עשרו[149].

יש להחמיר שאשה נשואה וכן ילדים הסמוכים על שולחן אביהם

---

143) אבל לא מים – ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ש'רז.

144) ראה לקו"ש ח"ב שם. אג"ק ח"כ שם. וראה מה שהארכנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א. ושם הובא שיש המהדרים לשלוח מאכלים מתוקים ומיני מתיקה – ראה נמוק"י מגילה ז, א. א"א מבוטשאטש סי' תרצ"ה.

145) ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'שמו. וש"נ.

146) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כא. ולהעיר שבלקט יושר ע' 158 כתב ע"ד מנהג אוסטרייך, שלבסוף (אחרי ששלחו "לכל הקהל") באו רוב הדגים [שנהגו לשלוח חתיכת דג ויין] בביתם של העניים. וסברת החיי"א כלל קנה סל"א, שבנתינה לעני לא קיים משלו"מ ע"פ פירושו המחודש בירושלמי – דחוי' קרינן לה, שנוסף לזה ששאר המפרשים, ומהם מגדולי הראשונים, פירשו באו"א (וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"א), עוד זאת שבכל האחרונים מפורש שלא כדבריו גם בגוף הענין. וכבר נז' אצלנו בח"א שם ל' פיוט ריה"ל: ושלחו מנות לאין נכון לו. וכן מצינו בשלה"ג מו"ק פ"ג (יז, ב – בדפי הרי"ף בשם ריא"ז (ונדפס בפסקי ריא"ז מו"ק פ"ג ה"ו ס"ב)) שאבל אחר שבעה ישלח בציונעא לא' מקרוביו או מן העניים (והארכנו בדבריו לקמן). וראה גם ט"ז שתרצ"ו סק"ג ומג"א שם סקי"א (אבל י"ל שקאי עלה התם מדין מתל"א. וכן הבין בדרה"ח דיני אבלות ס"ג). כן בכ"מ שקו"ט באם אפשר לקיים משלו"מ ומתל"א בב"א. וראה גם בשד"ח אס"ד מערכת פורים ס"ח שדחה דבריו.

וראה לקמן בהערה לעניין אבל (רח"ל), שבל' הראשונים שהאבל שולח לשנים ושלשה מרעיו איכא לפרושי דדיוקא אתא לשמועינן. ואולי איכא למישמע מן הדא שבנוהג שבעולם שולחים גם לאלו שאינם מרעיו ומיודעיו. לאידך, ל' שלה"ג מורה שבד"כ אין שולחים לעניים. וי"ל. ובכל אופן, ברור דס"ל שיוצא בזה יד"ח.

147) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א בארוכה.

148) לטעמי המצוה (והנפק"מ בהלכה) – האריכו בזה **בכ"מ**. וראה הנסמן אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סכ"א. וראה עוד נפק"מ למעשה בשו"ת אתרא דרב סי' יב'תתסג (שצריך המקבל לדעת ממי קבלו).

ממנהגי משלו"מ: בשו"ת שם הבאנו מכ"מ שהמנהג שלא להודות לשולח על המנות.

כמו"כ המנהג להחזיר משלו"מ למי שנתן לו. ועד שיש שנסתפקו אם יש בזה דין שושבינות שנגבית בדיינים. אלא, שהמחזיר צ"ע אם יצא יד"ח – ראה שם. ויש להוסיף מש"כ במנות הלוי אסתר ט, כב (רט, ב) ובפי' ר"ש די אוזידא שם שזהו החילוק בין מנות למתנות, שבמנות מקבל גם תמורתה.

149) ראה הנעתק לעיל בסוף דיני מתל"א בהע' מס' ארחות יושר ע"ד הבעלי בתים שמרבים בהוצאה במשלוח מנות ובמתנות לאביונים שהיא מצוה רבה מצמצמים את עצמם. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים שם. ושם ע"ד תקנות שתיקנו בד"ז. ויש להוסיף מש"כ בלקט יושר ע' 158, שכאו"א שולח לכל הקהל חתיכת דג ויין בכלי. [ולהשקו"ט שם אצלנו בענין לא יעבור וב"ת – יש להוסיף מד' מראה הפנים לירושלמי מגילה פ"א ה"ד (ה, א – והובא באג"ק ח"ח ע' רמז)].

לא יסתפקו בכך שהבעל והאב שלח "משלוח מנות" אלא ישלחו "משלוח מנות" משלהם.

נוהגים לשלוח "משלוח מנות" באמצעות שליח[150], ובשליחות זו נוהגים להשתמש גם בקטנים.

אין להשתמש במעות מעשר עבור משלוח מנות[151].

ראוי שכל אחת מה"מנות" תהא חשובה ומכובדת, ולפחות בשיעור "כזית"[152].

נכון להימנע מליתן יין שאינו מבושל ליהודי שאינו שומר תומ"צ לע"ע, אך המיקל בכגון זה יש לו על מי לסמוך[153].

אבל (ל"ע) בתוך שלשים או בשנת האבלות על הוריו חייב במשלוח מנות, אך רק מאכלים פשוטים, ולא "תפנוקים העשויים לשמחה". ולא ישלח להרבה אנשים[154].

---

150) בדברי רבותינו נשיאינו – ראה לקו"ש ח"ד ע' 1286. חל"ג ע' 118 הערה 39. סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 94 (ושם ע' 302, שמנהג ישראל ששולחים משלוח מנות ע"י התינוקות). אג"ק – נדפס בנשיא וחסיד ע' 478 ובאג"ק חכ"ג ע' קכז. ר"ד ש"פ עקב תשמ"ג. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"כ.

151) וגם כשמוסיף על המוכרח בכדי להרבות במשלו"מ, ומכמה טעמים – ראה אצלנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ז.

152) ובדוחק, כזית לשניהם ביחד. וראה שיחת פורים ה'תשכ"ג. ז' אד"ש ה'תשל"ו. וראה מה שכתבנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א הערה ה.

153) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' יד. ועם הוספות לאחר זמן – בשו"ת באתרא דרב סי' ג'רלז.

154) בשו"ת מגידות סוסי' נח מפורש שתוך יב"ח מותר לשלוח לכל אדם אף יותר מן החיוב. אמנם, בשו"ת נחלת שבעה סי"ז: רק לאחד ולשנים כדי לקיים המצוה. וכ"כ בהר אבל דיני אבלות (לח, א). אבל אינהו מיירי תוך שבעה (או שלשים – ראה בהערת המהדיר לשו"ת מגידות בביאור דבריו במש"כ לחלק בין שבעה ושלשים. וראה עוד מזה לקמן). ובכ"מ הביאו בשמם שלא להרבות לשלוח תוך יב"ח, ולא דקו. אבל בבא"ח ש"א תצוה סי"ח כתב מדנפשי' לשלוח רק לאדם אחד. וכמדומה שלא מצינו כן בפוסקים שלפניו.

ויתר על כן, שאפי' תוך ז', מצינו בתשובות מיימוניות (שבסו"ס שופטים) סט"ז בשם מהר"ם שחייב לשלוח לשנים או לשלשה מרעיו. וכ"ה בס' הפרנס סרס"ט. מנהגי מהר"א קלויזנר ספ"ב סי"ב. מהרי"ל פורים סי"ז. וכ"כ בלקט יושר ע' 157 בשם רבו בעל תה"ד. ונ"ל, שכיון שמצוה להרבות במשלו"מ התירו לו ב' וג' אנשים שזהו בכלל הריבוי, ותו לא. וראה גם בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סוסי"ז. וי"ל, בסגנון אחר, שעיקר מצות משלו"מ להרבות רעות, ורק שיוצא יד"ח גם בשולח לאחד. או"י, שמותר לשלוח כפי רגילותו, ולשנים ושלשה ה"ז עדיין בכלל הרגילות. [כן יל"ע במש"כ לשלוח למרעיו, האם דיוקא אתי לאשמועינן, שלא לשלוח לאחרים, או שיגרא דלישנא הוא. ואת"ל הכי, אולי הטעם הוא שלא להרבות בשמחה, ור"ל שרק לרעיו שרגיל בכגון דא מותר. אמנם, בל' שלה"ג דלקמן "לקרוביו או מן הענניים" קשה להעמיס כן. ומשמע יותר דאיפכא קאמרי, לשנות מהרגיל (וראה גם לעיל ריש דיני משלו"מ מה שכתבנו בהע' בדברי הראשונים לשלוח מנות לאומללים), לפי שבאחרים שאינם אחוזת מרעהו מוסיף שמחה על שמחתו].

ובאמת לא נתפרש בדבריהם כלל שאסור להרבות יותר מזה, ואדרבה – עיקר הרצאת דבריהם שחייב לשלוח לב' וג' אנשים. ויתכן דסברי רבנן להתיר גם ביותר מזה. ואף שאסור לשלוח מיני תפנוקים, אף שג"ז בכלל המצוה – טובא יש לחלק.

ומש"כ בשלה"ג מו"ק פ"ג (יז, ב בדפי הרי"ף בשם ריא"ז (ונדפס בפסקי ריא"ז מו"ק פ"ג ה"ו ס"ב) שגם אחר שבעה ישלח בצינעא לא' מקרוביו או מן הענינים (והובא בד"מ יו"ד סוסי' תא. עולת שבת סתרצ"ו סק"ד. כנה"ג סוסי' תרצו בהגה"ט) – היינו לדעתו שפטור לגמרי ממשלו"מ תוך שבעה. ותו, דקצת משמעות בדבריו (אף שיל"ד בקל) דקאי אשלפניו, ור"ל שכשפורים חל תוך שבעה שולח רק אחרי פורים וכהשלמה למה שהחסיר בפורים. והוא מחודש. ואולי הוא ע"ד מח"א שבמתנה מועטת אסור לחזור בו, והה"נ ברגיל ליתן וע"ד מכירי כהונה ודין שעבוד, ומצינו דוגמתו במתל"א – ראה במשנ"ב סתרצ"ד סקי"ג באופן הב'. וראה וישמע משה ח"ב סי' קפד בשם הגריש"א. (וכעי"ז במג"א סתרצ"ו סקי"א בשם ס"ח סתשי"ג שלשנה הבאה ישלח מנות,

אין שולחים משלוח מנות לאבל (ל"ע) בתוך שלושים, או בשנת האבלות על הוריו. אך ניתן לשלוח לבני המשפחה. ואם שלחו לאבל מותר לו לקבל. וגם להחזיר משלוח מנות, כנהוג[155].

אין ללוה לשלוח משלוח מנות למלוה משום רבית[156], אלא אם כן אם היה רגיל לשלוח לו דורון קודם לכן, ובלבד שלא יתכוין עכשיו לשלוח בשביל ההלואה, וגם לא יתן בשעת הפרעון.

עני המקבל מן הצדקה חייב במשלוח מנות. ואם אין לו, יחליף סעודתו עם חבירו.

השולח "משלוח מנות" לבית חברו, ואין החבר בבית ויקבל המשלוח רק אחר פורים – ייתכן שלא יצא ידי חובה.

נהגו העולם להקל לסמוך על השליח שעשה שליחותו (וכן במתנות לאביונים), וא"צ לברר שנתקיימה השליחות, שחזקה שליח עושה שליחותו[157].

ה. אכילת סעודת פורים

ימי פורים הם ימי משתה ושמחה ואסורים בהספד ותענית. מחוייבים בית ישראל לאכול ולשתות בפורים ולהודות ולשבח לפני ה' על כל הנסים שעשו להם הקב"ה כמו שכתוב "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". שמחת פורים גדולה הרבה משמחת יום טוב.

דאי כפשוטו מאי קמ"ל. אבל בס"ח שלפנינו בזה"ל לשנה הבאה לא יניח מלשלוח. ובהגהות לבושי שרד למג"א ופמ"ג בא"א שם (ועוד) פי' בדבריו שהוא משום יום שמת בו אביו או אמו).

ואעיקרא דמילתא צ"ע היסוד להחמיר שלא לשלוח יותר מהחיוב, שהרי לא מצינו בשום מקום בראשונים וכן בטושו"ע ונו"כ להדיא שיש איסור לאבל לשלוח מנות אחרי שבעה, שהרי האיסור משום ש"ש, ואחר ז' שואל בשלום אחרים. (ומש"כ בב"ח יו"ד סשפ"ט שבשאר ימות השנה אין האבל שולח מנות, איכא לפרושי גם בהכי דמיירי תוך שבעה). וכן נקט בפשיטות בשו"ת מגידות שם. אלא שסותר עצמו למש"כ בפמ"ג הנ"ל לענין יא"צ, שהתירו לו לשלוח אף שיש לו דין יב"ח. ואולי הא גופא ר"ל שאין טעם לאיסור.

וגם בשלה"ג שכתב לשלוח אפי' אחר שבעה בצינעא לקרוביו או לעניים, יתכן דמיירי תוך שלשים, ואין לנו להוכיח לאסור אסיר גם תוך יב"ח. וכן בשו"ת מגידות שם יצא לחלק בין שבעה ושלשים, אף שלא נתברר כל צרכו, שהרי גם תוך ל' מותר לשאול בשלום אחרים. ובדוחק י"ל, שכיון ששילוח מנות אין לך ש"ש גדולה מזו (כל' שו"ת מהרי"ל סל"א) אסרו גם אחר ז', אף שבש"ש גרידא הותר. (וכעין, ולא ממש, מש"כ הפוסקים באיסור משלו"מ לאבל, אף שבשבת לא נהגו לאסור ש"ש, ובכלל מקילים בש"ש בימינו, שכ"ז רק בש"ש שבימינו שאינה בגדר ש"ש כבימיהם, משא"כ משלו"מ דחמירא טפי). וי"ל שמשלו"מ חמור טפי שגורם התקרבות ביניהם, וה"ז כעין שאלת אחרים בשלומו. ואולי הטעם משום שמחה ולא מדין ש"ש (וראה לקו"ש חי"א ע' 338 ד"ה וימי. ובארוכה – שיחת ש"פ תשא תשל"א). ואיך שיהי', בפוסקים ל"כ אלא לאסור דבר של שמחה ותפנוקים, ולא במתנה גרידא שאין לזה שום מקור.

ועכ"פ, בהיות וסתימת הפוסקים משמע שמותר ללא הגבלה, מדשתקו בדבר הרגיל ושכיח טובא, וקיי"ל כבללי הפוסקים שאין להמציא חילוק מחודש בדבר הרגיל, דהו"ל לאשמועינן בהדיא, הבו דלא לוסיף עלה להחמיר נגד המפורש בראשונים שמותר לשלוח לפחות לב' וג' אנשים ואפי' תוך ז'.

155) וע"ד השבת שלום – כ"כ בהגהות עובר אורח (מכת"י) סתרצ"ו ס"ו.

156) להעיר משו"ע אדה"ז סי' קס סי"ד במוסגר שגם בצדקה לעני אסור אם לא הי' רגיל.

157) יעוי' הקושיא (ראה שו"ת אחיעזר ח"ג סע"ג סק"ב. ועוד) שבשל תורה ל"א חזקה זו, ומצות פורים מדברי קבלה נינהו, וה"ה כשל תורה.

וי"ל, ובהקדם שד"ז גופא שא"א חזקה שליח עושה שליחותו הוא רק מדרבנן (אחיעזר שם סק"ג. וכ"ה בכ"מ). ועפ"ז חזי לאצטרופי כל הני סברות להיתרא שהארכנו בהם בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כ.

צריך לאכול לפחות סעודה אחת ביום פורים כדי לשמוח בשמחת פורים. משפחה ומשפחה מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד. ויקבץ אנשי ביתו וחבריו לשמוח כראוי.

אין לאבל ר"ל בשנת אבילות לרקוד אף לא בשעת הסעודה, אבל מותר לו לרקוד מעט בביתו ביחיד, אם דרכו בכך בכל שנה. ואם מניעתו מלרקוד תתפרש כאבילות בפרהסיא, אזי מותר לרקוד[158].

מנחה מוקדמת בעוד היום גדול[159] (עם ועל הנסים, ואין אומרים תחנון), ואח"כ הסעודה. מתחילים את הסעודה אחר חצות היום (בשעה 1:05), ולקראת סוף היום – כיון שעסוקים במקרא מגילה, משלוח מנות ומתנות לאביונים – ומנהגן של ישראל להמשיך את הסעודה לתוך הלילה[160] (ומי שרוצה לעשות את הסעודה בשחרית הרשות בידו). ורוב הסעודה צריכה להיות ביום[161]. ועכ"פ[162] יאכל כביצה, או יותר מכזית, לפני השקיעה (7:04). ואם לא אכל כזית לפני השקיעה, אינו אומר על הנסים בברהמ"ז[163].

מצוה להרבות בסעודת פורים. וחייב אדם לשמוח בפורים ולהיעדן במיני מאכל ומשתה, ולהרבות בשמחה באכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר. ויש להדליק נרות[164] דרך שמחה.

כדאי שהסעודה תהיה עם נטילת ידים ואכילת לחם, ותכלול בתוכה בשר[165]. וגם אשה שחל ל"ט במוצאי פורים מותרת לאכול בשר, ותיזהר לנקות היטב את פיה ואת שיניה לפני הטבילה[166].

נוהגים לאכול "קרעפכין" בפורים[167] [והטעם, על פי המבואר בכ"מ ענין דיום הכפורים הוא כ–פורים[168]].

---

158) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כה.

159) ובמהרי"ל הל' פורים שמתפללים מנחה גדולה.

160) ראה שיחת פורים תשי"ט. [ושם, שרבותינו נשיאינו קבעו זמן ההתוועדות (ועיקר ההתוועדות אצלם הי') בליל ט"ו]. ובשיחת פורים תשמ"ה שצ"ל זמן חשוב וממושך בלילה. וראה שיחת מוצאי זאת חנוכה תשל"ה בארוכה.

161) בפי' "רוב הסעודה" שבל' הרמ"א (סתרצ"ה ס"ב) – כבר נתקשה בזה בס' שבט מיהודה (איגר) ח"ב ע' רפ. ועיי"ש מש"כ ע"ד החסידות. והנה, בהמשך ד' הרמ"א כ' "עיקר הסעודה". וחקרוה, אם הכוונה רוב ועיקר הסעודה בכמות הזמן (וכ"מ מזה שמתפללים תפלת מנחה מוקדמת בעוד היום גדול. וכן ביוסף אומץ פרנקפורט סתתרצ"ט להתחיל לפחות שלש שעות קודם הלילה שתהא עיקר סעודתו ביום) או במאכלים (ובמנהגי טירנא, מקורו דהרמ"א: ואוכלין הרוב ביום. ובמל"ח סל"א סקכ"ט; וצריך שיהי' רוב האכילה ביום. וראה יוקה נא סתרצ"ה סק"ז וסקי"ד). ועכ"פ, נכון לדייק לאכול פת (בשיעור כביצה) ובשר ולשתות יין לפני השקיעה. וראה שו"ת התעוררות תשובה ח"ג קשנ"א ד"ה ואין. תשוה"נ ח"א קסת"ה.

162) ראה שו"ת כתונת יוסף (מונטיקיו) סכ"ט (כא, ב) שמש"כ הרמ"א שרוב הסעודה צ"ל ביום הוא לעצה טובה ואינו מעכב.

163) וראה יוקה נא סתרצ"ה סק"ז שאם לא עשה כן לא יצא יד"ח.

164) ראה לעיל בליל פורים בנוגע למנהג להדליק עבור מרדכי ואסתר.

165) ראה בהנס' בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כג, ושם הובא משיחת פורים תשמ"ח (ע"פ סרט הקלטה): דוקא פארבונדען כמנהג ישראל מיט אכילת בשר, און אויכעט אכילת לחם ווי דער מנהג איז. וראה גם שם אם צ"ל בשר בהמה דוקא או לא.

בנוגע לאכילת דגים בסעודה זו – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'שכד.

166) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כד.

167) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כג.

168) ראה מנהגי חב"ד ליוהכ"פ בהערה.

ברכת קרעפכין, בדרך כלל, מזונות, לפי שנעשית מעיסה שברכתה מזונות (שנילושה בשאר משקין, והולכין אחר הרוב). אם ברכת העיסה המוציא, מברך המוציא על הקרעפכין, לפי שהמילוי מבשר שהוא מין לפתן המשביע, אף אם עיקר כוונתו באכילת פת זו בשביל המילוי שבתוכה והלפתן טפלה בכוונתו.

ברכת אזני המן, בדרך כלל, מזונות, לפי שהעיסה נעשית בימינו באופן שברכתה מזונות. [וגם אם ברכת העיסה המוציא, אם המילוי הוא ממיני מתיקה, והמילוי הוא העיקר, והעיסה טפילה, באופן שעיקר עשייתה אינה למזון ולהשביע אלא לעידון ותענוג, מברך עליהם מזונות].

מותר לעשות אזני המן חלביים, לפי שאינה נאכלת בדרך כלל עם בשר[169].

טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה. [ולהעיר, שמשה רבינו תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום, וג"כ ידרוש הלכות הצריכות לבו ביום. ודין זה הוא גם בימי הפורים[170]].

מפורים ואילך שואלים ודורשים בהלכות פסח (כולל ובמיוחד בנוגע להתעסקות ליתן מעות חטים ושאר צרכי הפסח לכל הזקוקים[171] ומבצע פסח בכלל: חלוקת מצה שמורה[172]).

הלכתא למשיחא: "חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו **שמפורים**[173] ואילך ידרשו הלכות פסח . . לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן ויהיה להם שהות כל שלשים יום[174].

---

169) וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' יג'ק.

170) נחלקו אם הוא רק בפורים שחל בשבת (תוד"ה פורים – מגילה ד, א) או גם בחול (כ"ה בלח"מ מגילה פ"א הי"ג. וכ"מ דעת הרשב"א מגילה שם. וראה גם פנ"י שם. מזבח אבנים ס"א. ועוד. ולהעיר מרי"ו תולדות אדם נ"ט (לענין חנוכה): קבעום לדורות להיותם ימים טובים וכו' ולהזכיר דינם. וראה שו"ת צי"א חי"ז ס"א). ולהעיר שבשו"ע סתרפ"ח ס"ו השמיט ד"ז בפורים שחל בשבת. ומשמע שיטעמו לפי שכ"ה גם בחול, ומשנה יתידה היא (וכן הבין בדעתו בביהגר"א שם). אבל הובא במג"א שם סק"ט לענין שבת. ובמחה"ש נראה שפי' במג"א דקמ"ל גם בשבת. (אבל ראה בפמ"ג שם). וראה בארוכה שיחת פורים תשכ"ה. וראה שו"ת מנח"י ח"ז ס"נ.

171) סה"ש תש"נ ח"א ע' 351 הערה 134. ועוד.

172) וראה שיחת פורים תשכ"ו. ש"פ פרה תש"מ.

173) ומה שלא מתחילים מי"ג אדר, שלשים יום שלמים לפני י"ד ניסן, זמן הקרבת קרבן פסח, ובדיקת וביעור חמץ – ראה תוס' בכורות נו, ב. טורי אבן מגילה ל, א. ונת' באריכות בשיחת ש"פ תזריע תשד"מ. וראה שיחת י"א ניסן תשל"ד.

174) שו"ע אדה"ז ריש הלכות פסח.

החל **מהיום**, "מפורים ואילך"[175], נזהרים מאכילת מצה[176]. והמנהג להימנע אף ממצות חמץ[177].

כל שלשים יום לפני הפסח טוב ליזהר ולעיין בכל דבר שעושה שלא ישאר דבוק בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל כשיגיע ערב פסח. [ובכמה מקומות נזכר שתוך שלשים יום קודם הפסח יש לחוש יותר בנוגע לחמץ. ויש בזה כמה פרטים וחילוקי דינים. ומהם: הזהירות לא לשאוב בכלי חמץ מיין שהוכן לפסח תוך ל' יום. כשראה שהכניסו למקום שפטור מבדיקה חמץ תוך ל' יום. בגדים שנתכבסו ע"י תערובת חמץ או ניירות שנדבקו בחמץ תוך ל' יום. היוצא מביתו תוך ל' יום ובדעתו שלא לחזור עד אחר הפסח או לעולם. העושה אוצר תוך ל' יום ובדעתו שלא לפנותו עד אחר הפסח. ועוד].

חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי[178]. ולפחות ישתה יותר מהרגלו. ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון לבו לשמים. ומכל מקום יראה להיות זהיר בענין נטילת ידים וברכת המוציא וברכת המזון ויהיה שמחה של מצוה. מי שהוא חלש בטבעו וכן מי שיודע בעצמו שעל ידי שתייתו יזלזל חס־ושלום באיזו מצוה, בברכה או בתפלה, או שיבוא חס־ושלום לקלות ראש, מוטב שלא ישתכר.

בכמה שיחות קודש נתבאר השייכות ליין גשמי. אלא שבזה גופא, ידוע השקו"ט[179] אם צ"ל ביין דוקא או בשאר משקאות המשכרים (שאף אם הטעם לפי שעיקר הנס ע"י משתה יין, מקום לומר שגם שאר משקה המשכר דינו כיין). [וי"א שחיוב לבסומי מתקיים גם בשאר משקאות, אבל צריך יין מדין משתה ושמחה[180]]. ויש להעיר ממשמעות שיחת זאת חנוכה תשל"ט, שהוא ביין דוקא ולא בשאר משקאות המשכרים[181].

דיני הטוב והמטיב ראה בנספח בסוף הלוח.

השכור [אפילו הגיע לשכרותו של לוט] הוא כפיקח לכל דבריו, ולכל עונשין שבתורה דינו כמתכוון. ואם הזיק בעת שכרותו חייב גם בפורים[182].

---

175) שלושים יום לפני פסח – ראה בקטע שלפנ"ז ובהנסמן שם. וכ"ה בס' קדושת ישראל אות מב. אבל ראה בלוח כולל חב"ד.

176) לפי ש"בימים אלו (ש)מתחילים כבר ענין המצה" – לקו"ש חי"א ע' 293. וראה בארוכה בשו"ת אתרא דרב סי' יג'תרלד.

177) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סכ"ו.

178) בגדר המצוה – ראה משנ"ת בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן ב.

179) ראה יסוד"ה שי"ב פ"ז. גלוני הש"ס מגילה ז, ב (הובא בלקו"ש ח"מ ע' 187 הערה 22). שו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח סתצ"א סק"ב. שבילי דוד סתרצ"ה סק"ג. נימוקי או"ח שם סק"ד בסופו. כה"ח סתרפ"ח סקמ"ה. ערוה"ש סתרצ"ה ס"ה. משנת יעקב שם. שו"ת פאר עץ חיים או"ח סל"ו בסופו. להורות נתן ח"ט סכ"ב. ועוד. וראה הנסמן בס' לבסומי בפוריא (טיגרמן) פ"ה סק"ב.

180) ולהעיר שאונן מותר ביין בפורים, ומ' שאינו מקיים מצות שמחה בשאר משקאות.

181) וכ"ה בלקו"ש ח"מ שם: משמע דצריך דוקא יין (עיי"ש). ובשיחת פורים תשל"ט – לומר לחיים על יין דוקא. ולהעיר גם משיחת ליל ב' דחגה"פ תשכ"ה.

182) וגם במזיק מחמת **שמחת** פורים במקום שנהגו כן (ולא רק מחמת שכרות גרידא) –

נרדם באמצע הסעודה, אם ישן שינת עראי במקום סעודתו אינו חשוב הפסק בסעודה וחוזר ואוכל ללא ברכה. ומכל מקום, יטול ידיו שוב ללא ברכה. אבל שינת קבע היא סילוק והפסק יותר מדאי וחשובה הפסק אע"פ שישן במקום סעודתו[183], ואם רוצה לאכול שוב, נוטל ידיו בברכה ומברך המוציא. וכל זה כשלא נתעכל עדיין המזון במעיו, אבל אם עבר שיעור עיכול אין מברכים שום ברכה אחרונה, וכשרוצה לאכול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה. ושיעורו – כל שעדיין אינו רעב מאותה אכילה ראשונה.

נרדם באמצע ברכת המזון ואינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש הברכה שבספק אם אמרה[184].

הקיא **כל** מה שאכל ושתה לא יברך ברכה אחרונה[185]. וי"א שגם

ראה מג"א סתרצ"ה סק"ז וסק"ח. ערוה"ש שם ס"י. משנ"ב סקי"ג. וראה א"ר סוס"י תרצו בשם השל"ה. וראה שיחת תענית אסתר תשד"מ בארוכה. ושם, שכ"ז רק לאחרי שהגיע ל"עד דלא ידע", ושגם בכגון דא, כשהגיע ל"עד דלא ידע" ע"פ הוראת התורה, אין ספק שחייב לבקש מחילה וסליחה וכפרה, והשאלה אינה אלא בנוגע לכמות התשלום, וסוג העונש בידי אדם וכו'.

183) וראה בכה"ח סי' קעח סקל"ט שנראה שהבין בד' אדה"ז שם ס"ח דמיירי בשינת קבע על מטתו, ולכן ה"ז הפסק "אע"פ שישן במקום סעודתו". וכ"מ דעת אדה"ז לעיל סמ"ז ס"ז. ולכאו' יש מקום לומר, שכיון שהוא לאונסו, ובמקור הדברים ברא"ש תענית פ"א ס"ד משמע שכל שהוא לאונסו ה"ז שינת עראי, וכ"ה בב"י כאן, יש מקום להקל. אמנם, מסתבר שכשהוא על מטתו לא נק' לאונסו, אף שתקפו שינה ושכרות. וכ"מ קצת בחיי"א כלל מד ס"ה ובנשמ"א שם ובמשנ"ב סי' קעח סקמ"ח.

184) הארכנו בזה לגבי תפלה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תקמה. וכ"ה בברהמ"ז (אף של"ד לגמרי לתפלה, דל"ש הסברא דל"א סב"ל בתפלה), ואף גם כשלא אכל כדי שביעה. ונוסף גם הוא שחשובות כאחת, ואם יחזור רק למקום שודאי לא אמר נכנס לבית הספק דברכה לבטלה (וראה ברכ"י סי' קפח סק"ח. שע"ת שם סק"ג. משנ"ב שם בבה"ל ס"ו ד"ה לחזור).

185) ודנו בזה מתרי טעמי, הן לפי שצריך הנאת מעיו (וראה בדעת אדה"ז אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' טו'רכג), והן מפני שהוא כנתעכל המזון.

[ויש שכתבו לחדש שגם אחרי שהקיא אפשר לברך אם מברך מיד ללא הפסק. וטעמם, שחובת ברכה אחרונה היא על גוף מעשה האכילה ולא ההנאה שבאה מהרגשת השובע, ומה שאינו מברך אחרי שנתעכל – אינו לפי שעברה הנאתו אלא לפי שהעיכול הוא הפסק. והנה, נוסף לזה שכל הפוסקים דנו שלא לברך מחמת שכנתעכל דמי, ולא העלו על דעתם סברא זו, גם גוף הסברא מחודש לגמרי, ומפורש הפכו בכ"מ. ואף שחקרוה שרים אם הברכה על האכילה או השביעה (ונפק"מ בקטן שבירך ברהמ"ז והגדיל קודם שנתעכל המזון, או בגוי שנתגייר לפני שיעור עיכול, וכן באונן שאכל ונקבר המת קודם שיעור עיכול. ואכ"מ בכ"ז) – הרי גם את"ל שהברכה על מעשה האכילה, מה שאינו מברך אחרי העיכול הוא לפי שכלתה ההנאה ממעשה האכילה. וכן מצינו מפורש במג"א סרט"ז סק"ג, שהב"ד הכלבו בטעם שאין מברכים ברכה אחרונה על הריח לפי שכלתה הנאתו ודמי לנתעכל המזון. (ומש"כ בפירש"י נדה נא, ב ד"ה ריחני, שאין מברכין אחר הריח שהנאה מועטת היא – ג"ז יל"פ כד' הכלבו. וכ"כ בב"ח רסי' רטז וט"ז שם סק"ד. דרושים נחמדים למהר"ם שיף סוף חולין. ועוד. ואף גם לד' המג"א שם סק"א שהם פירושים חלוקים (וראה שם בא"א סק"א) – אין הכרח לאפושי פלוגתא גם בענין זה בגדר ברכה אחרי שנתעכל).

ומה שהקשו מברהמ"ז על המן אף שנבלע באברים (יומא עה, ב) וממילא דמי לנתעכל המזון (וכה"ק כבר בשו"ת ביכורי שלמה ח"ב ס"ג), ומזה הוכיחו שאפשר לברך גם אחרי עיכול כשאין הפסק בין האכילה לברכה שלאחרי' – הא לא תברא, שלכמה דעות ברהמ"ז על המן אינה בגדר חובת ברהמ"ז אלא תקנה בפ"ע שתיקנה משה לשעתו (וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יח'תשכז). ועוד, שמהיכא תיתי שהמן לא נתעכל, אלא שאח"כ נבלע. ובכ"מ מפורש שכוונתם ש"נבלע באברים" – היינו שאי"ב פסולת, ותו לא. ול' רש"י יומא שם: נבלע באברים שאינו יוצא מן המעיים. וראה עמק הנצי"ב לספרי פ' בהעלותך שכתב להדיא שהמן נתעכל. ודמיא לבשר קרבנות שנבלע באברים (ראה רוח חיים אבות פ"ג מ"ג. הגש"פ מראה יחזקאל ד"ה חכם מה הוא בשם הרמ"מ מרימינוב. אבל ראה ערוה"נ סוכה מג, ב לתוד"ה תשבו), ועכ"ז מפורש באדר"נ פל"ה מ"ה שהי' מתעכל, והרי בן אחי' ממונה על חולי מעיים מהקרבנות

לא יצא ידי חובת סעודת פורים, ולכן יאכל שוב ומברך שוב ברכה ראשונה. (ופשוט שאם אכל כזית במשך היום סגי. ובפרט שמעיקר הדין א"צ פת). אמנם, אם ודאי אצלו שנשאר כזית במעיו, חייב לברך ברכה אחרונה. ואם מסופק כמה הקיא, אינו מברך ברכה אחרונה על שאר מאכלים[186]. אבל בנוגע לברכת המזון על הפת, אם אכל

(שקלים פ"א מ"ה. ואין לומר שאצל מי שלא אכל לש"ש לא נבלע באברים – שהרי במן מצינו שהרשעים אמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ע"ז שאינו יוצא מהמעיים. אבל במהרש"א יומא שם שורק לצדיקים נבלע. גם י"ל שורק במדבר נבלע בשר קדשים באברים. ודוחק). וכ"מ ברוח חיים שם שדימה להו אהדדי. וגם בד' הרמב"ן בשלח טז, ו – איכא לפרושי הכי. (אבל ראה בעה"ט בשלח טז, לג: נבלע באברים ונתעכל מאליו. וי"ל. ויש שהביאו מפירש"י יונה ב, א, שזימן לדג מן שלא יתעכל יונה במעיו. ולא נמצא כן בפירש"י בכל הדפוסים, והיא תוספת ששוערבב לתוך ד' רש"י בדפוסים אחדים בלבד. ובלא"ה, לא נז' שם שהמן לא נתעכל, אלא שמחמת המן שנבלע באברים לא נתעכל יונה. ובלקו"ש ח"ד ע' 18 בתרגום חפשי כתבו שהמן נתעכל בפנימיות, אבל אינו במקורו – בלקו"ש ח"ד ע' 1036. ולהעיר מלקו"ש ח"ט ע' 19 הע' 38 שהמן פעל זיכוך באברי העיכול. וראה גם שיחת ש"פ משפטים תשל"ב. וראה תורת חיים בשלח שיב, ד, שאינו כמזון מן הארץ שבא בכרס בעיכול). ותו, שמי ששנה זו לא שנה זו, שהרי לר"ע ביומא שם פי' לחם אבירים אינו שנבלע באברים (ומה שהוא לחם שמלה"ש אוכלים – אינו מכריח שנבלע באברים. וכ"כ להדיא בתוס' יוה"כ שם. וגם בגוף הגמ' משמע כן, ממה שהק' ר"י ע"ע "ומה אני מקיים ויתד תהי' לך", ומשמע דלר"ע ניחא שפיר, ונמצא שלר"ע היתה גם פסולת, אף של"ש כה"ג אצל מלה"ש, שרק הלחם הוא של מלה"ש, אבל תכונת האכילה כבנ"א שדומין לבהמה בענין זה), ולר"י שנבלע באברים – אפשר דס"ל שלא בירכו עליו. גם י"ל שכשחשבו על טעם לחם נדמה ללחם ונתעכל ג"כ. ואולי זה שבירכו ברהמ"ז הי' רק אחרי שסרחו כשלא נבלע באברים (יומא שם), או לאלו שלא נבלע להם באברים (למהרש"א הנ"ל שהוא רק בצדיקים. וראה תוספת יו"כ יומא עו, א ד"ה לחם אבירים ושפ"א שם ד"ה זה יהושע, שרק ליהושע נבלע באברים. ולהעיר מל' הזהר ח"ב סב, ב "נפקי ולקטי ומברכן", והרי הצדיקים לא יצאו ולקטו, שירד להם על פתח בתיהם). ועוד תיקשי לדידהו, דשאני מן, שבודאי שבעו מאכילת המן, ומקרא מלא הוא "ולחם לשבוע", וכן "צידה שלח להם לשובע" (ומש"כ ויענך וירעיבך – היינו שלא הי' פת בסלו, ועוד. ונת' בדא"ח בכ"מ ע"ד החסידות. אבל היתה שביעה כפשוטה. וראה שיחת ש"פ עקב תשכ"ג בארוכה. ושם, שהרעבון הוא רק בנוגע להנאת הגרון, אבל מתברך במעיו. אבל להעיר מתורת חיים בשלח שם (וראה גם קונט' ביאור והגהות לד"ה ויאכילך להרא"י ריבלין), דמשמע שפי' שלפי שבנבלע באברים ל"ש שביעה. ויל"כ פנ"ל), וא"כ אף אם נבלע באברים יכולים לברך כ"ז שהיו שבעים. וראה בלבוש סי' קפד ס"ה דעל השובע הוא מברך ולא כשנתעכלה האכילה שכבר חזר ונתרעב. (ולהעיר שבכלבו סכ"ד כתב רק שכשמפסיק ריח מחוטמו עברה הנאתו, משא"כ באכילה. ואיכא לפרושי שאין כוונתו דדמיא לנתעכל (כ"ה בלבוש סרט"ז ס"א ובמחה"ש למג"א שם. ועוד), אלא שר"ל שזולת הדין שאינו מברך אחר עיכול, עוד זאת שאא"פ לברך כשפסקה ההנאה, אבל באכילה איכא הנאה אח"כ, וכן גם במן דאיכא הנאה באברים. וראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' רעז שבריח אחרי שנפסק הריח עוברת הנאתו (ונסמן למג"א הנ"ל), אבל במאכל גם אחרי שנתעכל נשאר במציאות. אמנם, ד"ז שייך רק במן דל"ש בו גדר עיכול, וממילא כל שעשבע עדיין מברך, אבל במי שהקיא, אא"פ לו לברך אח"כ, לפי שעברה הנאתו ודמיא לעיכול). וגם שאני מן דאחשבי' קרא לאכילה דכתיב בה "לאכלה" (וכמו שהוא לענין גדר לחם במן, כפי שהארכנו שם), ובירכו עליו אף דדמי לנתעכל. ועוי"ל שלפני מ"ת בירכו גם אחרי שיעור העיכול, משא"כ אחרי מ"ת שחובת ברכה היא מקרא ד'ואכלת ושבעת", ש"בכהוא שבע מברך". וגם למטוונהו שמה שאינו מברך אחר העיכול הוא משום הפסק – מסתבר שגוף ההקאה ג"ז בגדר הפסק כמו העיכול].

186) לאידך באם רוצה לאכול שוב, א"צ לברך ברכה ראשונה, אא"כ בנמלך או הסיח דעתו (שרק בודאי נתעכל נסתלקה ברכה ראשונה – כן מדוייק בשו"ע אדה"ז סוסי' קפד. ועפ"ז א"ש משה"ק האחרונים (הגהות לבו"ש על המג"א שם סק"ט. מאמ"ר שם סק"ה. ועוד) בספק נתעכל מדוע יאכל מעט ללא ברכה בכדי שיוכל לברך ברהמ"ז, דמאי אולמא ברכה אחרונה מברכה ראשונה כשאכל אכילה מועטת וברהמ"ז אינה מה"ת בכגון דא. ובקצוה"ש סי' ס בדה"ש סק"כ, דשאני ברהמ"ז שעיקרו מה"ת. ור"ל כן גם לגבי ברכת מעי"ג שעיקרו דאורייתא. אבל בכמה פוסקים הובא ד"י גם לענין ברכת בנ"ר. אבל לדברינו א"ש. וכ"כ מד"ע באורח נאמן שם סקכ"א. ומשה"ק שבפירות בא"י לשער אם נתעכלו מברך כ"ז שאינו רעב, אף שג"ז ספק דרבנן, ובפשטות גם בזה מברך ברכה ראשונה – שאני התם שאינו בגדר ספק (ראה בלבוש ועו"ת שם)).

מלכתחילה כדי שביעה ועדיין מרגיש קצת שובע מהמאכל מברך אחריו ברכת המזון[187].

מותר לברך ליד מי שהקיא אף שהוא מאוס. אבל אם יש ריח רע (אחרי שנתעכל) צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח, ומלפניו – כמלא עיניו.

פשוט וברור ששמחת פורים אינה דוחה ח"ו שום מצות עשה שבתורה, או לא תעשה שבתורה, ועאכו"כ – איסור חמור ביותר דלשון הרע והוצאת שם רע, ועאכו"כ – הרמת יד, ועאכו"כ הענין דד' כיתות חשמ"ל (חנפנים, שקרנים, מספרי לשון הרע, ליצנים)[188].

ציוה עליו אביו שלא להשתכר, מחוייב לציית מדין כיבוד אב ואם[189].

התקנה הידועה אודות ההגבלה בשתיית משקה שייכת גם בפורים.

> **ונשמרתם מאד לנפשותיכם:** צריכת אלכוהול מופרזת עלולה לגרום להרעלה ואף לגרוע מכך, רחמנא־ליצלן. ישנה גם סכנה חמורה לנהוג תחת השפעת אלכוהול. על הורים להיות ערים לתופעת שתיית אלכוהול בקרב הצעירים ולהסביר להם את הסכנות הכרוכות בכך[190].

שאר דיני שתוי ושיכור ראה בנספח בסוף הלוח.

> בשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ט[191]: יש להרעיש ולפרסם בכל מקום ומקום, הן בחוץ לארץ והן (ועאכו"כ) בארצנו הקדושה, ע"ד ההשתדלות שכל עניני הפורים יהיו באופן ד"**ברוב עם הדרת מלך**", לא מבעי בנוגע למקרא מגילה, דמאי קמ"ל, אלא גם בנוגע לשאר עניני הפורים, משלוח מנות ומתנות לאביונים, ומשתה ושמחה, שאף שלא מצינו שיקפידו לעשותם "ברוב עם" אלא כאו"א לעצמו, מ"מ, כיון שרוצים וצריכים לסיים הגלות (ה"פיזרן לבין האומות") ע"י ההוספה באחדותם של ישראל, כדאי ונכון ביותר להשתדל ככל האפשרי שגם ענינים אלו יהיו "**ברוב עם**", ועד כדי כך שכאשר יודעים שבפנה נדחת בעולם נמצא יהודי אחד (**יחיד**) יש להשתדל להביא אליו (אם אין אפשרות להביאו למקום הציבור) עוד תשעה יהודים כדי שגם הוא יוכל לקיים עניני הפורים בציבור. ובפרטיות יותר: בנוגע ל"משתה ושמחה" – אף שכאו"א חוגג סעודת פורים בביתו, עם בני משפחתו כו', הרי ידוע המנהג שהי' בכמה קהילות קדושות בישראל שהיו הולכים בפורים מבית לבית כדי להשתתף

---

187) שה"ז ספק מה"ת (ראה שו"ע אדה"ז סי' קפד ס"ב), ואיכא חזקת חיוב (ראה שו"ת מכתם לדוד ס"ג. ואכ"מ). וכ"כ ברדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' קה. ערך השולחן סק"ד . וכ"מ בלבוש שם סוס"ה ובעו"ת שם סק"ה. וראה תורת חיים סופר שם סקי"ג. כה"ח שם סקכ"ח וסקל"ג.

188) ראה שם בשיחה הנ"ל בארוכה.

189) ראה אצלנו במ"מ להל' יומית אות תקכט. ובנדו"ז בפרט, הרי מעיקר הדין יוצא כשישתה יותר מלימודו, ועוד שבד"כ ה"ז צער, וגם גורם העדר כיבוד או"א בשכרותו, או שיש להם תועלת כיון שגוזם היזק או חשש היזק בגוף או בממון כו'. ועוד איכא בגוה.

190) בנוגע לשתיית יין לצעירים – ראה קיצור שו"ע סל"ב סי"ח. וראה יבין שמועה להתשב"ץ מאמר חמץ בשם הרופאים. שבילי אמונה נ"ה ע' 114. ולהעיר שגם בנוגע לד' כוסות – י"א שאינו מעכב (ראה ח"י סוסי' תע"ב ובשעה"צ סק"ס. אבל ראה שו"ע אדה"ז שם סכ"ה).

191) סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 335. ועיי"ש בפנים השיחה ובר"ד (בלתי מוגה) עוד פרטים.

ולהוסיף בסעודת ושמחת פורים של יהודים נוספים[192], נוסף לכך שיכולים להוסיף בשמחת פורים "ברוב עם" לאחרי הסעודה בביתו עם בני משפחתו. ובנוגע ל"מתנות לאביונים" – מובן וגם פשוט שהנתינה "ברוב עם" צריכה להיות בתכלית הזהירות בכבודם של העניים, ע"י[193] הנתינה "ברוב עם" לגבאי צדקה או לקופת צדקה.

בשיחת פורים ה'תשמ"ח[194] הוצע שאחרי אכילת סעודת פורים: "טוב ונכון וכו' – אז מ'זאל מאכן א התוועדות הכי גדולה (כנוס את כל היהודים), מנער ועד זקן טף ונשים [כמובן – די אנשים בעזרת אנשים, די נשים – בעזרת נשים, און טף – אין ביידע ערטער], און דערנאך זאל די שמחה ואחדות נמשך ווערן אויך אין שושן פורים".[195]

נהגו רבותינו נשיאינו לערוך בהתוועדויות של פורים מגבית עבור "קופת רבינו".

משיחת פורים תשי"ג[196]: ...מ'זוכט צו אנהאלטן און צו אויפשטעלן די אלטע מנהגים. אויב מ'וואלט געהאט ברייטע פלייצעס, עינים לראות ואזנים לשמוע, לב להבין ומוח להשכיל – דאן וואלט מען ניט זיין מוכרח נוצן דוקא די דרך סלולה, מ'וואלט קענען גיין אויך אויף נייע וועגן און צוקומען צו דער מטרה, לעלות בית א־ל. אויב אבער די זאכן פעלן, מוז מען גיין אויף די וועגן וואס מ'האט אויסגעטראטן פאר אונז. דעמאלט גייט מען אויף דער אחריות פון די וואס האבן אנגעווויזן און אויסגעטראטן די וועגן און אויף זייערע פלייצעס, און דערפאר זוכט מען אויפשטעלן די הנהגות, אויב אפילו, מצד כמה טעמים, זיינען זיי נפסק געווארן לזמן מה.

דער רבי (מהורש"ב) נ"ע פלעגט קלייבן געלט (אדער הייסן זיך מתנדב זיין) – בעת א פארברענגען – דריי מאל א יאר: שמחת תורה, י"ט כסלו און פורים . . פורים – פאר זיינע ענינים (מוסדות, תמיכה לאנשים פרטים וכיוצא בזה) . . אז מען גיט דאס אויף די ענינים וואס דער רבי נ"ע פלעגט קלייבן און אין דעם זמן וואס ער פלעגט דאס קלייבן, וואס דאן איז אן עת רצון וסגולה אין דעם, ברענגט דאס תוספת ברכה און הצלחה, און מען קען קומען צום רבי'ן נ"ע און מאנען, ער זאל ממשיך זיין אלע הבטחות בפועל.

האוכל מבעוד יום, ונמשכה סעודתו עד שחשיכה, אפילו כמה שעות בלילה, מזכיר של פורים בברכת המזון, אם אכל כזית לפני השקיעה[197], וזאת בתנאי שעדיין לא התפללו מעריב (באמצע

192) להעיר משבה"ל סר"א ובתניא רבתי סמ"א: ואוכלין ושותין ושמחין ומזמרין על שולחנם ובבית חבריהם. וראה לקט יושר ע' 36 – לענין שינוי מקום. וראה פמ"ג סתרצ"ה בא"א סק"ה. שו"ת משנה שכיר ח"ב סרל"ד.

193) כ"כ בערוה"ש סרע"א סי"ג. ועוד. וכן המנהג. וגם מש"כ בשו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' קיג – היינו רק למ"ד שא"צ לברך המוציא. ולדידן אינו מברך רק משום סב"ל. ולכאו' תלוי גם בגדר לח"מ – ראה לקו"ש וראה שו"ת מגדנות אליהו ח"א סי' קמו.

194) סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 303.

195) וראה שיחת פורים תשי"ט ותשמ"ה בטעם שההתוועדות מתקיימת בלילה אחרי סעודת פורים.

196) לקו"ש ח"ב ע' 8–537.

197) לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה, שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום.

הסעודה). ואם לא אכל כזית לפני השקיעה, אינו אומר על הנסים בברהמ"ז[198].

כתבו הפוסקים שיברך ברכת המזון תחילה ויאמר ועל הנסים, ואח"כ ילך לבית הכנסת להתפלל ערבית, ואח"כ יכול לאכול ולשתות ולשמוח עוד דהא מצוה בשמחה בשני ימים.

בספר סדר היום כתב: "לא יתעכב בסעודה עד חצי הלילה כדי שלא יאחר ק"ש ותפלה, כי לא תקנו דבר כדי לקלקל ח"ו, אלא יעשה באופן שזה וזה יתקיים בידו, וחפץ ה' בידו יצלח".

מובא בכמה שיחות[199] שבסיום סעודת פורים היה הרמ"א מעורר אודות תפילת מעריב בזמנה ("שמנהג רמ"א ז"ל היה בכל פורים ללבוש פרצוף ולהתנכר עצמו בבגדים אחרים וצעק בכל בית אשר מעריב בזמנו[200]").

קריאת שמע של ערבית: מצוה מן המובחר לקרותה מיד בצאת הכוכבים. וזמנה עד חצי הלילה[201] (**1:03**). ואם עבר ואיחר אפילו במזיד, רשאי לקרותה אחר כך, ואם קרא עד שלא עלה עמוד השחר (**5:41**[202]) יצא ידי חובתו. ואם היה אנוס או שכור או חולה וכיוצא בו קורא לאחר עלות השחר קודם נץ החמה (**7:02** לערך), ולא יאמר אז השכיבנו, שלאחר עלות השחר אינו זמן שכיבה. אבל שאר הברכות, דהיינו שנים שלפני קריאת שמע וברכת אמת ואמונה עד השכיבנו אומר. בנוגע לתפלה (שמונה עשרה), י"א שאם איחר מלהתפלל עד עלות השחר, יכול להתפלל עד נץ החמה[203].

שכח להתפלל ערבית מתפלל שחרית פעמיים.

יום ועש"ק פרשת צו, ט"ו אדר שני, שושן פורים גדול

אין אומרים תחנון, למנצח, תפלה לדוד וכו'.

בן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה בי"ד, ואח"כ נזדמנה לו בט"ו, קורא אותה בט"ו ובלא ברכה.

הלכתא למשיחא: כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם

198) וראה יוקח נא סתרצ"ה סק"ז שאם לא עשה כן לא יצא יד"ח.

199) ראה שיחת פורים תשכ"ז. כ' כסלו, יו"ד שבט, י"א ניסן ול"ג בעומר תשל"ז. לקו"ש חל"ט ע' 282. [וראה שיחת פורים תשי"ט בסופה. לקו"ש חכ"ד ע' 381 ובשוה"ג. אג"ק חכ"ט ס"ע רנה].

200) ובלקוטי שיחות חל"ט שם נתבאר הדיוק ע"ד מעריב בזמנו דוקא.

201) גם תפלת שמונה עשרה יש להתפלל לכתחילה לפני חצות – וראה הנסמן אצלנו בשו"ת באתרא דרב סימן ב'רנח.

202) לחשבון 16.1 מעלות. ויש מקדימים.

203) וראה שו"ע או"ח סרל"ה, משנ"ב ועורוה"ש שם. והובאו בלקו"ש שם. וראה קצוה"ש סכ"ז סקי"ג. ולכאו' יש למצוא סימוכין להתפלל ערבית, כדעת הערוה"ש [אף שדעת כמה פוסקים שלא יתפלל ערבית – הן במשנ"ב, וכן בכה"ח (שם סקל"א). ועוד. וגם כ"מ מסתימת הלכה זו], דהנה, בשעה"צ סקמ"א הקשה מפיה"מ ברכות פ"ד מ"א: עד שתעלה השמש. ויתכן לומר שכוונתו לעלוה"ש. או שחזר בו בס' היד שכתב שם (בהל' תפלה פ"ג ה"ו): עד שיעלה עה"ש. ולהדיא שם (ה"ט) בטעה (דמיירי באנוס כדלעיל שם ה"ח) ולא התפלל עד שעלה השחר שמתפלל שחרית שתים. וכפה"נ, כך הבין במשנ"ב שם. אבל בהשגת הראב"ד לבעה"מ ברכות ט, א בס' כתוב שם – כ' להדיא: "יקרא ויברך לפניה ולאחריה ויתפלל".

כולם מבטלים עבודתם בבית המקדש, ובאים לשמוע מקרא מגילה.

הלכתא למשיחא: עתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק[204]. וצ"ע בזמן קריאת המגילה בירושלים דלעתיד. ואף שחלק זה אינו מוקף חומה מימות יהושע בן נון[205] - מ"מ מקום לקרוא בט"ו מדין סמוך ונראה (כיון שלא יהי' שבעים אמה ושיריים פנוי ביניהם, "מרוב אדם[206]")[207].

גם היום חייבים במשתה ושמחה קצת ואסור בהספד ותענית. אבל אין אומרים ועל הנסים.

בכמה שיחות קודש נזכר שיש לנצל את יום שושן פורים להשלים מה שהחסירו בימי הפורים.

הלכתא למשיחא: בחמשה עשר באדר בית דין מוציאין שלוחים לתקן את הדרכים ואת הרחובות (בשביל עולי רגלים או דרכים לערי מקלט) ואת מקוואות המים. ונפנין בית דין לצרכי הרבים ולחפש ולבדוק על צרכי הצבור ועל עניני הקדשות. ויוצאין שלוחי בית דין ומסבבין לבדוק על הכלאים[208]. ובו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם מחצית השקל יקבלו ממנו[209]. [ולהעיר מס' מעשה רוקח[210] שלעת"ל יתנו כל אחד **שקל שלם**].

בנוגע להקרבת קרבנות צבור מתרומה חדשה כש"מהרה יבנה המקדש", בביאת משיח תיכף ומיד ממש, אף שלא הספיקו בשנה זו לגבות מחצית השקל מכל ישראל - ראה בהערה[211].

בשיחת ש"מ ניסן תשי"ז[212] נאמר: "אף שבנוגע לקריאת המגילה אמרו שאינה נקראת אלא עד ט"ו[213], אבל הציווי "מרבים בשמחה" נוגע לכל ימי החודש וכלשון רז"ל[214] משנכנס אדר מרבים בשמחה. וכמש"נ: והחודש אשר נהפך להם[215]. ואם כן הוא הרי בכל יום ויום מימי חודש אדר צריך להרבות בשמחה, שמחה יתירה על השמחה שבימים הקודמים. (כי כאשר השמחה היא אותה המדה שבימים הקודמים, בלי הוספה וריבוי, אינה שלימות השמחה כיון שנתיישנה

---

204) ספרי דברים א. פירש"י זכרי' ט, א. אבל ראה פירש"י שם יד, ח.

205) ורק לעתיד דינו כמוקף חומה – ראה מהרש"א מגילה ו, ב. ולהעיר מסד"ה מגילה נקראת תשל"ט בנוגע לקריאת המגילה לעת"ל בירושלים המוקפת "חומת אש" דירושלים.

206) זכרי' ב, ח.

207) וראה בשו"ת בני ציון ח"ג קונט' שלום ירושלים. ולהעיר מתורת חיים בשלח (שמ, א). **ואכ"מ.**

208) משנה – שקלים פ"א מ"א ובפי' הרע"ב שם. רמב"ם הלכות סוטה פ"ד ה"א. רוצח פ"ח ה"ו. ערכין פ"ח ה"א. כלאים פ"ב הי"ג. וראה לקו"ש חי"ז ע' 228 ואילך. וראה בשו"ת בנין שלמה סנ"ה מדוע עשו כן דוקא בפורים דמוקפים. אבל לשון הרמב"ם (ערכין שם) ל"מ כן. וראה גם ערוה"ש העתיד הל' ערכין סמ"ט ס"ב. ועייג"כ הגהות הרש"ש ריש שקלים. הגרא"מ הורוויץ מו"ק ו, א.

209) רמב"ם שקלים פ"א ה"ט, ע"פ שקלים שם מ"ג.

210) ריש מס' שקלים (וכ"ה בכמה ספרי דרוש). ולהעיר ממדרש הגדול נשא ו.

211) ראה לקו"ש חט"ז ע' 393 הע' 90. שיחת י"ג ניסן תשל"ח. ליל ד' דחגה"ס תנש"א – התוועדויות תנש"א ח"א ע' 118.

212) לקו"ש ח"ד ע' 1274.

213) מגילה ב, א.

214) תענית כט, א.

215) אסתר ט, כב.

. . והרי אמרו משנכנס אדר מרבים בשמחה, שמכניסת חודש אדר צריך להרבות בשמחה בכל יום). ונמצא שביום ט"ו לחודש אדר צריך להרבות גם על השמחה שבפורים עצמו, ביום ט"ז – שמחה גדולה יותר וכו', עד שביום האחרון שבחודש אדר צריכה להיות שמחה מופלגה ביותר[1]".

ובשיחת ש"פ ויק"פ, פרה, ה'תשל"א נתבאר עוד יותר, שדוקא בהשמחה שלאחרי פורים, בחלקו השני של החודש, ישנה מעלת הגאולה, "מיסמך גאולה לגאולה", שמגאולת פורים, גאולה באופן ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן", מגיעים לגאולת פסח, גאולה שלימה, ובאופן שאין אחריה גלות, בגאולה האמיתית והשלימה.

חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה [בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב ביום חג הפורים].

הדלקת נש"ק **6:47** (18 דקות לפני השקיעה).

1) וראה גם ספר השיחות תשנ"ב ע' 391. ועוד.

עשו כל אשר שביכולתכם לפעול ביאת משיח בפועל ממש!

מעכשיו ניתן לקבל

המעשה הוא העיקר

הלוח החסידי – עם ה"הוראות למעשה" מתשמ"ח ואילך.

בוואטסאפ

תוסיף מספר 1.347.699.2770 + לרשימת אנשי הקשר שלך ושלח לשם בקשה ל'מנוי'.

(אפשר לבקש לקבלו גם בתרגום לאנגלית)

להרשם **באיימייל** שלח בקשה לכתובת

info@iChossid.com

אין לראות בזה שום המלצה להחזיק ולהשתמש במכשיר עם חיבור להאינטרנט.

דיני שתוי ושכור

שתה רביעית יין בבת אחת אסור בתפלה, ואל יתפלל עד שיסיר יינו מעליו אע"פ שיכול לדבר לפני המלך ואינו משתבש. [יין שבתוך הסעודה אינו משכר. וי"א גם לפני המזון. ובסעודת שמחה אפילו בתוך הסעודה משכר. והכלל בזה, שהכל לפי מה שהוא אדם ולפי מה שמבין בדעתו. גם שאר משקים המשכרים חשובים כיין (לגבי תפלה, ולכל הדעות)]. כל אחד שהוא שתוי די לו להמתין לפי מה שמרגיש בנפשו שיפיג יינו.

ואם שתה יותר מרביעית, אם עדיין יכול לדבר לפני המלך, אם עבר והתפלל תפלתו תפלה ואין צריך לחזור ולהתפלל כשיפוג יינו.

אבל אין נזהרין עכשיו ביינות שלנו, שמתפללים אע"פ ששתו רביעית יין ויותר, כיון שאנו מרגישים ויודעים ביינות שלנו שאינם חזקים. וכל שכן אם מתפללים מתוך הסידור שבידם שאין חוששין לשכרות מעט. ואף בעל פה אין לחוש כל כך עכשיו מלהתפלל כשהוא שתוי אם יעבור זמן התפלה עד שיפיג יינו, כיון שעכשיו אין מכוונים כל כך בתפלה[2].

אבל אם שתה באופן שאינו יכול לדבר לפני המלך נקרא שכור. ואם עבר והתפלל תפלתו תועבה וכאילו עובד ע"ז. וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו. ולכן צריך ליזהר בזה אף עכשיו [ביינות שלנו]. ואפילו עבר זמן תפלה משלים אותה בזמן תפלה שלאחריה. [ונקרא אונס, אע"פ שהתחיל לשתות לאחר שהגיע זמן התפלה, מפני שלא היה יודע הזמן, שהיה סבור שיהיה לו שהות להתפלל לאחר שיפיג מן היין המועט. ואח"כ נמשך לבו אחר המשתה ושכח על התפלה ונשתכר כל כך עד שלא נשאר שהות להסיר יינו מעליו טרם עבור זמן התפלה]. ושתוי מוחלט שמכיר בעצמו שיכול לדבר לפני המלך, צריך שיעידו בו חבריו. ואין דעתו של שכור מכרעת.

בנוגע לקריאת שמע וברכותיה – י"א שהשתוי ג"כ אסור בקריאת שמע כמו בתפלה, וברכות קריאת שמע הן כקריאת שמע עצמה. אבל, להלכה, אם אירע ששתה [אפילו יינות חזקים] לא ימנע מקריאת שמע מפני שהוא ספק של תורה. וכל הקורא קריאת שמע אפילו מספק צריך לקרותו בברכותיו. אבל השכור, דינו כדין תפלה, ואסור בקריאת שמע וברכותיה.

שאר כל הברכות כולן יכול לברך, אע"פ שהוא שכור, לפי שדי בכוונה כל שהוא אע"פ שהיא משובשת.

להורות בדבר הלכה – יזהר כל אדם [ולא רק כהן] שלא יורה כשהוא שתוי יין או שאר דברים המשכרים אפילו בדבר פשוט[3]. וצריך

---

2) וראה במג"א סוסי' צט שביו"ט יכול להתפלל אע"פ ששותה קצת דאא"פ להמתין עד שיפיג יינו. ועיי"ש במגן גבורים דה"ה בפורים. וראה בתהל"ד סק"ג שההיתר ביו"ט לפי שמצוה לשתות. אבל, בשו"ע אדה"ז השמיט יו"ט. וי"ל.

3) רמ"א יו"ד סרמ"ב סי"ג). והוא לאו דאורייתא (סהמ"צ להרמב"ם מל"ת עג. חינוך מצוה קנב. וי"א שהוא באיסור עשה. ובשאר משקין – י"א שהוא דרבנן.

ליזהר גם ביינות שלנו[4]. ביין – השיעור הוא רביעית יין חי שאינו מזוג במים בבת אחת. ובפחות מרביעית – רק כשאין דעתו מיושבת עליו. בשאר משקין – כל שמשער בעצמו שדעתו צלולה מותר להורות. אף שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, בסעודת שמחה כגון פורים, אע"פ שלא שתה אלא בסעודה, אין להורות, שמתוך שמחה משתכר גם בתוך הסעודה (או לפי שמרבים בשתיה). ואסור להורות כל אותו היום אא"כ נתן דעתו כבר על הפסק, או שמרגיש שסר יינו מעליו. בדבר שהוא ברור בפסוקים, שהצדוקים מודים בו, וזיל קרי בי רב הוא מותר להורות.

הגיע לשכרותו של לוט [והוא השכור שעושה ואינו יודע מה יעשה] פטור מכל המצוות. ואינו יכול לברך שאר כל הברכות כולן. ואינו ראוי להצטרף למנין ולזימון. [ויש מחמירים שלא לצרף למנין גם שכור שאינו יכול לדבר לפני המלך].

הלכתא למשיחא[5]: כל כהן הכשר לעבודה, אם שתה יין אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים. ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים. ומותר ביין כל שהוא ואינו מוזהר אלא על רביעית. ואף על רביעית אינו באזהרה אלא כששתאו דרך שכרות רביעית יין חי בבת אחת מיין שעברו עליו ארבעים יום. אבל אם הפסיק בה או שנתן לתוכו מעט מים פטור.

היה שכור משאר משקים המשכרים אסור להכנס למקדש [ולדעת המנחת חינוך[6] בשאר משקים אין שיעור, וכל שמשתכר אסור בביאת מקדש]. ואם נכנס ועבד והוא שכור משאר משקים המשכרים הרי זה לוקה ועבודתו כשרה. וי"א שגם בשאר משקין המשכרים דינו כשותה יין ומחלל עבודה וחייב מיתה בידי שמים.

וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להכנס למקדש כולו מתחילת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי יין או שיכור אע"פ שאינו באזהרה, שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול.

4) שו"ת תה"ד סמ"ב.

5) ולהעיר שכהן היודע מאיזה משמר הוא ומאיזה בית אב הוא אסור לשתות יין אותו היום גם בזמן הזה. וראה לקוטי שיחות ח"ב ע' 618 שמכאן שבנין ביהמ"ק יכול להיות מיד, גם בפחות מכדי הילוך מיל.

6) מצוה קנב. וכ"מ דעת אדה"ז.

הלכות הטוב והמטיב[7]

מפני חשיבות היין שהוא משמח אלקים ואנשים תקנו חכמים עליו עוד ברכה כשמרבים בשמחה להביא ממנו לשתות עוד יין שני[8].

כששנים (או יותר) שותים יין[9] יחד בחדר אחד ובחבורה אחת (כגון בני חבורה אצל בעל הבית[10], והוא הדין אם אשתו או בניו שותין עמו), בין בתוך הסעודה בין שלא בתוך הסעודה[11], ורצו לשתות יין מסוג שני[12], ושניהם שותים משני היינות[13], מברכים ברכת הטוב והמטיב ("ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הטוב והמטיב") על יין השני קודם שיטעמו ממנו[14]. ולכתחילה נכון שיטעמו משני היינות רביעית, אבל גם אם טועמים ממנו פחות מרביעית מברך הטוב והמטיב.

אם הוא בענין שצריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן על השני (כגון בנמלך, או בשינוי מקום כששתה פחות מרביעית), יברך תחלה הטוב והמטיב ואחר כך בורא פרי הגפן. ואם טעה ובירך תחילה הגפן, יברך מיד אחר כך הטוב והמטיב ואחר כך ישתה. ויכול לברך כל זמן שרוצה לשתות עוד[15].

---

7) בכ"מ נהגו להקל בברכה זו. ובפוסקים כתבו ללמד זכות בכמה אנפי – ראה שו"ת תרוה"ד סל"ד. מקו"ח סי' קעה בקיצור הלכות ס"א. תורת חיים סופר סק"ה. כה"ח סקי"א וסקי"ב. שו"ת מנח"י ח"ט סי"ד. חוקי חיים ח"ה סנ"א. שיח כהן ס"י. וראה פרסומי ניסא (לבעל משנ"ה ע' קכ). שו"ת מקוה המים ח"ג או"ח סי"ז. ושב ורפא ח"ד ס"ז. ועוד. אלא שאין טעמים הללו מספיקים, כמ"ש האחרונים, והוא רק בדרך לימוד זכות. והרבה מהתנאים השונים בברכה זו שהוזכרו בקצת מקומן, אינם לעיכובא, ועכ"פ – אינם עיקר לדינא. ואם באנו לחוש לכל הדעות, אין לדבר סוף.

ומכיון שברכת הטוהמ"ט חובה גמורה היא, ונזכר בגמרא (ראה מג"א רסי' קעה. שם סרכ"ג סק"ג) אין לזלזל בברכה זו. ויתכן גם חשש נהנה מעוה"ז בלא ברכה להסברא שהיא בגדר ברכת הנהנין. ואנן בתר דברי אדה"ז בלוח ברכת הנהנין ודפ ברכת הנהנין שבסידור גרירין, שהביא כל פרטי הלכות אלו לדינא. והרי הסידור ענינו הנהגות בפועל בחיי יום יום (ראה לקו"ש חכ"ד ע' 16), ונכתבו בסגנון של הוראות למעשה בפועל (שם ע' 17. ועאכו"כ בלוח ברכת הנהנין, שי"א שנקרא כן מפני שמלכתחילה הי' כמו לוח על כותלי ביהכ"נ וביהמ"ד – שם הערה 17).

8) וראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ט.

9) וגם יין מבושל, או יין שיש בו דבש או סוכר. (וגם להסוברים שבנשתבח ע"י דבש אין לברך עליו, הרי למעשה כיון שכמעט ואא"פ לעמוד על כך לדעת אם הי' משובח יותר לולא תוספת סוכר וכו', הרי ג"ז בכלל הדין שכל שאינו יודע אם הוא משובח ומברך עליו. וראה גם תורת חיים סופר סי' קעה סוסק"ה). וכן מיץ ענבים, בכלל. (וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תשלא לענין מה שיין פוטר כל מיני משקין. ודון מינה ואוקי באתרין, אף שיש לחלק קצת. ועיי"ש גם מה שכתבנו במקצת לענין נדו"ד).

10) י"א ששניהם צריכים להיות שותפים בהיין. וכ"ה בלוח ברה"נ פי"א הי"ב (לחומרא, ש"יש לחוש שלא לברך"). אבל בסדר ברה"נ השמיט אדה"ז כ"ז. ונתבאר באורוכה בבירור הלכה – נדפס להלן בסוף הלוח. ושם ביארנו, שד"ז תלוי ועומד בכללות החילוק בין דעת אדה"ז בלוח ברה"נ לסדר ברה"נ בגדר ברכת הטוהמ"ט, וכמה פרטים מסתעפים מזה.

11) אלא שבתוך הסעודה, כאו"א מהמסובין צריך לברך לעצמו, וכן בברכת בפה"ג. ושלא בתוך הסעודה, יכול האחד להוציא חבירו בברכתו אם נתכוונו לצאת ידי חובה.

12) ממינים שונים, או מכלים שונים (דהייינו כשהשני הוא מחבית אחרת, ונתנו כל אחד בחבית בפ"ע תוך ארבעים יום לדריכתו).

13) וא"צ שישתו שניהם בבת אחת, אלא אפילו בזה אחר זה. אבל אם עדיין לא שתה אחר מהיין הראשון אין לחבירו לברך על היין השני.

14) ולכתחילה אין להפסיק בין ברכת הטוב והמטיב לשתייתו. ובדיעבד שהפסיק אינו חוזר ומברך.

15) נחלקו בזה הפוסקים. ולרוב הפוסקים יכול לברך גם אחרי ששתה, כל שרוצה לשתות עוד.

ודוקא אם יש להם[16] מן היין הראשון[17], ושותים מהיין השני כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון, אבל לא מפני שכבר כלה הראשון.

מברכים הטוב והמטיב רק אם היין השני משובח[18] מן הראשון, או אפילו אם בסתם שאין ידוע[19] שהשני משובח מן הראשון[20]. אבל אם

וכ"כ בפמ"ג סי' קעה בא"א סק"ה. ועוד. וראה גם קצוה"ש סס"א בבדה"ש סק"ד.

[ומדברי הב"י סוסי' קעה ד"ה מצאתי כתוב נראה דס"ל שברכה זו כשאר ברה"נ. והארכנו בכ"ז בבירור הלכה שבסוף הלוח].

אמנם, יש שכתבו לדמות לברכת שהחיינו על אכילה, שאין לברך אחר שאכל, אפילו רוצה לאכול עוד. וראה קצוה"ש שם מש"כ לחלק. ולהעיר גם מברכת הטוהמ"ט על בגדים חדשים שיכול לברך כל זמן שלא פשטו, וגם אם פשטו יכול לברך אם פשטו על דעת לחזור וללובשו לאלתר (ראה סדר ברה"נ פי"ב ה"ד).

אבל לכתחילה ודאי צ"ל קודם השתי', לחוש להאומרים שאינו מברך אח"כ. וגם למ"ד שאפשר לברך גם אחרי שגמר לשתות – היינו רק תוכ"ד לשתי' (ראה א"ר סוסי' קעה).

ואם גמר כבר לשתות ואין לו עוד – יכוון לצאת בברכת הטוהמ"ט שבברהמ"ז (ראה קצוה"ש סס"ד בבדה"ש סק"ד. שו"ת מנח"י ח"ט סי"ד).

16) ומשמע, אף שאינו לפניהם.

17) אבל בלוח ברה"נ פי"א הי"א משמע שא"צ שיהא להם מן היין הראשון, והכל תלוי רק בסיבת שתיית יין השני – אם הוא "משום שינוי יין כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון" שאז מברך, או "מפני שכבר כלה הראשון" שאז אינו מברך. וכמבואר שם בלוח בטעם הדבר "שזה ריבוי יין והוא ולא יינות כיון שאין מתכוונין לו בשביל שהוא יין אחר אלא בשביל שכלה הראשון". והיינו שהכל תלוי בכוונתו, ואם שותה יין השני בכדי לטעום יין משונה, אף שבמציאות כבר כלה הראשון מברך.

וראה להלן בבירור הלכה שד"ז תלוי גם בכללות הגדר דברכת הטוהמ"ט שנת' באו"א בסדר ברה"נ מבלוח.

18) היינו בטעם (וראה סדר ברה"נ פי"ב הי"ד: "משובח יותר בטעם", "משובח בטעמו"). ובמאירי פסחים צט, ב, שגם במראה. ובשבה"ל סי' קמד בטעם הברכה: לפי שהיינות משונין בטעמן ובמראיהן יש מהם אדום ויש מהן לבן ויש מהן מכמה גוונין. וראה א"א מבוטשאטש סי' קעה מהדו"ת שנסתפק במשובח במראה או בריח ולא בטעם.

ובפשטות, בתר דידי' אזלינן. ובפרט לדינא שגם בסתם מברך. וכ"מ גם מזה שנפסק בשו"ע שאין לברך על הרע תחילה לפי שהחביב קודם. וכ"ה להדיא בנמוק"י מהדורת בלוי פסחים קא, ב: אם נראה לו חשוב מן הראשון. וי"ל"ד. וכ"כ במקו"ח סי' קעה בקיצור הלכות לס"ג, שכל שהאדם בוחר הו"ל לדידי' טוב. וכ"כ בהליכות שלמה פסח פ"ט הע' 119. ושו"ר כן גם באגרת הפורים ספטימוס פ"י הערה ח בשם הגרח"ק. ודלא כשו"ת אבני ישפה או"ח סל"ו סק"ד. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעב.

(ולכאורה יש להוכיח כן גם ממש"כ בשו"ת תרוה"ד סל"ד בטעם אלו שנהגו שלא לברך אלא על היינות שהיו מופלגים לשבח, שכיון שאין הסכמה ברורה שהאחרון משובח לפי שכאו"א בוחר בסוג אחר, יש בחזקת ויש בקלים וכו'. ומשמע שבעצם גם הקל יתכן שיהא משובח, אלא שאינו משובח בשלימות כיון שלאחרים הוא איפכא. והיינו דוקא לדידהו דס"ל שצ"ל משובח דוקא, וגם בזה כתב שם שאינו טעם מספיק ליישב המנהג. אבל לדידן שהעיקר שאינו גרוע – ודאי בתר דידי' אזלינן. וכש"כ בדין הקדמת המשובח מחמת שהוא חביב, כדלקמן בפנים. אבל בפי' תפלות לר"י בן יקר ובעל הכל לר"מ מאיברא סכ"ב (ע' 34) כתבו בדעת ר"ת שמברך גם על הגרוע "לפי שיש בא"א אוהבים חלש יותר מהחזק", ומשמע שבכגון דא אינו משובח).

19) כ"ה בסדר ברה"נ. ובלוח בכ"מ: יודע. וטובא איכא בינייהו.

20) ונחלקו הפוסקים כשידוע להדיא ששניהם שוים ממש (ראה פמ"ג במ"ז סוסי' קעה, שאינו מברך בידוע ששוין כ"א בסתם, והב"ד בכה"ח סקי"ז. וכ"מ בתוד"ה הטוב – ברכות נט, ב, שמברך מספק שמא משובח הוא. אבל ראה במחה"ש סק"ג. וכ"מ בנחלת צבי הובא בא"ר סק"ד. עט"ז שם סק"א. וראה עדות ביעקב שילוני ח"א סכ"ד. קובץ ישמח ישראל אלכסנדר גל' ו ע' קמ ואילך. אור ישראל מאנסי גל' סג ע' קעד. ואולי תלוי בשקו"ט אם הברכה היא על שינוי היין או על ריבוי יינות – ראה אצלנו בבירור הלכה שבסוף הלוח). ודעת אדה"ז משמע שגם בשוין מברך – ראה סדר ברה"נ ח"ב ע' 165. וביודע להדיא שאינו משובח יותר ואינו גרוע יותר אבל הוא בטעם אחר ודאי מברך (כ"ה בפרישה סק"ב).

ידוע לו שהשני גרוע מן הראשון, אפילו אינו גרוע אלא מעט, אין לברך עליו הטוב והמטיב. אלא אם כן הראשון הוא יין אדום ושני לבן[21], שאף על פי שהוא גרוע ממנו מעט בטעם (כל שאינו גרוע הרבה עד שאינו ראוי לשתותו אלא על ידי הדחק), יש לברך עליו הטוב והמטיב.

אם שתה יין לבן ואחר כך יין אדום, אין מברכים הטוב והמטיב, אלא אם כן ידוע שהיין אדום הוא משובח יותר בטעם מהלבן. כמו כן, אם שתה תחילה יין ישן ואחר כך יין חדש, אין מברכים הטוב והמטיב, אלא אם כן ידוע שהיין החדש משובח בטעמו כמו הישן. ואם שתה תחילה החדש ואחר כך הישן, מברך הטוב והמטיב על הישן, אפילו הוא מאותו המין, אם הוא משובח מן הראשון או אפילו בסתם.

ברכת הטוב והמטיב היא לא רק אם הביאו להם אחר כך יין אחר, אלא אפילו אם היה להם מתחילה שני יינות לפניהם, ואפילו הביאו השני על השולחן בבת אחת עם הראשון ששתה תחילה, מברך הטוב והמטיב כששותה מהשני. וכל זה בסתם, שאינו ידוע איזה מהם משובח. אבל אם יודע שהאחד גרוע מחבירו, וכבר הביאו לו שניהם[22], אפילו בזה אחר זה, לא יברך תחלה על היין הגרוע בורא פרי הגפן כדי לברך אחר כך על השני המשובח הטוב והמטיב, שהרי הוא חביב לו וצריך לברך על החביב תחילה[23]. (ואם עבר וברך בורא פרי הגפן תחילה על הגרוע, יברך הטוב והמטיב על יין השני המשובח).

אם הביאו לפניהם עוד מין יין שלישי[24], חוזרים ומברכים הטוב והמטיב שנית, אבל רק אם לא היתה דעתם מתחילה על השלישי כשבירכו הטוב והמטיב על השני.

אם בירך ברכת המזון על היין השני, אין לברך הטוב והמטיב קודם שישתה ממנו אחר ברכת המזון, שהרי כבר אמר הטוב והמטיב בברכת המזון.

---

21) הביאור בפנימיות ענינים – ראה באוה"ת בראשית ח"ה פ' וישב ע' 1806. בראשית ח"א פ' מקץ ע' 692. פלח הרמון בראשית פ' ויחי קכה, א ואילך. [וע"ד ההוראה משיטת ר"ת שמברך על הגרוע בעבודת ה' – ראה משענת משה ע' 4 בשם הרה"צ מוואורקא].

ובקצוה"ש ספ"א בבדה"ש סק"א לענין קידוש, שאין הכוונה ליין שאינו אדום כ"כ ונוטה קצת ללבן שזה בכלל אדום הוא אלא הכוונה בלבן ביותר. וצ"ע אם כ"ה גם בנדו"ז.

22) ומשמע שאם לא הביאו לו שניהם, יכול להביא תחילה הגרוע ולברך עליו, ואח"כ להביא המשובח ולברך עליו הטוהמ"ט.

23) אא"כ קשה לו לשתות תחילה מהיין החביב, כגון שקשה לו לשתות יין חזק אליבא ריקניא, שמברך תחילה על הגרוע ואח"כ הטוב והמטיב על המשובח. ואם הגרוע הוא לבן והמשובח אדום, מברך תחילה על האדום (שיין אדום מוקדם לברכה) ואח"כ הטוב והמטיב על הגרוע.

24) וכן רביעי וכו'.

בירור הלכה

בגדר ברכת הטוב והמטיב בשינוי יין, והחילוק בין דעת אדה"ז בסדר ברכת הנהנין ללוח ברכת הנהנין, והמסתעף מזה

ע"י[25] הרה"ג המרא־דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

דין שותפות

א. הנה, בלוח ברה"נ (פי"א הי"ב) כתב לחוש לחומרא שבכדי לברך ברכת הטוב והמטיב שניהם צריכים להיות שותפים בהיין, כלשונו ש"יש לחוש שלא לברך". ובנוגע לאורח – כתב שם שאין לברך אא"כ בעה"ב שמח במה שמהנה לאורח מיין זה, או בסעודות גדולות שבעה"ב נותן הקנקן על השולחן לפני האורחים הקרואים שימזוג כל אחד לעצמו. אבל בסדר ברה"נ השמיט אדה"ז כ"ז[26].

וראה בתהל"ד סי' קעה סק"ד שפירש בדעת רבינו שא"צ שיהיו שותפים. וכ"כ בנתיב החיים לדרה"ח רסי' ריז. וכ"מ גם ממש"כ בסדר ברה"נ פי"ב הי"ג "בני חבורה אצל בעה"ב", שאף שבל' הגמ' ברכות נט, ב, "כגון דאיכא בני חבורה דשתי בהדי'" דייק במג"א סי' קעה סק"ד שהכוונה שצ"ל כולם שותפים – הרי אדה"ז הוסיף דמיירי "אצל בעה"ב".

החילוק בטעמי ההלכות בלוח ובסדר

ב. ויובן ד"ז, בהקדם שמצינו גם חילוק בטעמי ההלכות בין לוח ברה"נ לסדר ברה"נ[27], שבסדר שם הי"ט כתב שבשותה יחיד אינו מברך גם שהחיינו (ולא נז' מזה בלוח, כדלקמן), וכתב הטעם ש"לא תקנו הברכה אלא משום ריבוי השמחה ובשותה יחידי אין רבוי שמחה כ"כ". ולאחמ"כ הוסיף ש"לכן גם אם חבירו שותה מיין זה בחדר אחר אינו מצטרף". ובפשטות, כוונתו (גם) לברכת הטוהמ"ט, לפי שג"ז תיקנו משום ריבוי השמחה (כמפורש שם הי"ב: "שמפני חשיבות היין שהוא משמח וכו' תקנו חכמים עליו עוד ברכה כשמרבים בשמחה להביא ממנו לשתות עוד יין שני"[28]). אמנם, בלוח

---

25) בכמה מהפרטים הבאים לקמן נתעורתי ע"י ידידנו הרה"ח וכו' **הרמ"מ שליט"א ראטנברג**. ולו יאתה השבח והתהלה.

26) ודוחק גדול לומר שהשמיט ד"ז לפי שאינו מצוי במדינתנו שבעה"ב לא יתן רשות לאורח, שהרי השמיט כל עיקר הדין שצ"ל שותפות, ונותן מקום לטעות בכל עיקר דין ברכת הטוהמ"ט. ומה גם שנחלקו בזה הפוסקים, והשמטת ד"ז מוכיחה דלא שמיעא לי' כלומר לא ס"ל הכי.

27) נוסף על כמה חידושים לדינא שהביא בסדר ולא בלוח, שאכ"מ לפרט.

28) וכ"ה בשבה"ל סי' קמד (בטעם השני): שהיין הוא דבר של שמחה כדכתיב המשמח אלקים ואנשים ודעת האדם נוחה בו. וראה ברא"ש ברכות פ"ט סט"ז שהביא (בין השאר) הטעם דיין משמח וסועד, וכן מחמת חשיבות היין שאומרים שירה על היין. וגם בכד הקמח לרבינו בחיי (ערך שמחה – ד"ה ומפני) כתב הטעם "שהרי במקום שמשנים היינות אין ספק שיש שם ריבוי שמחה". וכ"כ בספרו שלחן של ארבע (ש"א ד"ה שינוי יין) "שעיקר השמחה בסעודה אינה אלא ביין וכו' שכל שלחן שמביאים עליו יין על יין אינו אלא ריבוי שמחה" (אלא שלדידי' טעם תקנת הברכה בכדי למעט בשמחת עוה"ז).

שם הי"א[29] לא הביא כל עיקר ד"ז שהברכה משום ריבוי השמחה[30]. ונזקק לבאר בלוח שם הי"ג בטעם שאינו מברך הטוהמ"ט בכה"ג, לפי שאינם "שותפים באותה טובה עצמה ממש", "שכוס זה ששותה זה אינו שותה זה לפיכך אינו מברך הטוהמ"ט אא"כ שותפו אצלו".

אמנם, בהא לא סגי לבאר השמטת ביאור הנ"ל (שאינם שותפים באותה טובה עצמה) בסדר ברה"נ, דאכתי תיקשי שאף שמצד ברכת שינוי יין אין מקום לברך כשאין ריבוי שמחה, מ"מ עדיין חלה עליו עיקר ברכת הטוהמ"ט, כמו בשאר דברים כשיש עמו שותף בטובה. ובהכרח לומר, שלדעת אדה"ז בסדר אין הנידונים דומים, שברכת הטוהמ"ט תיקנוה רק בקניית בגד לו ולאחרים, ובשעת הקנין, או על שמועות טובות מטובת אחרים, אבל אין מקום לברכה על גוף שתיית יין ששותפים בו.

גדר ברכת הטוב והמטיב

ג. וביאור הענין, שלדעת אדה"ז בסדר, עיקר ברכת הטוהמ"ט על היין הו"ע בפ"ע, מחמת ריבוי השמחה, ואינו שייך לברכת הטוהמ"ט בכלל (וע"ד – ולא ממש – ברכת הטוהמ"ט שבברכת המזון, שהו"ע בפ"ע ואינו שייך לשאר דיני הטוהמ"ט). אבל בלוח נקט דהיינו הך ממש. ויומתק שבלוח הקדים תחילה וראש ברפי"א היסוד לשאר הדינים, שבשמחת לבב שאין עמו שותף בטובה מברך שהחיינו, וכשיש עמו שותף בטובה מברך הטוהמ"ט. ולאחרי הקדמת יסוד הנזכר, פירט כל דיני שהחיינו, ושוב ביאר דין הטוהמ"ט ביין, שהוא גם על יסוד הקדמה הנ"ל, ובלוח ס"ל שגם בזה צ"ל שותף עמו בטובה, והדר נחית לבאר שאר דיני הטוהמ"ט על שאר דברים[31], שגם הם דומים לברכת הטוהמ"ט על היין. אבל בסדר הביא תחילה ברפי"ב הקדמה הנ"ל בהחילוק בין שהחיינו להטוהמ"ט, ורק לאחרי שפירט כל דיניהם, שוב הביא דין ברכת הטוהמ"ט על היין כענין בפ"ע, ונזקק לבאר טעם מחודש לברכת הטוהמ"ט על שינוי יין, כנ"ל[32].

ונמצא, שבלוח נקט בטעם שמברכים הטוהמ"ט על היין, שהוא כמו שאר "שמחת לבב הבאה לאדם מטובת עולם הזה לפרקים מועטים[33] [ש]חייב לברך עליה . . ואם יש עמו שותף בטובה מברך הטוהמ"ט". ואמטו להכי, הביא לאחרי הקדמה זו, הן דיני הטוהמ"ט על היין והן שאר דיני הטוהמ"ט. אבל בסדר ברה"נ דרך אחרת נקט

---

29) וכן לעיל שם ה"ו כשהביא עיקר דין ברכת הטוהמ"ט.

30) ואף שמהמשך הדברים שם בסדר נראה שבא כנתינת טעם להלכה שהביא בסדר (ולא הובא בלוח) שמברך הטוהמ"ט גם כשא"צ לברך בפה"ג – מ"מ בכלל מאתים מנה, ונכלל בזה גם טעם בעיקר תקנת הברכה.

31) וגם בזה שינויים בין הלוח לסדר. ואכ"מ כעת.

32) ולהעיר גם מהשינוי, שבלוח כלל ברכת שהחיינו על פרי חדש והטוהמ"ט בחדא מחתא בפי"א, ואילו בסדר חילק הדברים שדיני שהחיינו על הפירות הובאו בפי"א עם דיני ריח, ובפי"ב הביא שאר דיני הטוהמ"ט ושהחיינו. וצ"ע הטעם.

33) תיבות "לפרקים מועטים" נשמטו בסדר ברה"נ ברפי"ב. ויל"ע בטעם הדבר.

לו, שהטעם שמברכים הטוהמ"ט על יין הוא דין בפני עצמו ואינו שייך לשאר דיני הטוהמ"ט. והוא "שמפני חשיבות היין שהוא משמח וכו' תקנו חכמים עליו עוד ברכה כשמרבים בשמחה להביא ממנו לשתות עוד יין שני" – ברכה מיוחדת מחמת שמחה מיוחדת זו. כלומר, אף שנוסח הברכה הוא ממש כמו שאר הדינים המבוארים בפרקין, תוכן וטעם הברכה על היין שונה לגמרי. ולכן הביא דינים אלו בסוף פי"ב לאחר שאר דיני הטוהמ"ט, כענין בפ"ע.

ומשמע בדעת אדה"ז בסדר, דס"ל שהיא **ע"ד** שאר ברה"נ דעלמא (וכדיוק לשונו "שמפני חשיבות היין וכו' תקנו חכמים עליו **עוד** ברכה")[34], משא"כ בברכת הטוהמ"ט על שאר דברים שהיא בגדר ברכת השבח.

ומעתה מובן היטב מה שבלוח אין חילוק לדינא בין ברכת הטוהמ"ט על יין וברכת הטוהמ"ט על שאר דברים, שבשניהם צ"ל שותף בטובה (ובנדו"ד – בבעלות היין)[35], משא"כ בסדר שנקט שהעיקר הוא השמחה, והצריך רק שותף בשתיית היין שדוקא עי"ז "מרבים בשמחה"[36].

שותה יחידי

ד. ומכיון שכן, יובן בטוב גם החילוק בדין שותה יחידי, שבסדר נקט שהעיקר הוא השמחה, ולכן נקט בטעמא דמילתא שאינו מברך כששותה יחידי לפי שאין כאן ריבוי שמחה. אבל בלוח דס"ל שצ"ל שותף בהטובה כשאר דברים שמברכים עליהם הטוהמ"ט, פשוט שכששותה יחידי חסר התנאי שצ"ל שותפות.

וא"ש עפ"ז גם מה שלא הביא דין שהחיינו בלוח, דלפ"ז שגדר ברכת שינוי יין הוא כשאר "שמחת לבב" שבפרקין, אה"נ שמברך שהחיינו ביחיד[37] כדין כל שמחת לבב הבאה לאדם מטובת עולם

---

34) וכ"מ מדברי הב"י סוסי' קעה ד"ה מצאתי כתוב, דס"ל שברוכה זו כשאר ברה"נ. אלא שבד"מ שם סק"ב כתב דשאני ברכת הטוהמ"ט שתיקנוה בשביל הרוגי ביתר וממילא אין חילוק בין ברכה קודם האכילה או אחרי', שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. אבל אדה"ז לא הביא ד"ז בסדר ברה"נ בטעם הברכה, ומדבריו נראה בסיבת הברכה שהיא רק "מפני חשיבות היין", כנ"ל. וכ"מ ברמב"ם שבהל' ברכות פ"א ה"ד הביא ג' מינים בברכות, ברכות הנאה, ברכות המצות, וברכות ההודאה. ובפ"י הביא לכל דיני הברכות שהם דרך שבח והודי'. ואילו דיני ברכת הטוהמ"ט על היין הביא בחדא מחתא עם שאר דיני ברכה"נ בפ"ד. וראה גם שו"ת מהר"ח או"ז סס"ח: "מאיזה טעם נחלק בין ברכת בפה"ג לברכת הטוהמ"ט".

35) אף שאין הנושאים שוים לגמרי, שבשאר דיני הטוהמ"ט צ"ל "שותף באותה טובה עצמה ממש", וכדלקמן בפנים. ובכלל, בדיני הטוהמ"ט על היין נתחדשו כמה פרטי דינים שלא מצינו דוגמתם בשאר דיני הטוהמ"ט, אבל ביסוד ומהות הגדרת הענין שוים הם, ששניהם ברכת ההודאה על שמחת לבב.

36) וכמ"ש בב"י סי' קעה ד"ה כתב המרדכי: שאע"פ שאינו שלו למה לא יברך על מה שהזמין לו הקב"ה מיני יינות לשתות. ועומק הדברים כבפנים, שאי"ז כשאר דיני הטוהמ"ט, והברכה היא על רק עצם הענין שהזמין לו הקב"ה מיני יינות לשתות. ומה שצ"ל שותף בשתי' הוא רק מחמת נוסח הברכה הטוב לו והמטיב לאחריני. אבל המרדכי (ברכות ספ"ט סרט"ז, הובא בב"י שם) ס"ל ש"אין זה הטבה כיון שאינו שלו", דס"ל שהוא כשאר דיני הטוהמ"ט, שצ"ל שותפות ממש, ובל"ז אינו בגדר הטבה.

37) בב"י סי' קעה ד"ה ואין לו לברך כתב דמוכח בגמרא (ברכות נט, ב) דביחיד נהי דהטוהמ"ט אינו מברך שהחיינו מברך, ושכן כתב הר"ן (פסחים כ, א בדפי הרי"ף ד"ה אבל מברך). וסיים עלה:

הזה, שבאין עמו שותף מברך שהחיינו, ונכלל כבר במש"כ כללא דמילתא בתחילת הפרק.

ויותר נראה בדעת אדה"ז בלוח, שבאמת ס"ל כסתימת הפוסקים שאינו מברך גם שהחיינו ביחיד, ולא הוצרך להשמיענו ד"ז[38], שפשוט הוא מצ"ע, לפי שגדר שמחת לבב דיין דומה לשאר דיני שמחת לבב, ומובן שאין מברכים שהחיינו רק על "דבר המתחדש" שהוא "לפרקים מועטים"[39].

אבל בסדר ברה"נ שהביא טעם אחר להעדר אמירת שהחיינו ביחיד, ולא סגי לי' בטעם "דלא אשכחן יחיד שמברך שהחיינו רק אחדתא"[40], ה"ט דס"ל שגדר ברכת הטוהמ"ט על היין הוא דין אחר, מחמת ריבוי השמחה, וקמ"ל שביחיד אין כ"כ ריבוי שמחה, ולכן אינו מברך שהחיינו (נוסף לזה שאינו מברך הטוהמ"ט מחמת "משמעות הברכה הטוב לו והמטיב לחבירו שעמו")[41].

הטוב והמטיב כשאין השותף אצלו

ה. ועפ"ז יובן גם מה שבלוח הדגיש כמ"פ בשאר דיני הטוהמ"ט טעם

"אבל התוספות כתבו בפרק הרואה (ברכות שם ד"ה התם) דאינו מברך שהחיינו דלא אשכחן יחיד שמברך שהחיינו רק אחדתא ע"כ וכן נראה שהוא דעת כל הפוסקים שהשמיטוהו". ואכן בכמה ראשונים כתבו להדיא כדברי התוס' (ראה או"ז ח"א סי' קנז. נמוק"י ברכות שם. תוס' ר"י שירליאון שם. האגודה ברכות סר"י בשם ר"י. הבתים הל' ברכות ש"ט ס"י. וכ"מ בשו"ת תשב"ץ סרח"צ). [וצ"ל שמה שמברך שהחיינו בשאר שמועות טובות אף כשאינו חדש ממש, כגון בירידת גשמים וראיית פני חבירו, לפי שהוא חדש אצלו, כיון שע"ע לא ירדו גשמים, וכן לא ראה פני חבירו משך זמן].

אבל בשולחנו לא הזכיר המחבר ד"ז כלל. ובאמת, מצינו להדיא בכמה ראשונים שביחיד מברך שהחיינו, נוסף לדברי הר"ן הנ"ל – ראה רבינו מנוח הל' ברכות פ"ד ה"ט. הרוקח סשמ"א (ע' רלד). ראבי"ה ח"א סי' קמו (ע' רלו). השלמה ומאורות פסחים קא, א. ספר השלחן ש"ג (ע' קלב). הל' ברכות להריטב"א פ"ד ה"ד. ארחות חיים הל' סעודה סל"ד ושכן פסקו ה"ר מנחם ב"ר שלמה וה"ר יהודה בר אבא מארי ובעל השלחן. השגות הרמ"ך על הרמב"ם ברכות שם.

ולהעיר שבר"ן וב"י גופא משמע דבהא תליא מילתא, ממה שכתבו שכן מוכח בגמ' שמברך שהחיינו ביחיד, אף שלא נזכר מזה לא דבר ולא חצי דבר. ולכאורה כוונתם מזה שהקשו בגמ' על דין הטוהמ"ט על גשמים רק בדאית לי' שותפות מדין שינוי יין, ומשני התם נמי דאיכא בני חבורה דשתו בהדי'. וכן הקשו שם משאר דיני הטוהמ"ט, ומוכח שהנידונים דומים זל"ז. ומתאים היטב למשנ"ת בדעת אדה"ז בלוח, שברכת הטוהמ"ט ביין היא באותו גדר של שאר דיני הטוהמ"ט. ובדעת אדה"ז בסדר, וכן בדעת הפוסקים שהיא ע"ד ברה"נ, צ"ל בדברי הגמרא, שהקשו רק מחמת נוסח הברכה "הטוב והמטיב", שמשמעות הברכה "הטוב לו והמטיב לחבירו שעמו", וע"ז הקשו מדין שינוי יין שאפשר לברך גם בשותה עצמו, ומשני דהתם נמי איכא בני חבורה, אבל לא שיסוד וגדר הברכה שוה בשניהם.

38) וכמ"ש הב"י (שבהערה הקודמת) שהשמטת ד"ז בפוסקים מוכיחה דס"ל שאינו מברך שהחיינו.

39) וכמ"ש הראשונים, הובאו בב"י שם, ובהערה לעיל.

40) כל' התוס' שם.

41) ומדאתינן להכי שביחיד אין ריבוי שמחה כ"כ מובן גם מה שהשותה בחדר אחר אינו מצטרף. ואילו בלוח נזקק לטעם אחר במה שאינו מצטרף בחדרים שונים לפי שאינם שתופים באותה הטובה ממש, וכדלקמן בפנים.

ועצ"ב קצת, שלאחרי שנתחדש שביחיד אין כ"כ ריבוי שמחה, מדוע זקוקים לטעם שלא לברך הטוהמ"ט ביחיד מחמת משמעות הברכה, דהא בלאו ה"ט אין מקום לברך הטוהמ"ט לפי שאין ריבוי שמחה כ"כ. וזו אינה קושיא, דעדיפא מיני' קאמר. ואדרבה, העיקר שאין מברכים הטוהמ"ט ביחיד, כמפורש בגמ'. ופשטות הטעם מחמת נוסח הברכה. ורק בראשונים נתחדש גם דין שהחיינו ביחיד, וכן דין צירוף משני חדרים.

הדבר שמברך אפילו כשאין השותף אצלו, ובסדר השמיטו כל פעם, לפי שבברכת הטוהמ"ט על היין נתחדש שצ"ל השותף גם אצלו בחדר אחד, ולדעת אדה"ז בלוח גדר ברכת הטוהמ"ט ביין הוא כשאר דברים, ומבאר בלוח בהי"ג דשאני הכא שאינם "שותפים באותה הטובה עצמה ממש", "שכוס זה ששותה זה אינו שותה זה לפיכך אינו מברך הטוהמ"ט אא"כ שותפו אצלו", אבל בשאר דיני הטוהמ"ט מברך "אע"פ שאין שותפו אצלו" לפי "שהם שותפים באותה הטובה ממש כגון שני אחים שירשו ממון וכיו"ב שהם שותפים בכל הממון קודם החלוקה". ומשו"ה הדגיש שם בלוח הכ"ד עוד פעם בדין ירושה שמברך "אם יש לו עוד אח שיורש ממנו אע"פ שאין אחיו אצלו" שטעם הדבר הוא "הואיל והם שותפים בטובה אחת ממש שהם שותפים בכל הממון כולו קודם החלוקה", דלא תימא שהוא כדין הטוהמ"ט על היין. אבל בסדר בדיני ירושה ה"ח השמיט כל הנ"ל, לפי שמעיקרא א"צ להדגיש ד"ז. וכן גם בדין ילדה זכר, שבלוח ה"ל הביא בטעם שמברך "אע"פ שאין אשתו כאן הואיל והיא משותפת עמו בטובה אחת ממש", ובסדר שם הי"ב השמיט שוב ד"ז.

והכל לשיטתו, שבלוח הוכרח לחלק בין הדבקים, דס"ל שגם בהטוהמ"ט על היין הוא באותו סוג של שאר דיני הטוהמ"ט, וגם בזה צ"ל שותפים, ומשו"ה הוכרח להדגיש שוב ושוב החילוק ביניהם, שבשותפים באותה הטובה ממש א"צ שיהיו ביחד, אבל בסדר מעיקרא לא נחית לכ"ז, דס"ל שברכת הטוהמ"ט על היין היא מסוג אחר לגמרי, וא"צ כלל שיהיו שותפים, ושפיר השמיט כל הפרטים הנ"ל בסדר[42].

שינוי יין או ריבוי יינות

ו. והנה, עוד אחת יש אתנו להעיר בכללות הענין, שמשינויי הלשונות בין לוח ברה"נ לסדר ברה"נ נראה גם שבסדר ברה"נ נקט ביסוד והגדרת הענין, שעיקר הברכה על "שינוי יין", ואילו בלוח הגדיר מהות הברכה שהיא על "ריבוי יינות" (אלא שמ"מ בפועל צ"ל מין אחר כדלקמן). ודוק ותשכח שבלוח ה"ו כתב "על היין כשמרבים להביא ממנו מכלים שונים דהיינו שהשני הוא מחבית אחרת אפילו הכל מין אחד", ואילו בסדר ברה"נ הי"ב שינה וכתב "על שינוי יין דהיינו כשמרבים להביא ממנו לשתות ממינים שונים או מכלים שונים דהיינו שהשני הוא מחבית אחרת שאפילו הוא ממין הראשון יין הראשון נחשב כמין יין אחר". וכן גם בלוח שם נזכר בטעם שמברך גם כשאינו יודע אם השני משובח מהראשון או גרוע ממנו "שעיקר הברכה אינה אלא על ריבוי יינות", ובסדר השמיט ד"ז. כמו"כ בלוח ברה"נ שם ה"י כתב בטעם שאין מברכים כששותים

42) ולהעיר, שכמו"כ השמיט בסדר ה"ב החילוק בין בנה בית חדש שאינו מברך הטוהמ"ט אע"פ שב"ב משתמשים בהם, משא"כ בקנה כלים להשתמש הוא וב"ב שמברך הטוהמ"ט הואיל ויש עמו שותף בטובה, ובלוח שם הי"ז האריך בטעם החילוק. ובסדר לא נז' כלל מזה.
אבל יותר נראה בטעם ההשמטה, שבלוח ס"ל לברך גם על קניית כלי תשמישו, ולא רק על בגדים, משא"כ בסדר (ראה שם ה"ה). ועצ"ע קצת בטעם שלא נתפרש טעם החילוק בין בית לבגדים.

מהשני מפני שכבר כלה הראשון "שזה ריבוי יין הוא ולא ריבוי יינות כיון שאין מתכוונים לו בשביל שהוא יין אחר אלא בשביל שכלה הראשון", ובסדר שם הי"ח השמיט כ"ז.

ואולי יש לקשר ג"ז להנ"ל בעיקר תקנת ברכת הטוהמ"ט על היין, שבלוח ס"ל שהברכה ביין היא כמו שאר "שמחת לבב הבאה לאדם מטובת עוה"ז", אמנם כיון ששתיית יין היא דבר הרגיל ולא "לפרקים מועטים", תיקנוה רק כשיש "ריבוי יינות", שאז יש בזה ענין מיוחד בדוגמת שאר "שמחת לבב", אבל בסדר נקט שהיא ברכה מיוחדת רק לשינוי יין מחמת חשיבותו, וצ"ל באופן שמרבים בשמחה להביא "יין **שני**" דוקא.

יש להם מהיין הראשון

ז. וע"פ הנ"ל יומתק עוד ענין, שבסדר ברה"נ כתב רבינו בהי"ח ש"אין מברכין הטוהמ"ט על היין השני אלא כשיש להם מן הראשון", אבל בלוח ברה"נ הי"א מוכח שא"צ שיהא להם מיין הראשון, והכל תלוי רק בסיבת שתיית יין השני – אם הוא "משום שינוי יין כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון" שאז מברך, או "מפני שכבר כלה הראשון" שאז אינו מברך. וכמבואר שם בלוח בטעם הדבר "שזה ריבוי יין והוא ולא יינות כיון שאין מתכוונין לו בשביל שהוא יין אחר אלא בשביל שכלה הראשון". והיינו שהכל תלוי בכוונתו, ואם שותה יין השני בכדי לטעום יין משונה, אף שבמציאות כבר כלה הראשון מברך. והוא כהכרעת הרדב"ז בשו"ת ח"ד סי' א'צה (כלשונו: אבל מה שכתבתי הוי מילתא מציעתא) הובא במג"א סי' קעה סק"א.

אבל בסדר ברה"נ הי"ח הוסיף אדה"ז וכתב "אין מברכין הטוהמ"ט אלא כ[שיתקיימו ב' תנאים דלהלן – 1)] שיש להם מן הראשון [2)] ו[עוד זאת, ש]רוצים לשתות השני משום שינוי יין וכו'". והשמיט גם הטעם שבלוח ("שזה ריבוי יין וכו' כיון שאין מתכוונין לו וכו'"). והיינו שחשש לדעת הראשונים (הובאו במג"א שם) שכשאין יין הראשון לפניו אינו מברך כלל[43].

וג"ז שייך להנ"ל[44], שבלוח ס"ל שתיקנוה רק כשיש "ריבוי יינות", שאז יש בזה ענין מיוחד בדוגמת שאר "שמחת לבב", ודבר זה תלוי בכוונה והרגש, שאם הוא "כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון" יש בזה משום שמחת לבב ומברך, אף אם "כלה יין הראשון". משא"כ בסדר שנקט שהברכה היא "כשמרבים בשמחה להביא וכו' יין שני", והיא על שינוי יין מחמת חשיבותו, צ"ל באופן שניכר שמרבים בשמחה להביא "יין שני", והיינו רק כשיש להם עדיין מן הראשון[45]. וילע"ע בכ"ז.

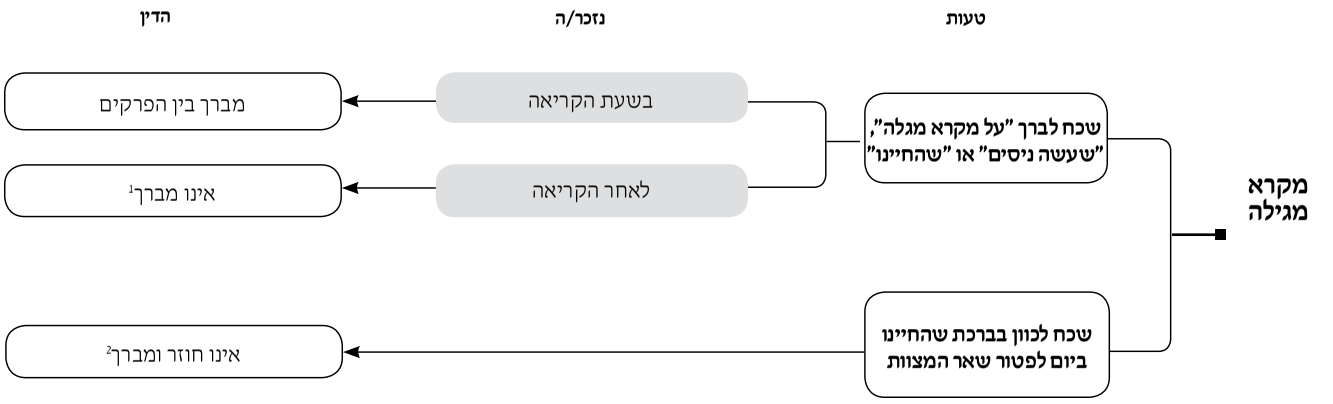
43) וכשיטתו בסדר ברה"נ בכלל, בספק ברכות.

44) נוסף על הטעם שבהערה הקודמת.

45) ויש להעמיס כ"ז בדברי הב"י שם ד"ה כתב רבינו ירוחם, שהביא בשם רי"ו (נט"ז ח"א קמב, ד) בטעם שאינו מברך כשכבר כלה הראשון "שאין כאן ריבוי טובה", וכתב עלה: ואין טעם בדבר דהא מ"מ ריבוי יין הוא וצריך לברך עליו. והיינו שלהב"י עיקר הענין שיש ריבוי יין. ומ"מ ס"ל להרדב"ז, ופסק כוותי' אדה"ז בלוח, שצ"ל באופן שכוונתו לשם "ריבוי יינות", ולא מפני שכלה הראשון. אמנם, לרי"ו ודעמי', עיקר הענין "ריבוי טובה", וכל שאין לו מן הראשון, כבר חלפה ועברה טובה ראשונה, ואין כאן "ריבוי טובה", או בסגנון אדה"ז בסדר "ריבוי שמחה".

קיצור דיני שכחה וטעות

בתענית אסתר, ימי הפורים ושושן פורים
בתפילות, ברכת המזון וקריאת המגילה

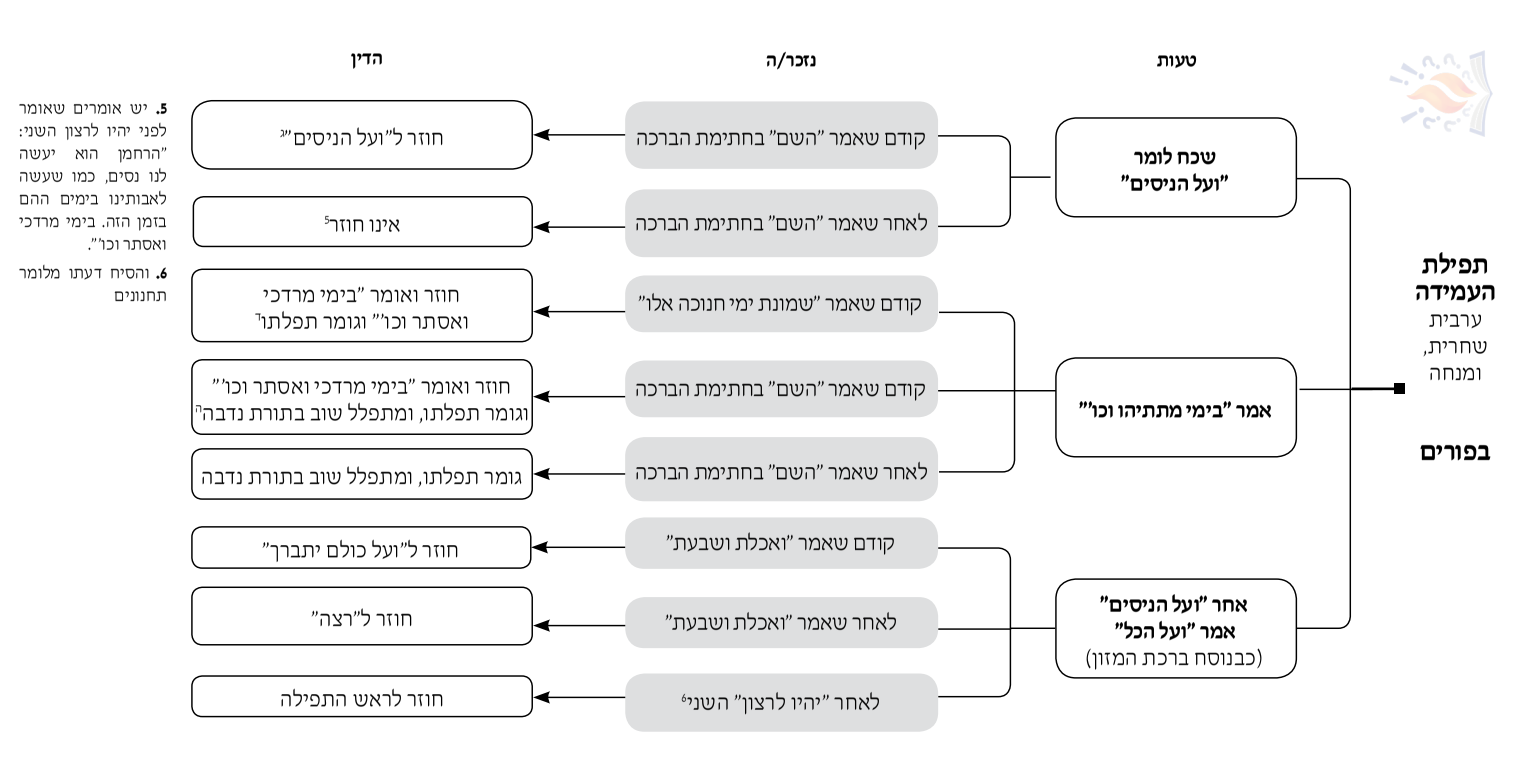
1. ואינו מברך שעשה ניסים או שהחיינו על משלוח מנות וסעודת פורים או עיצומו של יום. ונכון לשמוע הברכות ולענות אמן ממי שקורא עכשיו מקרא מגילה או לפטור עצמו ע"י ברכת שהחיינו על פרי או בגד חדש.

2. ואם רוצה, יכול לפטור עצמו ע"י ברכת שהחיינו על פרי או בגד חדש.

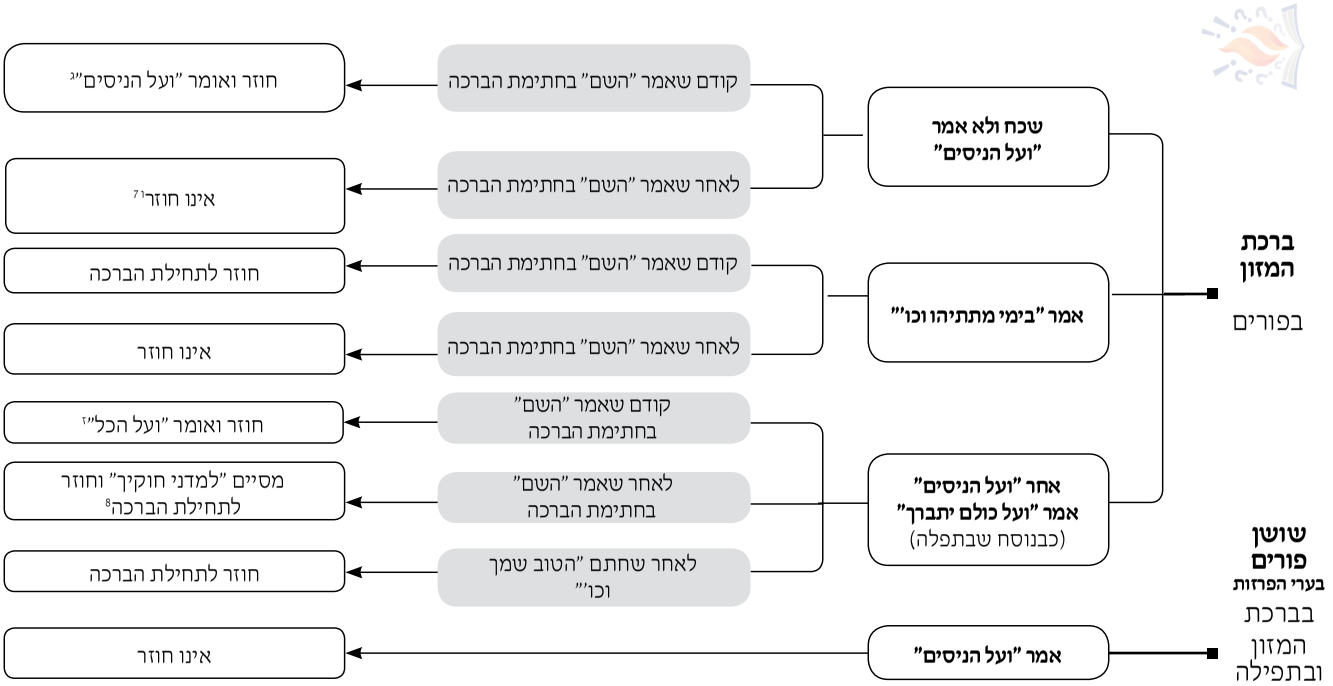
3. ואם חתם בשומע תפלה לבד יצא.

4. והסיח דעתו מלומר תחנונים.

5. יש אומרים שאומר לפני יהיו לרצון השני: "הרחמן הוא יעשה לנו נסים, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר וכו'".

6. והסיח דעתו מלומר תחנונים

7. כשיגיע אצל הרחמן [הוא יזכנו לימות המשיח], אומר "הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מרדכי ואסתר וכו'".

8. ואם חתם "על הארץ ועל המזון", יצא.

הערות לקיצור דיני שכחה וטעות

א. שג"ז בכלל מעין חתימה סמוך לחתימה, שהרי אמר "כי אתה ה' העונה לעמו" שהוא מעין חתימה. ואף שאינו אותו הענין, עכ"פ ה"ז מעין ודומה לחתימה. וראי' פשוטה, מברכת הביננו לגי' רמב"ם רי"ף מחז"ו ועוד. וראה שו"ת אבני זכרון ח"ג סי"ז. וראה יתר על כן בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סי' קע.

ב. וה"ט, לפי ששינה ממטבע שטבעו חכמים, וכדמוכח בל' הרמ"א סתקס"ה ס"א. וקאי אנוסח חתימת הברכה (וכ"ה להדיא בלבוש ס"ב. וראה גם בביהגר"א שם שהוכיח שהוא שינוי מטבע. ודלא כא"ז סק"ג וערוה"ש ס"ב שפי' בד' הרמ"א דקאי אגוף אמירת עננו ביחיד המתענה). ובחיי"א כלל קלב סי"ד שהחותמים בהעונה וכו' טועים טעות גדול. וכ"פ בשו"ת מעט מים סע"ח, שאין העונה בעת צרה בכלל ש"ת, עיי"ש.

וכן נקטו גדולי ההוראה - ראה שו"ת משנ"ה חי"א ספ"ח. הליכות שלמה פי"ג ס"ח. שמעתתא דמשה סתקס"ה ס"א. ובשם הגרישו"א - שערי שמחה יזדי ס"א. ובשם הגרח"ק - אשי ישראל פמ"ד ס"י. וראה גם מפי השמועה בחיזוק למשכני יעקב פי"ג ס"א. שו"ת שבה"ל ח"ח סי' קלב. רבבות אפרים ח"א סש"צ.

אבל בשו"ת עין אליעזר סמ"ט פסק שיצא, מתרי טעמי, חדא שסמך אמ"ד שגם המשנה ממטבע שטבעו יצא. ועוד שכתב דחדא מילתא היא, וה"ר ממש"כ המג"א סי' קיט סק"ז שש"צ ששכח לומר עננו אומרו בש"ת וחותם בשניהם.

אלא, שאין ראי' משם, דהתם טעמא מאי שש"ת כולל גם תפלת תענית (ע"פ פירש"י תענית יג, ב ד"ה בשומע), ויש בכלל מאתים מנה (וראה גם א"א מבוטשאטש או"ח סי' תקסו. ולפלא שלא הביא ד' המג"א. ועיקרי דברירו אינם מובנים שלא מצינו כה"ג בטושו"ע), ומה"ט אם חתם הש"צ בש"ת לחוד נמי יצא. אבל איפכא לא שמעינן, שאין בכלל מנה מאתים. וכעי"ז כתב בשו"ת מעט מים שם. (ולהעיר שכמה פוסקים חלקו על המג"א. אבל אדה"ז פסק כוותי' שם ס"ה). והעיקר, שדברי הרמ"א ברור מללו שהוא בגדר שינוי מטבע.

ובאמת מצינו בסי' רבינו שלמה הנדמ"ח בשם הגאונים שגם היחיד חותם בשתים. אבל בשו"ת מהרי"ל החדשות סנ"ה לגבי אלו החותמים בשתים ד"רובא דעלמא טועים", ושם שהחותמים בשתים דס"ל דחד ענינא הוא. ואיך שיהי', אין ראי' משם כנ"ל.

ובשו"ת יבי"א ח"ז סי"ג דרך אחרי ד' שו"ת עין אליעזר בסברות כעין הנ"ל, והוסיף להטעים שאי"ז שינוי לפי שכך מטבע חתימת הברכה לש"צ. וכסברתו כ"כ בשו"ת ר' עקיבה יוסף או"ח סי' קעט (ומש"כ המהדיר שם בשם א"א מבוטשאטש הנ"ל - אינו, דהתם מיירי בחתם בשתים).

אבל לכאו' אינו, שהש"צ חותם כך על ברכה אחרת, ברכת עננו, וכאן איירינן מדין ברכת ש"ת, שלא מצינו מטבע כזה בש"ת. ובשגם, שגם הש"צ לא יצא אם חתם ש"ת בנוסח "העונה וכו'", כמשמעות המג"א הנ"ל (והרי הוכיח המג"א כן מזה שש"ת כולל גם מילי דתענית, ומינה איכא למישמע שבהיפך לא יצא. אבל יל"ד, שעיקר דבריו לגבי ברכת עננו ולא מחמת ברכת ש"ת. וראה הגהות לבו"ש שם. ולהעיר גם שכו"כ כתבו הפוסקים להשיג על המג"א, וכתבו שיחתום בש"ת לחוד לפי שגם למג"א יצא בדיעבד בכה"ג, ומשמע מדבריהם שבהעונה לחוד ודאי לא יצא. וכ"מ באפיקי מגינים סי' קיט סקי"ב. ומש"כ בסידור יעב"ץ לפני עננו שאם חתם באחת יצא, וקאי על הש"צ - יל"ד שכוונתו בחתם רק בש"ת ולא איפכא).

ובלא"ה, גוף הסברא צ"ב, שמה יועיל שהוא מטבע הברכה לש"צ, אבל ליחיד אינו ממטבע הברכה, ול"ד לפלוגתת הפר"ח וכנה"ג בטעה ביו"ט שחל בשבת והזכיר רק אחד מהן - שאמר מטבע הברכה ליום זה, אלא שלא הזכיר שבת, אבל הכא אי"ז מטבע ברכתו שמחוייב בכך.

וגם צ"ע, דמאי שיאטי' דדיני חתימה בשתים לדין משנה ממטבע, שלא הרי זה כהרי זה, שבדיני חתימה בשתים, "חדא מילתא" היינו שהענינים קרובים זל"ז (ראה ברכות מט, א ובראשונים, וראה מאירי שם לגבי ברכת הנפרע לעמו וכו' אחרי המגילה), וע"ד דין מעין חתימה סמוך לחתימה שהוא רק מעין ודוגמת החתימה, אבל בדין שינוי מטבע, גדר חדא מילתא (ראה ט"ז או"ח רסי' רצד) היינו שהוא אותו הענין ממש, ואפי' אם הוא מעין הענין לא די בכך.

ודוגמא לדבר: בחתימת מקדש השבת ביו"ט אף שיו"ט איקרי שבת. וכן גם בחתם מעין שלש על הגפן במקום על המחי' דודאי לא

מהני, אף שבחותם בשניהם אי"ז חתימה בשתים (אבל התם ה"ט דארץ היא דמפקא מזון ופירות וכו'. ועכ"ז, פשוט שגם בחותם על הארץ לחוד לא יצא). וה"נ בס' במקדש ישראל לחוד, עכ"פ בקידוש (ראה מג"א סתפ"ז סוסק"ב), אף שאי"ז חתימה בשתים דישראל הוא דקדשינהו לזמנים. וכן גם למש"כ הלבוש סי' קיד ס"ו בטעם שמהני להזכיר מוריד הגשם אחר מחי' המתים, שכחתימה אריכתא דמיא ואי"ז חתימה בשתים דחדא מילתא היא - שבודאי לא מהני כשיחתום מוריד הגשם במקום מחי' המתים. [ובאמת, גם בחתימת מנחם ירושלים בברכה שלישית דברהמ"ז, דחדא מילתא היא עם בנין ירושלים, לא הביאו הפוסקים ד' הירושלמי ברכות פ"א ה"ו שיצא (וראה פני משה למהר"ם חביב ומגיד תעלומה לשם), וברמב"ם כתב בשינוי, שאומר "בונה ירושלים או מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים", וכבר העירו שגרס בירושלמי באו"א (ראה עלי תמר ירושלמי שם). וכמה מפרשים פי' בירו' שר"ל שלא הזכיר מלכות ב"ד, ולא ששינה המטבע, והיינו שגרסו כך בחתימת הברכה. ואיך שיהי', שאני התם שבאמת חדא מילתא היא, שנחמת ירושלים היינו בנינה. ודוגמא קרובה לנדו"ד שמושיע ישראל ובונה ירושלים הוא בגדר חתימה בשתים - ראה ברכות שם. ובאמת, ברא"ש ברכות פ"ז סכ"ב כתב בשם יש מתרצים, שמנחם עמו ובונה ירושלים הוי חתימה בשתים, ורק מנחם עמו בבנין ירושלים חדא מילתא. ובשם רבינו יונה שג"ז חתימה בשתים ורק מנחם ציון בבנין ירושלים חד היא. וראה בשו"ת שואל ונשאל ח"ה סי' קיד שיש שהקפידו דוקא מה"ט לחתום מנחם ציון בבנין ירושלים, ולא מנחם ציון ובונה ירושלים].

וכמה נתחבטו הפוסקים בחתם גאל ישראל במקום גואל ישראל, וכן להיפך, או מקדש ישראל והמועדים במקום והזמנים, וברי"ה מקדש ישראל והזמנים ולא יום הזכרון, וברי"ח מקדש ישראל והזמנים או ויום הזכרון, וכן גם בהזכרת חגה"ס במקום שמע"צ, וכמה מהם החמירו טובא דלא יצא יד"ח, אף שבכולם ודאי חד ענינא הוא. (ול"ד לחתימת "שאותך לבדך ביראה נעבוד", שג"ז מטבע שטבעו, ויסודה בירו' יומא פ"ז ה"א, ונז' בכמה דוכתי. ובאמת בפאה"ש הל' א"י ס"ב סי"ז כתב גם בזה ששינה ממטבע שטבעו חכמים ולא יצא. וראה בית ישראל שם. וכן גם חתימת הפורס סוכת שלום בשבת, שג"ז מטבע שטבעו, וג"ז מירושלמי, הביאו הראבי"ה סל"ג וסוסי' קצו, והטור או"ח סרס"ז ועוד. וכל עיקרו תלוי במנהג, ולכן הטועה בזה יצא יד"ח).

ועוד זאת, דהכא גרע טפי, ולא יצא גם מטעם שאין ליחיד לקבוע ברכה לעצמו כמ"ש התוס' תענית יג, ב ד"ה אלא. ובאמת, ה"ט גופא שהיחיד אינו קובע ברכה לעצמו, לפי שמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכת ש"ת - ראה שו"ת בנימין זאב ח"ב סי' קפה.

(ומקום לומר יתירה מזו, בגדר תפלת עננו דהיחיד, שלא רק שאינו חותם בנוסח ברכה, אלא שמעיקרא נתקן רק בדרך בקשה, וכשאר בקשות שכוללן בש"ת, ולא שחל על היחיד חובת ברכה, וחתימת הברכה היא ש"ת. או כלך לדרך זה, שבאמת ברכת ש"ת כוללת ב' ברכות וחתימת ש"ת מהני אתרווייהו, אבל חתימת העונה ה"ז ברכה אחרת לגמרי). וגם למ"ד שהיחיד יכול לקבוע ברכה בפ"ע בין גואל לרופא, שדחוה הראשונים (ראה רי"ו ני"ח ח"א), אבל אכתי מחוייב בתפלת העמידה ולומר ברכת ש"ת.

אמנם, מצינו בלקט יושר ע' 113 שהביא קס"ד לחתום רק בהעונה גם ליחיד. אבל גם הוא סיים אח"כ בנוסח דידן, ושכן עיקר. ועוד ועיקר, שאא"פ לסמוך ע"ז בהיפך מד' כל הפוסקים. ובכלל קשה לסמוך על לקט יושר להלכה למעשה, דלאו מר בר רב אשי חתים עלה, ואין למדין הלכה מפי מעשה (ובמכ"ש ממה שהנדזו בכ"מ מלסמוך לגמרי על מנהגי מהרי"ל, שנכתבו ע"י מי ששימשו וכו' - ראה הסכמת הגר"ח מוואלוזין למעשה רב. שו"ת חוט השני סל"א. ואכ"מ). וכן בשו"ת מהרש"ל סס"ד הביא שכ"ה בסידורים. אבל לא כתב לעשות כן. ואדרבה.

ג. ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג סי' ג.

ד. שאמירת "בימי מתתיהו וכו'" אינו בגדר שקר, וראה בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ב סי' ו.

ה. כיון שאמר שקר גמור בתפלתו. וראה שוע"ר סק"ח סי"ח.

ו. שהזכרת פורים אינה חובה כלל בברכת המזון.

ז. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר, עיי"ש.